

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
YORDAYICILARI: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, BENLİK
SAYGISI VE DEĞERLER**

YÜKSEK LİSANS

BİLGE KONAL

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. MEHMET ERTUĞRUL UÇAR**

AKSARAY 2022

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ERGENLERDE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
YORDAYICILARI: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, BENLİK
SAYGISI VE DEĞERLER**

YÜKSEK LİSANS

BİLGE KONAL

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. MEHMET ERTUĞRUL UÇAR**

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Bilge

Soyadı : KONAL

Bölümü : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ergenlerde Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Yordayıcıları:
Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Benlik Saygısı ve Değerler

İngilizce Adı: Predictors Of The Dark Traid Personality On Adolescents: Five
Factor Personality, Self-Esteem and Values

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Bilge KONAL
İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Bilge KONAL tarafından hazırlanan “Ergenlerde Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Benlik Saygısı ve Değerler ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul UÇAR

İmza

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Prof. Dr. Ümit MORSÜN BÜL)

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Prof. Dr. Hasan ATA K)

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 13/05/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

TEŞEKKÜR

Bir Türk dili ve edebiyatı öğretmeniyken bundan tam sekiz yıl önce formasyon sıralarında beni aşık olduğum psikoloji bilimi ile tanıştıran, kavurucu yaz sıcaklarında ders anlatımları ile beni kendilerine hayran bırakan, psikolojiye dair kurduğum lise yıllarındaki hayallerimi gerçekleştirebilmem için motivasyon kaynağım olan, hayat koşturmacası içinde olmama rağmen bu motivasyonla benim tekrar üniversite sınavına hazırlanmamı, tekrar üniversite öğrencisi olmamı, öğrenmemi, düşünmemi, hayata karşı bakış açımı geliştirmemi sağlayan hocalarım Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul UÇAR, Prof. Dr. Rezzan GÜNDOĞDU ve Prof. Dr. Ümit MORSÜNBÜL’e...

Okuma ve öğrenmeye dair bakış açısını, bilgilerini aktarma ve paylaşmadaki sınırsız cömertliğini, hem akademik bağlamda hem de hayat durumları için akıl yürütmedeki çizgisini, donanımını, etik ve değerlere bağlılığını, yardımseverliğini öğretmenim olduğu günden beri her zaman kendime örnek aldığım; hayatıma hep olumlu yön veren, herkesin hayatında olması gerektiğine inandığım, bugünlere gelmemde, bildiklerimi öğrenmemde en büyük şansım dediğim, kısacası bugünkü ve gelecekteki ben olmamı sağlayan, sadece tez danışmanım değil aynı zamanda yolumu aydınlatan “Hocam”a...Defalarca unutup da tekrar tekrar sorduğum soruları bıkmadan her defasında cevaplayan, yaptığım hatalara rağmen bana sabır gösteren, bu zorlu süreç içinde yer yer yaşadığım umutsuzluklarda belki de farkında olmadan olumlu geri dönütleri ile öz güvenimi tazeleyen ve desteğini hiç esirgemeyen Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul UÇAR’ a...

Beni yeniden üniversite okumam, yüksek lisans yapmam ve hayallerimi gerçekleştirebilmem için cesaretlendiren, kendimi yalnız hissetmemem için benimle birlikte okuyan, akademik kitapları bitiren, her koşulda varlığını yanımda hissettiğim, uzun yıllar alan bu zorlu süreçte kızımız ve benim için hiçbir fedakalıktan kaçınmayan hayat arkadaşım Mehmet KONAL’a...

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum...

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ERGENLERDE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
YORDAYICILARI: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, BENLİK
SAYGISI VE DEĞERLER

Yüksek Lisans

Bilge KONAL Aksaray 2022

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; Makyavelizm, psikopati ve narsisizm boyutlarından oluşan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile Beş Faktör kişilik özellikleri, benlik saygısı ve değerler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Uygun örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmaya Niğde ilinde yaşayan 331 lise öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara Karanlık Üçlü Kişilik Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ile Portre Değerler Ölçeği uygulanmıştır. Betimsel bir çalışma olan araştırmada verilerin analizi için ilişkisel tarama modeline dayanarak korelasyon analizi ile çoklu regresyon modelinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutlarının Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile pozitif yönde; duygusal denge ve uyumluluk boyutlarının ise negatif yönde bir ilişkiye sahip olduğu; benlik saygısının Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini yordamadığı; değerlerden ise güç, başarı ve hazcılık değerlerinin Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini pozitif yönde; iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik değerlerinin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Bilim Kodu:10907

Anahtar sözcükler: Kişilik, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, Beş Faktör kişilik özellikleri, benlik saygısı, değerler

Sayfa Adedi:160

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul UÇAR

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

**PREDICTORS OF THE DARK TRIAD PERSONALITY ON
ADOLESCENTS: FIVE FACTOR PERSONALITY, SELF-ESTEEM
AND VALUES**

M.A. Thesis

Bilge KONAL Aksaray 2022

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationships between the Dark Triad personality traits consisting of Machiavellianism, psychopathy and narcissism and the Five Factor personality traits, self-esteem and values. Study group was determined with convenience sampling method and consisted of 331 high school students from Niğde. Dark Triad Dirty Dozen Scale, Five Factor Personality Scale, Self-Esteem Scale and Portrait Values Scale were applied to the participants. In the research, which is a descriptive study, correlation analysis and multiple regression model were used to analyze the data. As a result of the analyzes, the personality dimensions of extraversion and openness to experience were positively correlated; neuroticism and agreeableness were negatively correlated with the Dark Triad personality traits. Self-esteem did not predict Dark Triad personality traits. In addition to these findings, in the study, it was found that power, achievement and hedonism values predicted the Dark Triad personality traits positively. And also benevolence, conformity and tradition values were predicted The Dark Triad personality traits negatively. The findings were discussed in the light of the literature.

Science Code: 10907

Key Words: Personality, The Dark Triad, The Five Factor personality, self-esteem, values

Page Number: 160

Supervisor: Doç. Dr. Mehmet Ertuğrul UÇAR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
1.1.Problem durumu	1
1.2.Araştırmanın Önemi.....	2
1.3.Araştırmanın Amacı ve Soruları	5
1.4. Başlıca Araştırma Hipotezleri	6
1.5. Sayıtlar	6
1.6. Araştırmanın sınırlılıkları.....	7
2.ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ	8
2.1. Kişilik Tanımları ve Yaklaşımlar	8
2.2.Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri.....	14
2.2.1.Makyavelizm.....	15
2.2.2.Psikopati.....	18
2.2.3.Narsisizm.....	23
2.3.Beş Faktör Kişilik Kuramı	29
2.4.Benlik Saygısı.....	39
2.5.Değerler	43
2.6.İlgili Çalışmalar	56

3.YÖNTEM.....	60
3.1.Çalışma grubu	60
3.2.Araştırma Deseni.....	60
3.3.Verı Toplama Araçları	62
3.3.1.Karanlık Üçlü Ölçeği	62
3.3.2.Hızlı Büyük Beşli Kişilik Ölçeği	62
3.3.3.Benlik Saygısı Ölçeği.....	62
3.3.4.Potre Değerler Ölçeği	63
3.4.Süreç	63
4.BULGULAR	64
4.1.Betimsel İstatistikler	64
4.2.Karanlık Üçlü, Beş Faktör Kişilik Boyutları, Benlik Saygısı ve Değerler Arasındaki İlişkiler	65
4.3.Değişkenler Arasındaki Çoklu Regresyon Analizleri.....	66
5.TARTIŞMA	82
5.1.Sonuç	82
5.2.Tartışma	85
5.2.1.Karanlık Üçlü ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri arasındaki ilişkiler	85
5.2.2.Benlik Saygısı ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkiler	108
5.2.3.Karanlık Üçlü ve Değerler Arasındaki İlişkiler.....	110
5.3.Sınırlılıklar ve öneriler	125
6.KAYNAKÇA	127
7.EKLER.....	149
8.TEZ DEĞERLENDİRME FORMU.....	160

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Schwartz Değer Listesi'ndeki Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri.....	53
Tablo 2. Betimsel istatistikler.....	65
Tablo 3. Karanlık Üçlü'nün boyutları olan Makyavelizm, psikopati, narsisizm, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk, benlik saygısı ve değerler arasındaki ilişkiler.....	66
Tablo 4. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	67
Tablo 5. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	68
Tablo 6. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	69
Tablo 7. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	70
Tablo 8. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	71
Tablo 9. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	72
Tablo 10. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi....	73
Tablo 11. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	74

Tablo 12. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	75
Tablo 13. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	76
Tablo 14. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	77
Tablo 15. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin psikopati yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	78
Tablo 16. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	79
Tablo 17. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	80
Tablo 18. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi.....	81
Tablo 19. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu.....	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Schwartz'ın Çembersel Değer Modeli.....	56
--	----

1.GİRİŞ

1.1.Problem durumu

Bir birey kendisini, doğduğu andan itibaren tüm yaşamı boyunca ona eşlik edecek olan bir çevre içinde bulur ve bireyin yaşamını devam ettirebilmek adına bu sosyal çevreye ait olma durumu, birey için temel gereksinimlerden biri olarak evrilir. İlk hem yaşamın sürdürülebilmesinde son derece işlevsel olan hem de bireyin doğasında bulunan ve onu sosyal bir varlık haline getiren bu ait olma hissi ile evrilen sosyal ilişkiler, bireyin yaşamı boyunca iyi hisler içinde olmasını yordayan en temel dinamiklerden biri olarak kabul edilir. Bireyin çevresi ile sağlıklı ve uyumlu ilişkiler kurması, sosyal ilişkilerinde olumlu davranışlar sergilemesi, bu bağlam düşünüldüğünde birey için oldukça önemli görülmektedir. Başka bir deyişle bireyin sosyal ilişkilerinde uyumlu, çevresi ile sağlıklı ilişkiler içinde olmasında tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır. Diğer yandan kurulan sosyal ilişkilerin yönünde bireylerin tutum ve davranış örüntülerini etkileyen, bir nevi sosyal ilişkilerindeki uyumunu ve iyi olma hissini yordayan kendine özgü yapılarının belirleyici olduğu görülmektedir. Bu yapıların başında ise bireyin kişilik özellikleri gelmektedir. Kişilik; bireylerin davranışlarını yordayan en önemli değişkenlerden biri olarak kabul edilmekle birlikte psikoloji literatüründe üzerine en çok araştırma yapılan kavramlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Bireylerin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçlere karşılık gelen bu kavram, pek çok bakış açısı ile tartışılrsa da güncel bağlamda kişilik araştırmalarının odağında Beş Faktör Kişilik Kuramı'nın yer aldığı görülmektedir. Kuram özellikle bireylerin kişilik özelliklerini dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık olarak beş faktör altında toplamakta; kişiliğin temelini ise evrimsel zemine oturturken yapılan araştırmalar, modelin evrensel olduğunu göstermektedir (Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1991; McCrae ve Costa, 1997). Öte yandan 2000'li yıllara değin yapılan kişilik kavramlaştırmalarının genellikle bireylerin pozitif yönlü özelliklerine odaklandığı, 2000'li yıllardan sonra ise araştırmalarda belirli değişkenlere bağlı olarak farklılaşan davranış örüntülerini açıklamak için daha çok bireylerdeki kötücül temel kişilik özelliklerine de odaklanıldığı görülmektedir. Kişiliğin işlevsellik yönünü vurgulayan yeni kişilik kavramlaştırmaları, sosyal bağlamda olumsuz kabul edilen davranış örüntülerini kullanma eğilimi ile ilişkisel olduğu görülen yeni kişilik özellikleri tanımlamaktadır (Jonason ve Webster, 2010). Buna göre genel olarak etik ve değerler ile örtüşmeyen bu kişilik özellikleri (Kowalski, 2001); kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunarak bireylerdeki yüzeysel ilişkileri,

çıkarlar doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimlerini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntüleri ile ilişkisel olan kişilik özelliklerine odaklanmaktadır. Buradan da insan doğasında bulunabileceği öngörülen Makyavelizm, narsisizm ve psikopati olmak üzere üç temel kişilik özelliği kavramlaştırılmaktadır (Paulhus ve Williams, 2002). Yapılan araştırmalarda birbirini pozitif yönde yordayarak bir yönde birbiri ile ilişkiselliği bulgulanan bu kötücül kişilik özelliklerinin ise son dönemlerde yapılan araştırmalara göre yükselme eğiliminde olduğu ve bir yandan da narsisizme evrildiği öngörülen yüksek benlik saygısı ile de ilişki içinde olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan bireylerin bir sosyal çevrede yaşaması, çevreyle uyumu ve diğerleri ile sağlıklı, olumlu ilişkiler içinde olmasının önemi düşünüldüğünde karanlık üçlü kişilik özelliklerinin etik ve değerler ile uyuşmaması da Makyavelizm, psikopati ve narsisizm olmak üzere hangi kişilik özelliklerinin hangi değerler ile ilişkisel olduğunu ortaya koyma bağlamında önemli görülmektedir. Nitekim değerler; bireyin çevresi ile olumlu ilişkiler kurmasını doğrudan doğruya etkileyen en önemli sosyal yapılardan biri olarak kabul edilmekle birlikte literatürde inanılan, arzu edilen, nasıl davranılıp davranılmayacağına ilişkin bir ölçüt olarak kabul edilen olgular olarak değerlendirilmektedir. Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin bireylerin sosyal durumlara uyum sağlamak zorunda kalması ile açıklandığı da göz önüne alındığında bu kişilik özelliklerinin hangi değerler ile uyum içinde olduğu, hangi değerleri ise dışladığının saptanmasının gerekli olduğu görülmektedir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Kişilik, bireylerin davranış örüntüleri altında yatan temel dinamiklerden biri olmakla birlikte insanoğlunun soyut düşünebilme becerisine ulaştığı eski çağlardan bu yana psikoloji başta olmak üzere birçok alanda üzerine en fazla fikir yürütülen kavramların başında gelmektedir. Bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıplarına ve kişilik içi süreçlere karşılık gelen bu temel dinamiği açıklama çabası içinde olan araştırmacılar, insan kişiliğinin altında yatan mekanizmaları ve bu mekanizmaların bireye özgü davranışların ortaya çıkmasından nasıl sorumlu olduğu üzerine odaklanmaktadır (Burger, 2016). Bu odağın da kişiliğin kalıtsal yahut çevresel etkiler, bilinçaltı ya da bilinç düzeyindeki belirleyiciler ve özgür irade yahut dışsal faktörler gibi farklı farklı bağlamlar esas alınarak açıklanmasına ve birçok kişilik yaklaşımının literatürde yerini almasına zemin hazırladığı görülmektedir. Tarihsel bağlamda kişiliğin doğası ilkin Hipokrat, Galen, Porta, Gall, Davenport ve Kretschmer gibi bilim

insanları tarafından çeşitli bakış açılarıyla tartışılrsa da klinik gözlemlerden yola çıkan Freud (1914, 2007) kişiliği sistematik bir zemine dayandıran ilk kişilik kuramcısı olarak kabul edilmektedir. Süreçte kişiliği açıklamak için sadece gözlemin yeterli olmadığını bunun yanı sıra ampirik çalışmaların, kalıtımın, çevresel etkilerin ve biliş düzeylerinin de işe koşulması gerektiğini öne süren araştırmacılar; kişiliğe dair pek çok yaklaşımın biçimlenmesini sağlamıştır. Bu yaklaşımların en güncel olanlarından biri ise kişilik özelliklerinin dışı dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık olarak beş faktör altında değerlendirilebileceğini ileri süren Beş Faktör Kişilik Kuramı' dır (McCrae ve Costa, 1991). Kuram, günümüzde geçerlilik ve güvenilirliğiyle ön plana çıkarken temelini evrimsel/biyolojik zemine oturtmakta; yapılan araştırmalar, modelin evrensel olduğu gösterirken (Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1991; McCrae ve Costa, 1997) model, farklı toplumlarda ortak özelliklerin, kişiye özgü davranışların, daha kalıcı psikolojik niteliklerle nasıl açıklanabileceği ve bu özelliklerin ortak sıfatlarla boyutlandırılabilmesi ile bu niteliklerin doğasının neler olduğunu açıklamak için son derece işlevsel olarak kabul edilmektedir (Berry vd., 2015). Bununla birlikte -Beş Faktör Kuramı da dahil olmak üzere- geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmaların 2000'li yıllara değin genellikle bireylerin pozitif yönlü kişilik özelliklerine odaklandığı, daha çok bu özellikleri ön plana çıkardığı; 2000'li yıllardan sonra ise davranış örüntülerini açıklamak için kişilik üzerine yapılan çalışmaların farklı bir boyut kazanarak bireylerde kötücül temel kişilik özelliklerinin de bulunabileceğini tartıştığı görülmektedir. Kişiliğin işlevsellik yönünü vurgulayan bu çalışmalar, bazı bireylerin diğerlerine göre kendi çıkarlarına daha fazla odaklanarak sosyal bağlamda olumsuz kabul edilen davranış örüntülerini kullanma eğiliminde olduğunu göstermekte (Jonason ve Webster, 2010); bu eğilimler ise bireylerin sosyal durumlara uyum sağlamak zorunda kalması ile açıklanmaktadır. Etik ve değerler ile örtüşmeyen, sosyal olarak hoş karşılanmayan, toplum tarafından kabul görmeyen ve itici sayılan kişilik özelliklerini (Kowalski, 2001) kapsayan bu çalışmalar; kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunarak yüzeysel ilişkileri, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimlerini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntülerini temel almaktadır. Buna göre insan doğasında bulunabileceği öngörülen birbirinden farklı ama aynı zamanda birbirine de benzeyen Karanlık Üçlü adı altında birleştirilen narsisizm, Makyavelizm ve psikopati olmak üzere üç temel kişilik özelliği tanımlanmakta (Paulhus ve Williams, 2002) ve alan yazın çalışmalarının son dönemlerde bu yönde bir ivme kazandığı dikkat çekmektedir.

“Bireyin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamı” olarak tanımlanan (James, 1963) benlik kavramı bir bağlamda kültürlerarası psikoloji bakış açısı ile kişiliği de kapsamakta; bu bakış açısı ile kişilik; birey ile ekokültürel ve sosyokültürel çevre arasındaki yaşam boyu etkileşimin bir sonucu olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile kişilik “benlik” olgusunun bir alt kavramlar kümesi olarak da açıklanmakta ve kişiliğin kültürel bir yapıya karşılık geldiği öngörülmektedir (Berry vd., 2015). Buradan hareketle bireyin kendisine dönük olumlu ve olumsuz tutumları olarak tanımlanan (Rosenberg, 1979), bireyin kendisini yetenekli, başarılı, önemli ve değerli olarak algılama derecesi ile ilgili inanç ve tutumlarını kapsayan (Coopersmith, 1967) benlik saygısının, kişilik örüntüleri ile de ilişki olabileceği düşünülmektedir. Benlik saygısı yüksek bireyler; kendisini kabul etme ve üstün niteliklerine odaklanma eğilimi gösterirlerken düşük benlik saygısına sahip olanlara göre kendilerini geliştirmeye ve risk almaya daha açık eğilimler sergilemekte; düşük benlik saygısına sahip olanların ise özellikle kendilerini kabul etmede zorlandıkları, olumsuz olarak değerlendirdikleri özelliklerine odaklandıkları ve sahip oldukları potansiyeli açığa çıkarmakta isteksizlik gösterdikleri öngörülmektedir (Baumeister, Tice ve Hutton, 1989). Bazı araştırmalarda birey için pozitif yönde işlediği bulgularan normal narsisizm (Campbell ve Foster, 2007), bireyi olumlu yönde motive ederek kendisi, çevresi ve çevrenin beklentileri doğrultusunda dış dünya ile başa çıkmada uyumlu hale getirebilmekte (Rozenblatt, 2002); diğer yandan yüksek benlik saygısının bireylerdeki normal narsisizmi artırdığı son dönem araştırmalarındaki bulgularda kendini göstermektedir. Bu farklı bakış açısının genel itibariyle Lasch (1979) ile başladığı, Buss ve Chiodo (1991), Bushman ve Baumeister (1998, 2000) ile de ivme kazandığı görülmektedir. Twenge ve Campbell (2015) ise buradan hareketle özellikle 80’lerden bu yana hızlı bir şekilde yükselme eğilimine giren ve olumlu benlik algısıyla ilişkilendirilen normal narsisizmin patolojik narsisizmden daha tehlikeli olduğu sayıltısında bulunmakta; bu durumu ise narsisizm eğilimli bireylerin hem çevresine verdikleri zarar hem de narsisizmin yaygın bir potansiyele sahip olması ile açıklamaktadırlar. Dolayısıyla kimi araştırmacılar tarafından yüksek benlik saygısının bir sonucu olarak görülen, bireylerin sosyal ilişkilerinde rahat olmasını, liderlik özelliği bulundurmasını, kendini ve yeteneklerini değerlendirmede iyi hisler içinde olmasını sağlayan normal narsisizmin; bu değişkenlere bağlı olarak pozitif yönde değerlendirildiği görülse de bireylerin çevreyle olan ilişkilerini engellemesi ya da yanıltan öz bilgi bağlamında oldukça zararlı sonuçlar doğurabildiği de düşünülmektedir (Foster ve Campbell, 2007).

Doğma sürecinin ardından kendisini bir toplum ya da topluluk dolayısıyla önceden kurulmuş bir yapı içerisinde bulan birey, ilkin gereksinimlerini tek başına karşılayamaz ve bu durum da bireyin dünyaya geldiği andan itibaren bir çevre ve toplum içerisinde diğerleriyle birlikte varlığını sürdürmesini zorunlu kılar. Bu örüntüye dayanan toplumsal yaşam ise bireyin belirli kurallarla yaşamasına neden olurken birey; sosyalleşme sürecinde bu kurallara uygun tutum ve davranışlar sergilemesi gerektiğini, bu gerekliliğin diğerleri tarafından kendisinden beklendiğini ve buna uygun davranması gerektiğini öğrenmektedir. Sosyal çevreye uyum sağlama örüntüleri bireyin çevresi ile olumlu ilişkiler kurmasını getirmekte; çevresi ile olumlu ilişkiler kuran bireyden ise bulunduğu toplumda geçerli olan kurallar, normlar, standartlar ve değerlere uygun davranması beklenmektedir (Ünal, 1981). Burada devreye giren değerler; tutum, toplumsal eylem, ideoloji, ahlaksal yargı, kendini ve diğerlerini haklı çıkarma, benliğin diğerleriyle karşılaştırılması, benliğin sunumu ve diğerlerini etkileme girişimleri gibi pek çok toplumsal davranışın belirleyicisi olarak görülmekte (Rokeach, 1973) ve değerlerin; bireylere ve topluma önem atfederek insan yaşamının yol gösterici ilkeleri olarak hizmet ettiği düşünülmektedir (Schwartz, 1996). İnanılan, arzu edilen, nasıl davranılıp davranılmayacağına ilişkin bir ölçüt olarak kabul edilen olgulara karşılık gelen değerler dolayısıyla bireyin çevresi ile olumlu ilişkiler kurmasını doğrudan doğruya etkileyen en önemli yapılardan biri olarak kabul edilmektedir.

Tüm bu değişkenlerin doğası göz önünde bulundurulduğunda karanlık üçlünün hangi kişilik özellikleriyle ilişkisel olduğu ve bunların benlik saygısı ile değerleri ne şekilde yordadığını saptamak işlevsel gözükmemektedir. Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ilintili olabileceği öngörülen bu değişkenlerin özellikle yaşamın en önemli gelişim dönemlerinden biri olan ergenlik döneminde bireyler üzerindeki etkisinin araştırılmasının, ergenlerin tutum ve davranışlarını açıklamada literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.3.Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu araştırmanın amacı; Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin (Makyavelizm, narsisizm ve psikopati) Beş Faktör kişilik özellikleri (uyumluluk, deneyime açıklık, sorumluluk, duygusal denge ve dışadönüklük) benlik saygısı ve değerler ile ilişkisini inceleyerek bu ilişkileri ortaya koymaktır.

Bu bağlamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Beş Faktör kişilik özellikleri, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin hangi boyutlarını yordamaktadır?
- 2) Benlik saygısı, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini yordamakta mıdır?
- 3) Hangi değerler, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin hangi boyutlarını yordamaktadır?

Araştırmanın bağımlı değişkeni Makyavelizm, psikopati ve narsisizm kişilik özelliklerini kapsayan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri; bağımsız değişkenleri ise dışa dönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarından oluşan Beş Faktör kişilik özellikleri, benlik saygısı ve değerler olarak belirlenmiştir.

1.4. Başlıca Araştırma Hipotezleri

H1: Beş Faktör kişilik özellikleri; Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini yordamaktadır.

H1A: Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük ve uyumluluk; Makyavelizm kişilik özelliğini yordamaktadır.

H1B: Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük ve uyumluluk; psikopati kişilik özelliğini yordamaktadır.

H1C: Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük ve uyumluluk; narsisizm kişilik özelliğini yordamaktadır.

H2: Benlik saygısı, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini yordamaktadır.

H3: Değerler, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini yordamaktadır.

H3A: Güç, başarı, hazcılık, uyarılma, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik değerleri; Makyavelizm kişilik özelliğini yordamaktadır.

H3B: Güç, başarı, hazcılık, uyarılma, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik değerleri; psikopati kişilik özelliğini yordamaktadır.

H3C: Güç, başarı, hazcılık, uyarılma, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik değerleri; narsisizm kişilik özelliğini yordamaktadır.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırma, aşağıdaki sayıtlar üzerine temellendirilmektedir:

1. Araştırma örnekleminin, evrenin tüm özelliklerini taşıdığı ve evreni yeterli oranda temsil ettiği varsayılmaktadır.

2. Araştırmada yönergelerin katılımcılar tarafından eksiksiz okunup anlaşıldığı; kullanılan ölçme araçlarının, katılımcılar tarafından samimi ve doğru bir biçimde yanıtlandığı varsayılmaktadır.

3. Verilerin toplanması sırasında katılımcılardan elde edilen verilerin hata yapılmadan bilgisayar ortamına aktarıldığı varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma aşağıda yer alan sınırlılıkları içermektedir:

1. Bu araştırma; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Niğde Final Eğitim Kurumlarında öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerini kapsamakta ve katılımcılar; 14-18 yaş aralığı olmak üzere belirli bir yaş aralığı ile sınırlı kalmaktadır.

2. Araştırma verileri, kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü nitelikler ile sınırlı olmakla birlikte Makyavelizm, psikopati ve narsisizm kavramları Karanlık Üçlü Ölçeği'nin, kişilik özellikleri Beş Faktör Kişilik Ölçeği'nin, benlik saygısı kavramı Benlik Saygısı Ölçeği'nin, değerler kavramı ise Portre Değerler Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

2.ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ

2.1. Kişilik Tanımları ve Yaklaşımlar

Kişilik, insan davranışlarının altında yatan en önemli dinamiklerden biri olması yönüyle yüzyıllardır psikoloji alan yazınında başat konulardan biri olarak kabul görmüş ve üzerine en çok düşünülen, çalışılan kavramlardan biri olmuştur. Birçok bilim insanının incelediği kişilik kavramının kökeni, Eski Yunan’da drama oyuncularının gerçek kimliklerini gizlemek için kullandıkları “persona” adlı maskeye dayanmaktadır. Süreç içinde “personality” sözcüğüne dönüşerek “kişilik” olgusunu ifade etmeye başlayan kavramın, sadece sözcük bazında değiştirmekle kalmadığı; süreçte ilkin Hipokrat, Galen gibi bilim insanlarının onu vücut sıvıları; Porta, Gall ve Spurzheim’ ın yüz ve kafatası özellikleri; Sigaud, Auliffe, Davenport ve Kretschmer’ in bedeninin dış görünüşünden yola çıkarak açıklamaya çalıştığı; sonraki süreçte ise kavramı açıklamak için fiziksel özelliklerden bağımsız olarak toplumsal ve ruhsal eğilimlerin ölçüt alınmaya başlandığı görülmektedir (Hazar, 2006). Freud’un psikanalitik; Jung, Adler, Horney ve Erikson’ un neo-analitik; Galton, Gottesman ve Eysenck’in biyolojik; Pavlov, Miller ve Donald’ın davranışçı; Kelly, Rotter ve Bandura’ nın bilişsel; Allport, Cattell ve Murray ’ın özellikçi; Fromm ve Rogers’ın hümanist yaklaşımları; kişiliği açıklama çabalarının dinamiğini özellikle çevresel, toplumsal ve fizyolojik boyutlara taşımış; kavramın pek çok bağlamda tartışılmasını; belirli noktalarda uzlaşılsa da kişilik tanım ve yaklaşımlarının farklılaşmasını sağlamıştır.

Kişiliği sistematik bir zemine dayandıran ve ilk kişilik kuramcısı olarak kabul edilen Freud (1914, 2007) tarafından kişilik, gelişimini özellikle yaşamın ilk beş yılında tamamlamakta; haz ilkesine göre hareket eden id, gerçeklik ilkesine göre çalışan ego ve dış dünyadaki ahlaki değerleri gözetken süperegö yapıları arasında sürekli ve çelişkili bir etkileşim örüntüsü ile açıklanmaktadır (Burger, 2016). Freud’a göre bu yapılar, bireylerin görünenden ziyade görünmeyen birtakım içgüdüleri ve gereksinimleri ile açığa çıkarken; aynı zamanda altında yatan bu gereksinim ve bireye ait kaygıların bilinmesi, bireyin farklı ortamlarda farklı davranışlarını birbiri ile tutarlı hale getirebilmektedir (Morgan, 1998). Jung, Adler, Horney ve Erikson gibi neo-analitik çizgide olan Freud’ un takipçilerinde ise kişilik; erken çocukluk dönemi yaşantılarının yanı sıra özellikle ergenlik ve erken yetişkinlikteki deneyimlerden de etkilenen, Freud’ un içgüdülerinin yanında toplumsal ve kültürel unsurlar ile de açıklanması gereken bir yapılanma olarak ortaya konmaktadır. Freud’ un aksine kişiliğin sadece içgüdü ve bilinçaltı güçleri ile yönetildiği savının eksik bir yaklaşım olacağını savunan takipçilerin, aynı zamanda Freud’ dan farklı olarak kişiliğe daha olumlu bir bakış açısı ile baktığı da

görülmektedir (Gündoğdu, 2016) Bu bağlamda Adler, Freud’ dan farklı olarak kişilik gelişiminde bilhassa sosyal ve kültürel faktörlere atıfta bulunmuş; kişiliği, sosyal bir varlık olan bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak açıklamıştır (Geçtan, 1988). Ona göre bireyler, karşılaştıkları zorluklarla ilişkili olarak iyimser-kötümser, saldırgan (boş gurur, harislik, kıskançlık, haset, cimrilik, kin) ve kendini savununlar (insanlardan kaçma, endişe yüreksizlik, uyumsuzluk belirtisi olarak baskı altına alınamayan içgüdüler) olarak ayrılmaktadır (Adler, 1997). Adler gibi Jung ve Horney de kişilik gelişiminde toplumsal ve kültürel etkileri vurgulamakta (Geçtan, 1995), kişilik üzerinde bu etkilerin, biyolojik faktörlerden daha çok çalıştığı iddiası ortaya atılmaktadır. Jung’ un kişilik oluşumuna dair yaptığı orta yaş vurgusu, Horney’ de daha kapsayıcı olarak ilk çocukluk -en belirgin şekilde dahil olmak üzere- (Geçtan, 1995; Schultz ve Schultz, 1998; İnanç ve Yerlikaya, 2014) çocukluk, orta yaş ve yetişkinliği de kapsamakta; başka bir deyişle davranış örüntülerini açıklamak için sadece tek dönem yetersiz kalmaktadır. Bireylerin yaşamlarının sonraki dönemlerinde de davranışlarına yön veren pek çok olay ile karşı karşıya kalabileceği vurgulanmaktadır (Aslan, 2008). Kişiliğe bakışı açısı “bir yolu” çağrıştıran Erikson’ a göreyse kişiliği açıklamak için sadece biyolojik etmenler yeterli olmamakta; bunların yanı sıra toplumsal etmenlerin de kişilik üzerinde belirleyici rolü bulunmaktadır (Gündoğdu, 2016). Başka bir deyişle Erikson için Freud’ un aksine insan davranışlarını etkileyen temel güçler; biyolojik kökenli dürtüler, doğuştan gelen özellikler ile çocukluğun ilk yılları değil; belirli gelişim dönemlerde bireyin başa çıkması gereken karmaşa durumlarından ne derece başarılı bir şekilde çıkabildiği, sosyal ve tarihsel faktörler ile ilişkili olarak yaşam boyu devam eden bir süreci kapsamaktadır (Erikson 2014; Elkind, 1979). Genel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında psikanalitik kişilik kuramcıları arasında farklı görüşler bulunsada kişiliğin onlar için dinamik bir yapı olduğu, bilinçaltı süreçlerden etkilendiği ve erken deneyimlerin kişiliğin belirleyicisi olduğu şeklinde ortak noktalarının olduğuna vurgu yapılabilir (Burger, 2016; Cloninger, 2013).

Dayanağını özellikle ikizler üzerindeki çalışmalara yaslayarak biyolojik yaklaşımı benimseyen psikologlara göre kişilik, sadece çevresel etmenlerden oluşmamakta; bu psikologlar bilimsel çalışmalardaki bulgularıyla yaklaşımlarını, biyolojik kalıtımın bireylerin dış özelliklerinin yanı sıra kişilik özelliklerini de etkilediği sayılısı ile temellendirmektedirler. Gottesman, ikizlerin benzer kişilik özelliklerinin genetik benzerliklerinden kaynaklandığını; Newman, Greeman ve Holzinger ise ikizler arasındaki ağırlık, fizyolojik yapı ve zeka düzeylerindeki benzerliklerden ötürü aralarında benzer kişilik

özelliklerinin oluştuğunu vurgulamakta; Galton' un ise Darwin'in Evrim Teorisi'nden yola çıkarak kişiliğin belirli özelliklerinin nesiller boyunca aktarıldığını ileri sürdüğünü görülmektedir (Timur Demirtaş, www.kriminoloji.com). Kişiliği biyolojik yaklaşımla ele alan isimlerden biri de Eysenck' tir ve Eysenck' in insan kişiliğini bu yaklaşımla açıklama çabasında onu insan beyninin fonksiyonları ile ilişkilendirmeye çalıştığı görülmektedir. Eysenck' e göre bireylerin davranış biçimlerinin kaynağı, onların kalıtım özellikleri ile yaşadıkları toplumun psikolojisidir (Yazıcı, 1997). Eysenck yaklaşımında kişilikteki bireysel farklılıkların fizyolojik farklılıklardan kaynaklandığını, kararlı insan davranışlarının ise biyolojinin doğal seçim kavramı ile açıklanabileceğini vurgulamaktadır.

Daha çok kişilik özelliklerinin altında yatan dinamikleri ortaya çıkarma eğiliminde olan ve Eysenck; Jung' un kişiliğe yönelik içedönük ve dışadönük bireyler tanımlarından da yola çıkarak (Taymur ve Türkçapar, 2012) bütün kişilik özelliklerinin dışa dönüklük-içe dönüklük, nevrotiklik ve psikotiklik olarak kavramlaştırılan üç temel kişilik boyutunda ele alınabileceğini öngörmüştür (İnci, 2017). Jung' un yanı sıra Cattell ve Allport çizgisinden de ilerilediği düşünülen (Arkonaç, 1993) Eysenck'in kişilik çalışmalarının, günümüzdeki en popüler kişilik yaklaşımlarından biri olarak kabul edilen Beş Faktör kişilik kuramına da yön verdiği düşünülmektedir.

Davranışçı yaklaşımı benimseyen bilim insanları, diğer yaklaşımlardan farklı olarak kişiliği anlamak adına karmaşık insan davranışlarını incelemek yerine basit hayvan davranışlarından yola çıkarak bireyin tamamen çevre tarafından kontrol edildiği sonucuna varırken (Friedman ve Schustack, 2003); bireylerin ceza ve ödül gibi beklentilerinin ve belirli pekiştirenlere verdikleri değerlerin davranış biçimlendirerek yönlendirdiği sayılısında bulunmuşlardır (İnci, 2017). Davranışçı ekole göre bireylerin kişilik davranışları ile gün içerisindeki davranış örüntüleri arasında herhangi bir fark olmamakla birlikte genelleme, cezalandırma, pekiştirme, ayırt etme gibi unsurları kişiliği açıklamak için kullanmak som derece işlevsel gözükmemektedir ki nitekim bunlar id, ego, süperegö gibi soyut kavramlar değil; ölçülebilen örüntülerdir. Dolayısıyla davranışçılara göre kişiliği de açıklamak için öğrenme ile oluşan davranış alışkanlıklarını incelemek yeterli gözükmemekte, çevre faktörü ile ilişkisel olarak sosyal bir davranışın da diğer bir davranışların öğrenilmesi gibi aynı ilkelerle çalıştığı söylenebilmektedir (Cüceloğlu, 1993).

Kişilik örüntülerinin dinamiğine bireylerin dünyayı nasıl algıladığı ile zihinsel süreçleri koyan bilişsel yaklaşıma göre kişilik; bireylerin dünyayı, çevrelerini ve diğer bireylerin eylemlerini nasıl algıladığı ve yorumladığı ile açıklanabilir (Friedman ve Schustack 2003).

Bu bağlamda ilkin kişiler arası ilişkilere odaklanılması gerektiğini vurgulayan Kelly'e (1955) göre kişilik farklılıklarının nedenini, bireylerin bilgi işleme süreçlerindeki farklılıklar ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Her bireyin olayları algılama, yorumlama örüntüsü farklılıklar gösteren özgün bir yapıdır ve Kelly, kullandığımız bu bilişsel yapıları, kişisel yapılar olarak kavramlaştırmıştır. Bu yapılarla ilişkisel olarak her birey, anlamak ve davranışı tahmin edebilmek için benzersiz, kendine özgü bir donanıma sahiptir. Kelly, kişisel farklılıklarının büyük oranda insanların dünyayı yapılandırma şekillerindeki farklılıktan kaynaklandığını belirtmiştir.

Davranışçı ve bilişsel yaklaşımın kişiliği açıklama çabalarında ciddi farklılıkların olduğu dikkat çekse de bu farklılıkların yanı sıra benzer noktaların da varlığından söz etmek mümkün gözükmemektedir. Buna göre her iki yaklaşım için de kişilik, bireylerin çevreyle kurduğu etkileşimler ile gelişir; bireylerin sürekli değişimi çevresel değişimler ile açıklanabilir ve davranışı belirleyen, çevredeki uyaranlar ile ipuçlarıdır (Burger, 2016; Cloninger, 2013). Sosyal-bilişsel yaklaşımıyla kişiliğin oluşumunu inanç sistemi ile ilişkilendiren Rotter' a (1966) göre ise birey, davranışlarını davranış potansiyeli, beklenen sonuçlar ve verilen değer bağlamında şekillendirmektedir (Friedman ve Schustack, 2003). Beklenti-değer yaklaşımı ile kavramlaştırdığı bu yaklaşımda Rotter (1966); bireyin belli bir davranışı, o davranıştan belirli bir sonuç beklediği için yapmakta olduğu sayılıtısında bulunmaktadır. Ona göre birey, davranıştan elde edeceğini düşündüğü sonucun değerini belirlerken beklenti veya değerden biri çok düşükse davranışı ortaya koymamaktadır. Rotter (1966); değer ile algılama düzeyinde bir ödüllendirmeye, beklentiyle ise algılama ve bilişsel süreçlere atıfta bulunmaktadır.

Beş Faktör kişilik kuramı ile Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin dinamiği de kabul edilen ayırıcı özellik yaklaşımına göre bireyin kişiliği, onun temel özelliklerinin bir sentezidir. Dolayısıyla yaklaşım, bu özelliklerin bilinmesiyle bireyin kişiliğinin bilinebileceği sayılıtısında bulunmakta; bireyin özelliklerini ölçmek adına da belirli sayıdaki birtakım özelliğin bir araya getirildiği ve daha çok zıt sıfatlardan oluşan kişilik testleri ve dereceleme ölçekleri kullanmaktadır (Cüceloğlu 1993; Morgan 1998). Başka bir deyişle yaklaşımın ölçmek istediği, normal bir dağılım üzerinde ölçülebilen ve sınıflandırılabilen, kararlı davranış kalıplarıdır. Bunun yanı sıra yaklaşım, bireyin davranışı altında yatan dinamiklerden ya da bireyin davranışının nedenlerinden çok, onun kişilik özelliklerine ve bu özelliklerden yola çıkarak da davranışları için kestirimde bulunmaya çalışmaktadır (Burger, 2016). Gözlemden ziyade ölçeklerin yahut deney yönteminin kullanılması da bu yaklaşımın,

kişilik özelliklerini daha objektif bir bağlamda saptamasını sağlamakta (Burger, 2016); ancak diğer taraftan kişilik özelliklerini belirlemek için sınırlı sayıda kullanılan niteleyici sözcük ve özellik, yaklaşımın kişiliği saptamada yetersiz kaldığına dair tartışmalara yol açmaktadır (Friedman ve Schustack 2003). *Ayırıcı özellik* kavramı ilkin bu özelliklerin sinir sistemindeki fiziksel özelliklerden kaynaklandığına vurgu yapan Allport (1961) tarafından kullanılmış ve kavram “bireyin kendine özgü düşünce ve davranışını belirleyen psiko-fiziksel sistemlerin dinamik örgütlenmesi” olarak açıklanmıştır. Allport’ un bu açıklamasıyla zamana ve duruma göre değişmeyen, kararlı bireysel davranış farklılıklarına; bireylerin davranışlarına değil, bir özellik spektrumunun değişik noktalarında bulunan genel davranışlarına atıfta bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla ayırıcı özellik, bir bireyin belirli bir kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre bireyi sınıflandıran bir kişilik boyutu; yaklaşım ise bireyin bu özellikleri ne derece gösterdiğine göre bireyi sınıflandırırken kişilik boyutlarını belirleyen bir yaklaşım olarak açıklanmaktadır. Allport’ a (1961) göre bireyin kişiliğini en iyi tanımlayan belirli sayıdaki özellik, temel özellikler; bir özelliğin belirgin bir şekilde baskın olması durumunda ortaya çıkan ise temel ayırıcı özellikler olarak kavramlaştırılabilir (Burger, 2016). Başka bir deyişle Allport, bireyi hem kendi içinde hem de grup normlarına göre incelerken kişiliği tümüyle bireysel ve tekil özelliklerden oluşan bir bütün olarak ele almakta ve kişiliğin; davranışta değişmeyen, öznel ve tekil kişilik özelliklerine göre belirlenebileceğini vurgulamaktadır. Bu vurgudan da kişilik özelliklerinin zaman içinde değişmez olduğu ve durumlara göre de kararlılık gösterdiği varsayımlarına ulaşılmaktadır (Burger, 2016). Bu bağlamda bütüncül bir ifadeyle ayırıcı özelliklerin, farklı zaman ve durumlarda az veya çok istikrarlılık gösteren bireysel farklılıklar olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir (Cloninger, 2013). Ayırıcı özellik yaklaşımında öne çıkan bir diğer araştırmacı ise Cattell’ dır. Diğer araştırmacılardan farklı olarak istatistik yöntemlerinden faktör analizini kullanan Cattell’in (1986) bu analiz yöntemiyle kendi aralarında ilişkili kişilik özelliklerini gruplandığı ve birbirinden bağımsız olanları ayırarak kişiliğin temel özelliklerini boyutlandığı görülmektedir. Kişiliğin temel özelliklerini içeren bu boyutları, kaynak özellikler adı ile kavramlaştıran Cattell (1965), kişiliğin temel boyutlarını belirleyerek Beş Faktör kişilik kuramının biçimlenmesine katkı sağlamıştır (Burger, 2016).

Ayırıcı özellik yaklaşımını benimseyen kişilik araştırmacısı Murray (1938) ise diğerler yaklaşımcılardan farklı olarak kişiliği açıklarken psikanalitik kurama dolayısıyla bilinçaltı süreçlere de atıfta bulunmuş; bireylerin kişiliğindeki temel gereksinimleri belirleyerek

ayırıcı özellikler yerine bireyler için hiyerarşik bir yapılanması olan psikolojik kökenli gereksinimlere odaklanmıştır (Burger, 2016). Murray' ın bu odaktan yola çıkarak hazırladığı psikolojik kökenli gereksinimler listesi ise kişiliğin istatistik yöntemi ile çözümlenmesine dayalı testlere zemin hazırlamıştır.

Kişisel ve etik değerler üzerinde yoğunlaşan Hümanist yaklaşımın ise kişiliği açıklarken özellikle bireyin dünya ile olan özel ilişkilerine atıfta bulunduğu, bireylerin davranışlarında kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğu ve otomatik davranış örüntülerinde yer yer bilinçaltı dürtüler ile hareket edilse de bireylerin kendi eylemlerine karar verme gücünde olduğu sayılıtlarına odaklandığı görülmektedir (Burger, 2016; Hazar, 2006).

Yukarıda değinildiği gibi kişilik üzerine yapılan birçok inceleme, kişiliğin farklı bakış açılarıyla farklı bağlamlarda ele alınması ve araştırmacıların kişilik dinamiklerini belirlemede kullandıkları özgün yaklaşımlar; uzlaşılan noktalar olmakla birlikte kişiliğin tanımı üzerinde hala net bir görüş birliğine varılamadığını göstermektedir. Buna göre Burger' ın (2016) bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımladığı kişilik; Morgan'ın (2013) tanımında bireyin özel ve ayırıcı davranışlarını içermesi yönüyle ön plana çıkar. Cüceloğlu (1994) kişiliği; bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi olarak tanımlarken; Carrel (1973) için ise kişilik, bireyin ta kendisidir. Kişiliğin temel işlevi algılamak, hissetmek, düşünmek ve bütün bunları bütünleştirerek amaçlı davranışlara dönüştürmektir (Schultz ve Schultz 1998). Daha kapsayıcı bir bakış açısıyla Maddi (1976) için kişilik; bireylerin duygu, düşünce ve davranış gibi psikolojik tepkilerinin ve farklılıklarının dinamiğini oluşturan, içinde bulunulan an, biyolojik durum veya bağlam ile açıklanamayan bir biçimde süreklilik gösteren özellikler ve eğilimleri kapsamaktadır (Berens, 1999). Diğer yandan kişilik; bireyin fiziksel ve toplumsal çevreyle etkileşim tarzını içeren, ayırt edici ve belirleyici düşünce, duygu ve davranış örüntüleri ile tanımlanmaktadır (Atkinson, 2006). Tanımlar incelendiğinde bakış açılarına göre tanımların farklılaştığı görülse de tanımlarda bireyin kişiliğinin diğerlerine göre ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış davranış kalıplarını içerdiği ve kişilik içi süreçler gibi ortak noktalarının olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir (İnci, 2017). Ancak kişilik psikologlarının bugüne dek ve halen de kuvvetle süren ayrıldıkları nokta, davranışın özel ve ayırıcı yönlerinin nasıl keşfedileceği ve adlandırılacağı üzerinedir (Morgan, 1998).

Sonuç olarak kişilik, bireyin en tipik davranışlarını temsil ettiği için özel; bu davranışlar bireyi diğerlerinden ayırdığı için de ayırt edici olma özelliklerini barındırmaktadır. Bunun

yanı sıra daha kapsamlı olarak kişiliği etkileyen faktörler de tanıma eklendiğinde kişilik; bireyin doğuştan getirdiği kalıtsal özellikleriyle aile, çevre ve kültür üçgeninde şekillenen öğrenilmiş davranışlarının bütünleşerek bireyin tutarlı davranış kalıplarına yansıyan kendine özgü dinamiğidir. Bu dinamik, bireyin hayatını doğumundan ölümüne kadar biçimlendirmektedir. Dolayısıyla kişiliğin önemi de bireyin zorlu yaşam koşullarına karşı uyumunu, kişilerarası ilişkilerinin niteliğini, mesleki başarılarını, sosyal katılımını, mutluluğu ve sağlığını yordayan en önemli değişkenlerden biri olmasından gelmektedir (Mc Adams ve Olson, 2010).

2.2.Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri

Kişilik, yüzyıllardır farklı bağlamlarda tartışılan ve pek çok yaklaşımla açıklanmaya çalışılan, bireylerin davranışlarına yön vererek bu davranış eğilimlerinin dinamiklerini kapsayan bir olguya karşılık gelmektedir. Kişiliği ve davranış örüntülerini açıklama çabalarında ise özellikle son yıllarda psikologların kişiliğin işlevsellik yönünü vurgulayan çalışmalara imza attığı görülmektedir. Çalışmalar, bazı bireylerin yaşamlarında amaçlarına uzlaşmacı ve vicdanlı olma gibi sosyal açıdan da olumlu kabul edilen; bazı bireylerin ise daha çok kendi çıkarlarına odaklanarak sosyal bağlamda olumsuz kabul edilen özellikleri kullanarak ulaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Jonason ve Webster, 2010). Bu araştırmaların dinamiğinde kişilik özelliklerinin bireylerin sosyal durumlara uyum sağlama zorunda kalması ile ortaya çıktığı sayılısı yer almaktadır. Buna göre olumsuz kabul edilen özelliklere dayanan çalışmalar, kişilik özelliklerinin; toplum içinde statü kazanma, bireylerin kendi konumlarını güvence altına alma ve diğer insanlar ile arkadaşlık kurabilme amacı için bir araç olduğuna odaklanmaktadır (Buss, 1991). Etik ve değerler ile örtüşmeyen, sosyal olarak hoş karşılanmayan, toplum tarafından kabul görmeyen ve itici sayılan kişilik özelliklerini (Kowalski, 2001) kapsayan bu çalışmaların ilkin Paulhus ve Williams (2002) tarafından Karanlık Üçlü adı altında kavramlaştırıldığı görülmektedir. Kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunan yaklaşımın; daha geniş bir bakış açısıyla bireylerdeki yüzeysel ilişkileri, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntülerini dinamik aldığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımı Beş Faktör kuramından ayıran tarafı, birbirini tamamlayıcı kişilik yapılarından çok birbiriyle ilişkisel olmasına rağmen aynı zamanda da ayrı olarak değerlendirilebilecek olumsuz psikolojik eğilimleri açığa çıkarma çabasıdır. Diğer bir deyişle Beş Faktör kuramındaki boyutlar

bireylerdeki genel eğilimler ile durumsal davranışlara; Karanlık Üçlü yaklaşımı ise sosyal bağlamda hoş karşılanmayan kişilik özelliklerine odaklanmaktadır (Furnham, Richards ve Paulhus, 2013). Buna göre Karanlık Üçlü kuramı; Makyavelizm, narsisizm ve psikopati boyutları olmak üzere birbirleriyle pozitif yönde korelasyona sahip olan, olumsuz olarak algılanan ancak bireyi klinik boyuta taşımayan üç kişilik özelliğinin bireylerde ne derece baskın olduğunu saptamaya çalışmaktadır (Paulhus ve Williams, 2002). Ölçek çalışmalarındaki bulgular; karanlık üçlü eğilimlerine sahip bireylerin kendi reklamını yapma, diğerlerine karşı duygusal soğukluk, işlerini yürütmede hileye başvurma ve dikkate alınabilecek ölçüde saldırganlık gibi birbiriyle örtüşebilen eğilimlerin ortak olduğunu göstermektedir (Paulhus ve Williams, 2002).

İlkin klinik bağlamda çalışılan ancak daha sonraları normal bireylerde de bir dereceye kadar bulunabileceği saptanan psikopati ve narsisizm ile dinamiğini politik düşüncelerden alan Makyavelizm kişilik özelliklerinin çevresel faktörlerin yanı sıra genetikle de ilişkili olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bir anlamda kalıtsal yahut fizyolojik olarak bireyde bulunan bu kişilik özelliklerinin olumsuz çevre koşullarına maruz kalınmasıyla birlikte açığa çıkabileceğini söylemek mümkün gözükmektedir (Furnham, Richards ve Paulhus, 2013). Daha açık bir ifadeyle bu olumsuz kişilik özelliklerinin -zaten bireyin kalıtımında olan- olumsuz yaşam koşullarına bireyin adaptasyon sağlamaya ve bununla ilişkisel olarak hayatta kalmaya çalışması örüntüleri ile ortaya çıkabileceği sayıltısı kabul görmektedir (Saltoğlu ve Irak, 2020).

Çıkar ve amaç odaklı yüzeysel ilişkiler, bencillik, benmerkezcilik, uyumsuzluk, menfaat için manipülasyona başvurma gibi olumsuz olarak nitelendirilebilecek eğilimler, Karanlık Üçlü boyutlarının ortak özellikleri olarak değerlendirilmekte (Özsoy ve Ardıç, 2017) ve bu kişilik boyutları; araçsallık, çıkarıcılık ve istismarcılık dinamikleri ile hilebaz tutum ve davranışları karşılamaktadır (Jonason ve McCain, 2012; Jonason, Webster, Schmitt, Li ve Crysel, 2012).

2.2.1.Makyavelizm

16. yüzyılın başlarında gündeme gelen ve çıkış noktasını Niccolo Machiavelli'nin "The Prince" adlı yapıtında değindiği politik düşüncelerinden alan Makyavelizm kavramı, ilkin devlet yönetimindeki yapılanma ve siyasi perspektifleri yansıtan bir kavrama karşılık gelmekteydi. İtalyan politikacı Machiavelli, genel bir bağlamda bu kavram ile " Amaca giden yolda her şey mubahtır." felsefesiyle bir yöneticinin amacına ulaşmak adına yağcılık ve yalan başta olmak üzere devlet yönetiminde tüm manipülatif taktiklerden yararlanabileceği ve bunları kullanmaya açık olması gerektiği üzerinde durmaktaydı (Jones

ve Paulhus, 2009). Dolayısıyla da iktidarı elinde tutmak isteyen yöneticilerin taktik savaşları, yine bu amaç için ahlak ilkelerinin yok sayılabileceği ve bu eğilimlere ilişkin herhangi bir tereddüdün yaşanmayarak umursamazlık içinde olunabileceği, kitabın içeriğini oluşturan dinamikler olarak sıralanabilmektedir (O'boyle vd., 2012). Sosyal bağlamda hoş karşılanmayan bu davranış örüntülerinin sadece yönetim kademelerindeki bireylerde değil; toplumu oluşturan insanlarda da görülebileceği, sıradan bireylerin de bu eğilimlere paralel olarak manipülatif ve etik dışı davranışlar içinde olabileceği birkaç yüzyıl sonra Christie ve Geis (1970) tarafından ortaya atılmış ve Makyavelist kişilik özelliği psikoloji literatüründe yerine almıştır (Jones ve Paulhus, 2009). Buna göre Makyavelist kişilik özelliği gösteren bireyler; sonuç odaklı bir davranış eğilimi içinde olan, aldıkları kararların duygusal boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenen (Zeigler-Hill ve Vonk, 2015), amaçları doğrultusunda ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, dürtü kontrolü yüksek, hırslı, çevresindekilere karşı soğuk, manipülatif ve yalan söyleme eğiliminde olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Jones ve Paulhus, 2009; McIllwan, 2011, Gable ve Topol, 1991; Geis ve Moon, 1981). Diğerleriyle arasına duygusal mesafe koyabilme, pragmatik olma eğilimleri ve bireysel amaca dönük tüm yolların kabul edilebilir olduğuna inanma derecesi ile ilişkilendirilen Makyavelizm (Robbins, 1998), Christie ve Geis' e (1970) göre bireylerin geleneksel ahlak anlayışından yoksun olmaları ve bakış açılarındaki faydacı yaklaşımlarla da yakından ilgilidir. Onlara göre bu bireyler ahlaktan yoksun değildir, sadece geleneksel ahlakla bağdaşmayan etik dışı davranışlar sergilemektedir.

Makyavelizm eğilimli bireyler; O'Connor ve Athota (2013) tarafından bireysel çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, gözetilen amaca ulaşmak için diğerlerini kullanan ve manipülatif davranışlarla duygusal olarak diğerlerini sömüren bireyler olarak tanımlanmış; Robbins (1998) ise Makyavelizm'in, pragmatik olma ve duygusal mesafe koyabilme örüntülerine odaklanmıştır. Duygular yerine faydacı sonuçlara odaklanan bu bireyler için bu özelliklere sahip olunması diğerlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme eğilimlerini kolaylaştırmaktadır (Jones ve Paulhus, 2011). Diğer bir deyişle kendi amaçlarına ulaşma konusunda diğerlerini birer araç yahut nesne olarak görme eğilimleri (Christie ve Geis, 1970 akt. Kessler vd, 2010), diğerleriyle kurulan duygusal yakınlığa karşı ilgisizlikleri, diğerlerinin kötü olduğuna dair algıları ile diğerleri tarafından etkilenmeye karşı dirençli olmaları (Fehr vd.,1992) onların bu olumsuz davranış örüntülerini göstermesinde onlara kolaylık sağlamaktadır. Amaçları doğrultusunda hileye başvurma, yalan söyleme ya da

diğerlerini aldatma eğilimleri her ne kadar yüksek olsa da bu örüntüler, bu bireylerin sürekli olarak anti-sosyal davranışlar içinde olduğunu göstermemektedir (Ferris ve King, 1996). Aksine bu bireylerdeki genel eğilim, kendilerinden ziyade diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünmeye yöneliktir ki bu eğilimi de kendi içlerinde yaşadıkları güçsüzlüklerini maskeleyen çabalarıyla örtüştürmek mümkün gözükmemektedir (Sherry vd., 2006).

Toplumsal yaşamda hoş karşılanmayan yalan ve hileye başvurma, yağcılık ve duygu sömürüsü yapma gibi davranış örüntüleri, Makyavelizm eğilimli bireyler için son derece olağan kabul edilmektedir ki onlar için başat olan şey, kendi amaçlarına ulaşabilmektir (Jones ve Paulhus, 2009). Bu davranışların ise hoş karşılanmadığının bilincinde olan Makyavelist bireyler, bunların ortaya çıkarabileceği olumsuz durumları ve olası riskleri analiz ederek manipülasyona başvurma eğilimindedirler (Bogart, Geis, Levy ve Zimbardo, 1970). Bu eğilimi ise toplum tarafından onaylanmayan davranışlarından dolayı karşılaşabilecekleri riskleri en aza indirme çabasında olmalarıyla örtüştürmek mümkün gözükmemektedir (Satıcı vd., 2019). Aynı zamanda bu bireylerin olası riskleri analiz etme çabaları, yalan ve hileyi stratejik olarak kullanma eğilimleri ile ilişkilendirilebilir (Furnham, Richards ve Paulhus, 2013). Tüm bunların yanı sıra onlar için dünya kötü bir yer, insanlar ise doğuştan kötüdürler. Dolayısıyla hile ve yalan gibi olumsuz davranışlarda bulunarak çıkar sağlamak, bu bireyler için gayet normal davranış örüntülerine karşılık gelmekte (Murdock, 1997) diğerlerini düşman olarak algılayarak düşman karşısında zafere giden her yolun kabul edilebilir olduğu inancıyla motive olabilmektedirler (Satıcı, 2019).

Sosyal bağlamda kabul edilen etikleri önemsemeyerek yukarıda sözü edilen davranışlarda bulunan Makyavelist bireyler için aynı zamanda diğerlerinin başarısızlıkları da istenen bir durumdur. Diğer bir deyişle kendi başarıları onları kimi zaman tatmin etmede yetersiz kalmakta, bunun yanı sıra diğerlerinin başarısız olabilmeleri için hilelere başvurdıkları da görülmektedir (Wilson vd., 1996). Hedefledikleri doğrultusunda mantıksal düşünme çizgisinde olan bu bireyler (O'boyle vd., 2012) davranışlarını duygularından arındırabilme özellikleriyle diğerlerini yönlendirmede, arkadaşlık ilişkileri ile duygusal ilişkilerden bilinçli olarak yararlanmakta hatta diğerlerinin duygularını kullanmaktan çekinmemekte (Grams ve Rogers, 1990; Vangelisti, Daly ve Rudnick, 1991), kendilerini ön plana çıkarmadan ve belli etmeden diğerlerini manipüle etme, olayları çarpıtma ve oyunlar çevirme girişiminde bulunmaktadır (Özsoy ve Ardıç, 2017). Makyavelist bireylere göre kendilerini diğerlerine açmak yahut yaşadıkları her şeyi diğerleriyle paylaşmak potansiyel bir tehlikeydir, nitekim

zaman içerisinde bu paylaşılanlar diğerleri tarafından kendilerine karşı kullanılabilir (Özsoy ve Ardiç, 2017).

Makyavelist eğilimlerin dinamiğinde çevresel ve biyolojik etmenlerin olduğu düşünülmekte; biyolojik etmenler ile genlere, çevresel etmenler ile de yaşamdaki zorluklarla mücadele etmeye atıfta bulunmaktadır. Makyavelist özelliklerin bireylerin genlerinde bulunabileceği sayıltısı, genlerde olan özelliklerin çevre ve ailenin etkisiyle kendini açığa çıkarabilme potansiyeli ile örtüşürken (Saltoğlu, 2018); insanoğlunun özünde kötü, dolayısıyla da diğerlerini kendi çıkarları için yönlendirmenin faydalı ve çıkarların değerlerden önemli olduğuna inanılması çevresel faktörlerle ilişkilendirilebilmektedir (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018). Makyavelist bir birey için kendi amacı doğrultusunda diğerlerini yönlendirme veya aldatmaya yönelik tutumlar, herhangi bir olumsuzluk içermemektedir çünkü zaten onun bakış açısıyla insanlar doğuştan kötüdür ve bunları hak etmektedir. Onun için bu davranışlar, bir bakıma diğerleriyle mücadele etmenin de bir yoludur (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018; O'boyle vd., 2012). Karşısındakini deneyimsiz olarak gören akyavelist birey, onu yönlendirmenin oldukça kolay olabileceği kanısını taşıırken aynı zamanda kendini de iyi gizleyebildiği ve ön plana çıkmamayı başarabildiği için manipülatif davranışlarından dolayı herhangi bir endişe taşımamaktadır (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018). Yapılan araştırmalar yüksek düzeyde makyavelist kişilik özelliği gösteren bireylerin düşük olanlara göre çevrelerine yönelik kişisel kontrollerinin daha baskın ve risk alma eğilimlerinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Allsopp vd., 1991).

Makyavelist bireyler; kurnaz, şüpheli, baskıcı, soğuk, ahlaki değerlerden yoksun (Ali vd., 2009) olma eğilimleriyle uzun vadeli stratejik planlamalar yapabilen ve kişilerarası sosyal rekabette güç kazanma odaklı olan bireyler olarak değerlendirilmektedirler (Rauthmann, 2012; Kareshki, 2011).

2.2.2.Psikopati

Narsisizmde olduğu gibi ilkin klinik vakalar ile değerlendirilerek klinik psikoloji literatüründe ortaya çıkan (Jakobwitz ve Egan, 2006) ancak sonraki yıllarda normal bireylerde de bir dereceye kadar olabileceği öngörülen psikopati (Cleckley 1976), Karanlık Üçlü' nün bir boyutu olarak değerlendirildiğinde eşik altı diğer bir ifade ile subklinik bir kişilik özelliğine karşılık gelmektedir (Aghababaei ve Błachnio, 2015). Araştırmalar, psikopatinin bir kişilik bozukluğunun yanı sıra aynı zamanda bir kişilik özelliği ile ilişkilendirilebileceğini de göstermektedir (Skeem vd., 2003; Levenson, Kiehl ve Fitzpatrick, 1995). Üzerine pek çok araştırmanın yapıldığı psikopatinin literatürde çeşitli

bakış açılarıyla tartışıldığı görülse de yaklaşımlardaki ortak ifadeler değerlendirildiğinde psikopati genel bir ifadeyle bireyin diğerlerine, çevresine ve toplumsal düzen sağlayan dinamiklere karşı kayıtsızlığı ve dürtülerine hakim olamayan bireyin diğerlerine sergilediği zarar verici davranışlarından ötürü pişmanlık ya da suçluluk duymaması ile karakterize edilen bir bozukluğa karşılık gelmektedir (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Psikopatinin özellikleri bütünsel bir bakış açısı ile ele alındığında Arrigo ve Shipley (2001) tarafından yapılan kapsamlı çalışmada psikopati eğilimli bireylerin davranışsal, duyuşsal ve kişilerarası bağlamlardaki özellikleri ayrıştırılmış ve buna göre bu bireylerde davranışsal boyut için dürtüsellik, sorumsuzluk, sosyal ve yasal normları ihlal etme; duyuşsal boyut için empati, suçluluk veya pişmanlık hissiden yoksun olma, çabuk sinirlenme, başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kuramama; kişilerarası boyut içinse kibirlilik, görkemlilik, duygusuzluk, yüzeysellik ve manipülatiflik eğilimlerinin olduğu vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra psikopati, yapılan araştırmalarda akademik hilekarlığa başvurma, diğerlerini küçümseyici davranışlar, sömürü de içeren kısa vadeli arkadaşlık ilişkileri ve şiddet odaklı çeşitli anti-sosyal iletişim örüntüleri ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır (Nathanson, Paulhus ve Williams 2006).

Literatürde ilkin Karpman (1941) tarafından birincil ve ikincil psikopati olarak kavramlaştırıldığı görülen psikopati için alt tip ayrımına gidildiğinde ise birincil psikopatinin tamamen biyolojik, ikincil psikopatinin ise -bir ölçüye kadar genetik ile ilintili olsa da- daha çok çevresel nedenlere dayandırıldığı görülmekte; bunun yanı sıra birincil psikopati ile içsel süreçleri içeren temel bir kişilik özelliğine atıfta bulunulurken; ikincil psikopati ise durumsal tepkiler ve davranış örüntüleri ile gelişen bir kişilik özelliği ile ilişkilendirilmektedir (Berg vd., 2013; Smith ve Lilienfeld, 2013; Del Gaizo ve Falkenbach, 2008; Engeler, 2005; Jakobwitz ve Egan, 2006; Karpman, 1948; Newman, MacCoon, Vaughn ve Sadeh, 2005). Birincil psikopatide duygusal bağlamda biyolojik yoksunluk ve bu yoksunluğa bağlı gelişen genetik bir savunmasızlıktan söz edilirken ikincil psikopatide ebeveyn istismarı veya reddi gibi çevresel nedenler ile gelişen ve altta yatan duygusal bir soruna karşılık gelen nevrotik eğilimlerden söz edilmektedir (Berg vd., 2013; Lee ve Salekin, 2010; Del Gaizo ve Falkenbach, 2008; Karpman, 1941). Birincil psikopati için fizyolojik ve biyolojik faktörleri vurgulayan çalışmalarda özellikle bu bireylerde bulunan ciddi bir duygu yoksunluğundan söz edilmekte (Levenson, Kiehl ve Fitzpatrick, 1995; Berg vd., 2013, Del Gaizo ve Falkenbach, 2008; Karpman, 1940) ancak bu bireylerin duygularını düzenlemede ikincil psikopati eğilimli bireylere göre daha başarılı oldukları görülmektedir

(Berg vd., 2013). Buradan hareketle de daha çok dürtüsel ve bununla ilişkisel olarak tepkisel, agresif ve fevri davranış örüntülerinin ikincil psikopatide, duygulardan bağımsız olarak gelişen öz güvenli ve tutarlı davranışların ise birincil psikopatide görüldüğü yorumu yapılabilmektedir (Berg vd., 2013; Karpman, 1941).

Psikopati genel bağlamda sahtekarlık, benmerkezcilik, manipülatiflik, yüzeysel çekicilik, risk alma davranışı, “normallik” görünümünün altına gizlenmiş empati ve suçluluk eksikliği ile kavramlaştırılan kişilik özellikleri ve bu özelliklerle ilgili davranış örüntülerini içeren bir yapı olarak tanımlanırken (Bekiroğlu, 2020), Hare’e (1999) göre psikopati eğilimli bir birey; bunların yanı sıra dikkate değer bir biçimde duygudan ve başkalarıyla sıcak duygusal ilişkiler kurma yeteneğinden yoksun, davranışlarını vicdan kısıtlaması olmadan ortaya koyan bir bireye karşılık gelmektedir. Ancak birincil ve ikincil psikopati ayrımında kendini diğerlerinden üstün görme eğilimleri ile manipülatif, duyarsız, bencil ve yüzeysel davranış örüntüleri birincil psikopatiye; anti-sosyal, nevrotik, dürtüsel olan, yüksek kaygı, düşmanca saldırganlık barındıran ve duygusal tepkisellik içeren ve daha çok yaşam biçimi haline gelen davranış örüntüleri ise ikinci psikopatiye ilişkin olarak öngörülmektedir (Falkenbach, Poythress ve Creevy, 2008; Hicks vd., 2004; Vassileva, Kosson, Abramowitz ve Conrod, 2005; Lynam, Whiteside ve Jones, 1999; Mealey, 1995; Morrison ve Gilbert, 2001; Poythress, Skeem ve Lilienfeld, 2006). Dolayısıyla empati eksikliği, diğerlerini sömürü ve duygu yoksunluğu birincil; dürtüsellığe bağlı suça yönelik eğilimler, riskli davranış örüntüleri, gelişigüzel cinsellik, dengesiz yaşam tarzı gibi davranışsal özellikler ise ikincil psikopati ile örtüştürülmektedir (Southard ve Zeigler-Hill, 2016; Lyons, 2019; Rogoza ve Cieciuch, 2018). Bu bağlamda Berg ve arkadaşları (2013) yüzeysel davranış örüntüleri ve soğukkanlılığa sahip birincil psikopatların daha çok korkusuz olma ve kaygı düzeylerini kontrol edebilme gibi özellikler gösterdiğine; ikincil psikopatların ise daha çok kaygılı ve tepkisel olduğuna, bu bireylerde buna bağlı gelişen saldırganlık eğilimlerine daha çok rastlandığına dikkat çekmektedir. Nitekim kaygı, stres, endişe, korku gibi duyguları düzenlemede daha başarılı olan birincil psikopatlarda (Berg vd., 2103) manipülatif, diğerlerini aldatma ve kullanmaya hatta bundan herhangi bir pişmanlık duymamaya dönük soğukkanlı davranış örüntüleri (Lee ve Salekin, 2010); kaygılı, dürtüsel ve tepkisel olan ikincil psikopatlarda ise daha çok anti-sosyal olan, diğerlerine zarar verebilecek ve saldırganlık ile sapkınlık içeren örüntüler görülmektedir (Hare vd., 1990). Bunun yanı sıra yapılan araştırmalar her iki alt tipin de aynı anda bir bireyde olabileceğini göstermektedir (Berg vd., 2013).

Diğer yandan bireylerde kişilik bozukluğu şekilde görüldüğünde DSM-5'te Antisosyal Kişilik Bozukluğu sınıflaması içinde yer alan psikopati ile ayırıcı bir kişilik özelliği olarak değerlendirilen psikopati arasındaki temel farkın ise kişilik bozukluklarının kişilik özelliklerine göre daha katı ve değişmez olduğu, bunun yanında bireye yoğun sıkıntı vermesi ve bireyin işlevselliğini bozmasının ölçüt olarak kabul edildiği görülmekte; dolayısıyla da kişilik özelliğine karşılık gelen psikopatinin bu bakış açısıyla eşik altı olduğu düşünülmektedir (Furnham ve Crump, 2005; Skeem vd., 2003). Diğer bir ifade ile subklinik (eşikaltı) psikopati ile klinik psikopati arasındaki temel farkın; davranış, duygu yahut kişilerarası ilişkilere dayalı bir farktan çok; davranışlardaki yakınlık ve bilişlerin sıklığı ile ilgili olduğu öngörülmekte; dolayısıyla da subklinik psikopatlar ile klinik psikopatların deneyimlerinin niteliksel açıdan değil; sergiledikleri davranış örüntülerinin niceliksel olarak farklılık gösterdiğinden söz edilmektedir (Bekiroğlu, 2020).

Alan yazında psikopatiyi klinik boyuttan ayırıcı bir kişilik özelliğine taşıyan ve psikopatiyi vicdan eksikliği olarak tanımlayan Cleckley (1976) tarafından yürütülen araştırmalarda bu kişilik özelliği 16 karakteristik özellik ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre psikopati kişilik özelliği taşıyan bireylerde aşağıdaki özelliklerin bulunması beklenmektedir:

- 1-Yüzeysel bir çekicilik ve iyi seviyede bilişsel beceriler
- 2-Gerçek dışı düşüncelerin ve hezeyanların yokluğu
- 3-Gerginlik ve psikonörotik semptomların yokluğu
- 4-Güvenilmezlik
- 5-Yalan söyleme davranışı ve içten olmama
- 6-Pişmanlık ve utanç yokluğu
- 7-Yetersiz motivasyona sahip anti-sosyal davranışlar
- 8-Deneyimlerinden ders alamama ve zayıf bilişsel yargı
- 9-Patolojik seviyede benmerkezcilik ve sevme kabiliyetinin yokluğu
- 10-Temel duygulanım tepkilerinin azlığı
- 11-İçgörü eksikliği
- 12-Günlük kişilerarası ilişkilere karşı tepkisizlik
- 13-Alkol alındığında gösterilen itici ve hoş olmayan davranışlar (bazen alkol alınmadığında da gözlemlenebilir)
- 14-İntihar girişimlerinin nadir olması
- 15-Duygusuz, sıradan ve dağınık bir cinsel yaşam
- 16-Uzun vadeli hayat planlarını uygulayamama

Cleckley' in (1976) psikopati kişilik özelliğine sahip bireylerin davranış örüntüleri ve duygu durumlarına ilişkin hazırladığı tablo dikkate alındığında bu bireylerdeki en belirgin özelliklerden birinin duygusal sıgılık olduğu; buna paralel olarak da psikopatların amaçlarına ulaşmak için suç içeren çeşitli ahlak dışı faaliyetlerde bulunmaktan çekinmedikleri ve parazit bir yaşam şeklini benimsedikleri söylenebilmektedir (Hare ve Neumann, 2009). Bu bağlamda psikopati kişilik özelliği gösteren bireylerin davranış örüntülerinde dürtüsellik, zarar vericilik, şiddet, sömürücülük, duyarsızlık, ahlak dışılık gibi baskın özelliklere rastlanması mümkün gözükmemektedir (Özsoy ve Ardic, 2017; Toplu-Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Birbiri ile örtüşen ve ilişkisel olarak da nitelendirilebilecek yüksek dürtüsellik, heyecan arama, kaygı durumu ve düşük empati; psikopati kişilik özelliğinin en önemli dinamikleri olarak vurgulanmakta; bu dinamiklerin başında ise dürtüsellik olduğu öngörülmektedir (Paulhus ve Williams, 2002). Nitekim ortama uygun olmayan veya aşırı riskli, yeterince planlanmamış ve genelde istenmeyen sonuçlara yol açan çeşitli davranış eğilimleri ile tanımlanan dürtüsellik; risk alma, heyecan, zevk ve yenilik arama, dikkatsizlik, sabırsızlık, zarar görme ihtimalini düşük hesaplama, dışa dönüklük gibi özellikleri kapsamaktadır (Yazıcı ve Yazıcı, 2010). Dürtüsellikçe dair bu bağlam düşünöldüğünde de psikopati kişilik özelliğinde, eyleme geçmeden önce diğeri insanlara göre durumlar üzerinde daha az düşünmeye karşılık gelen dürtüsellikçe merkezde bulunması kaçınılmaz olarak gözükmemektedir. Ancak psikopati için, işlevsel olmayan dürtüsellikçe atıfta bulunmak gerekmektedir (Jones ve Paulhus, 2011). Dickman (1990) tarafından işlevsel olan ve olmayan şeklinde ikiye ayrılan dürtüsellik, faydalı ve uygun olan durumlar (zamanın çok kısıtlı olduğu durumlar, basit bir görev almak vs.) ile uygunsuz olan durumlarda gösterilen (hareket geçmeden önce uzun ve ihtiyatlı düşünce gerektiren durumlar) davranış eğilimleri ile ilişkilendirilmiş; bunlardan işlevsel olan dürtüsellikçe psikopati ile herhangi bir ilişkisine rastlanmazken işlevsel olmayan dürtüsellik ile psikopati arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulgulanmıştır (Jones ve Paulhus, 2011). Bu bağlamda da psikopatların yüksek dürtüsellik ile uygunsuz durumlar için detaylıca düşünmeden ani (fevri) ve keskin kararlar alma eğiliminde (Özsoy ve Ardic, 2017) oldukları sonucuna ulaşılabilir.

İlkin mahkumlar ile klinik vakalar üzerinde yapılan ve aslında bir dereceye kadar toplumda yaşayan normal insanlarda da bir kişilik özelliği olarak görölebileceği bulgularan psikopati (Cleckley, 1976); Karanlık Üçlü' nün bir boyutu olarak ele alındığında bireylerin kendi değeriendirmeleri yolu ile ölçömlenmekte; dolayısıyla eşik altı (subklinik) psikopatiye işaret edilmektedir. Bir kişilik bozukluğundan çok, kişilik özelliği ve eğilimler ile ilişkilendirilen

eşik altı psikopati, yukarıda da sözü edilen diğer psikopati tipleriyle örtüşen özellikler de barındırmak suretiyle aşağıda sıralanan eğilimler ile nitelendirilmektedir (Levenson vd., 1995; Jones ve Paulhus, 2002; Babiak ve Hare, 2006; Skeem vd., 2011; Evertsson ve Meehan, 2012; Mathieu vd., 2014) :

1-Ahlak dışı davranma eğilimi.

2-İnsanları küçümseme, onlarla alay etme eğilimi.

3-Vicdan azabı çekmeme ve duygusuz olma eğilimi

4-Yüzeysel insan ilişkileri, uzun dönemli ilişkileri sürdürememe, başkalarına bağlılık ve sadakat göstermeme.

5-Agresif davranış sergileme eğilimi, sabırsızlık, sıkılganlık ve uyumsuzluk.

6-İnsan ilişkilerine çok fazla önem vermeme ve genellikle başkaları ile iyi geçinmede zorluk çekme.

7-Sıkça dürtüsel (fevri) davranışlar sergileme. Psikopatlar dürtüsellüğün uzantısında detaylıca düşünmeden ani ve keskin kararlar alma eğilimindedirler (Özsoy ve Ardıç, 2017).

Sonuç olarak birçok çalışmada ele alınarak -yer yer farklı özelliklere de değinilmekle birlikte- daha çok birbiri ile tutarlı özelliklere sahip psikopati tipleri, literatürde tartışılmış ve bunlardan eşik altı psikopati için genel olarak empati ve duygu yoksunluğu, antisosyal davranışlar içeren örüntüler, umursamazlık ile dürtüsellik ön plana çıkarılmış (Hodson vd., 2018); genel çerçevede psikopati, sosyal açıdan yıkıcı bir kişilik bozukluğu yahut kişilik özelliği olarak tanımlanmıştır (Campbell, French ve Gendreau, 2009; Rauthmann ve Kolar, 2012).

2.2.3.Narsisizm

Kendini abartılı olarak sevme, kendine hayranlık duyma ile ilişkilendirilen, psikoloji literatürüne ise 1800'lerin sonunda Ellis tarafından kazandırılan (Kızıltan, 2000) narsisizm terimi; çıkış noktasını bir Yunan söylencesi olan ve kendine hayranlık trajedisini net olarak yansıtan “Narkissos Efsanesi” den almaktadır. Narkissos adlı gencin odağında sadece hayranlık duyduğu kendisinin olması ve bu hayranlığın dış dünya ile iletişimini dahi kesecek düzeye ulaşması üzerine kurgulanmış efsane, narsisizmin hem topluma hem de narsist bireylerin kendi yakın çevrelerine verdikleri zarara atıfta bulunmakta; dolayısıyla kurgu, gerçek yaşam bağlamını gözler önüne sermektedir (Twenge ve Campbell, 2015). “Kibirlik, benmerkezcilik, kendini beğenmişlik, gösterişçilik” gibi davranış örüntüleri ile açıklanan (Twenge ve Campbell, 2015) narsisizm, bireysel düzlemde kişinin kendi imgesine abartılı bir şekilde değer verme eğilimiyle kendini gösteren bir kişilik bozukluğunu ifade etmektedir

(Lowen, 2016). Klinik olarak 1899'da Paul Nacke tarafından kullanılarak terim, kendi bedenine tam bir tatmin elde edene kadar bakan, onu okşayan, seven bir bireyin tutumu ile tanımlanmış; sonraki yıllarda ise terim, Freud (1914) tarafından libido kavramı esas alınarak benliğin içgüdüsel kendini koruyucu yönü ile ilişkilendirilerek birincil ve ikincil narsisizm olarak kavramlaştırılmıştır. Freud (1914) birincil narsisizmi, libidinal enerji ile açıklanırken bu enerji, başlangıçtan beri benlikte var olmakta ve nesnelere yönelmemekte; süreçte ise benlik şişmesi, güçlü ve kusursuz olma duygularının eşlik ettiği birincil narsisizmde görülmektedir. Libidonun dış dünyada yaşanan engellenmeler ve düş kırıklıkları ile nesnelerden çekilmesi ve yeniden egoya dönmesi ise ikincil narsisizme karşılık gelmektedir (Geçtan, 2015). Bu bakış açısıyla narsisizm, Freud için dinamiğini dış dünyadan uzaklaşan libidonun benliğe yönetilmesinden alan ve canlı olan her varlıkta doğal olarak görülebilen içsel bir yatırımdır (Freud, 1914).

Psikanalitik yaklaşım narsisizmi; genel olarak Freud'un görüşlerinden dinamik olarak sorunun kaynağını erken çocukluk dönemiyle ilişkilendirmiş; Kernberg (1975) ile Kohut' un (1971) bakış açılarıyla da ivme kazanmaya devam eden (Campbell ve Foster, 2007; Atay, 2009) narsisizm, zihinde gerçekleşen ve sona eren şeylerin kişiliği belirlediği sayılılarıyla açıklanmıştır (Lowen, 2016). Birçok araştırmacı tarafından farklı kuramsal çerçeveler ile açıklanmaya çalışılan narsistik eğilimler, kimi zaman insan doğasındaki sağlıklı ve iyi oluş ile ilişkilendirilirken (Watson, Little, Sawrie ve Biderman, 1992; Rhodewalt ve Morf, 1995; Watson, Hickman ve Morris, 1996; Rhodewalt, Madrian ve Cheney, 1998); kimi zaman ise literatürde olumsuz ve zarar verici boyutları ile anılmıştır (Reich, 1954; Kernberg, 1975; Lasch, 1979; Cooper ve Ronningstam, 1992, akt. Rose, 2002). Buna göre Kernberg' de (1975) bireyin çocukluk döneminde hoş olmayan yaşantılarına karşı geliştirdiği bir savunma mekanizması olarak görülen narsisizm; büyüklenmecilik, empati yoksunluğu, duygusal boşluk hissi ve benmerkezcilik ile patolojik bir duruma işaret ederken; Kohut' ta ise (1971) sağlıklı gelişimsel bir yapıya karşılık gelmekte; ancak patolojik narsisizm olağan gelişim düzleminde gelişimsel bir duraklama şeklinde nitelendirilirken her iki düzlem arasında bir devamlılık olduğu öngörülmektedir. Kohut'a (1977) göre çocukluk dönemi yaşantıları ve bu yaşantılara bağlı bireyin benliğine yansıyan öz saygı eksikliği, değersizlik hissi; depresif duygusal denge ve reddedilme düşüncesi; narsisizm eğilimlerinin kaynağı olan kusurlar şekilde değerlendirilmektedir (Özakkaş, 2006). Empati yoksunluğu, üstünlük duygusu ve diğerlerinin ihtiyaçlarına karşı kayıtsızlık gibi eğilimler ile açıklanan narsisizm, nesne ilişkileri ve kendilik psikolojisi kuramlarında yaşamın erken evrelerindeki ebeveyn-çocuk

ilişkilerine atıfta bulunarak, narsisizmi bozukluk yahut yetersizliklerin sonucu ile ilişkilendirilmekte; çocuk, olumsuz yaşantıları bertaraf etmek için ilkel bazı savunma mekanizmaları geliştirmektedir. Süreçte ise bu olumsuz yaşantılara karşı geliştirilen ilkel savunma mekanizmalarının uyum bozucu davranış eğilimlerine evrildiği görülmektedir (Ozan vd., 2008). Diğer bir ifadeyle çocuklukta gelişim dönemine özgü ihtiyaçları tam olarak giderilmemiş, görmezden gelinmiş bireyler; bu ihtiyaçlarını tamamlamak için ilkel savunma mekanizmaları ile gereksinimlerini tamamlama ihtiyacı hissederler ve bunu ise diğer bireylere yönelterek karşılamaya çalışırken de onları kendilerinden aşağı görme eğilimine girerler. Tamamlanmamış bu ihtiyaçların doğurduğu boşluk hissini özellikle diğerlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek, onları değersiz görerek ve en değerli varlığın kendileri olduğuna inanarak tamamlamaya çalışırken narsisizm eğilimleri de böylelikle şekillenmiş olarak bireyin kişilik özelliklerinde yerini bulur (García, 2009). Geçtan (2015) ise yine aynı bakış açısıyla narsisizm kişilik özelliklerini, bireylerin gelişim dönemlerinde yaşadıkları belli birtakım tepkilere takılmaları ile ilişkilendirmekte ve narsisizmi açıklamak için bunların sonucunda gelişen saplantılara atıfta bulunmaktadır. Genel bir çerçeve ile değerlendirildiğinde ise narsisizmin erken çocukluk dönemi yaşantılarına, bu dönemdeki olumsuz yaşam örüntüleri ve tamamlanmamış ihtiyaçlara bağlı olarak geliştiği; narsisizm kişilik özelliklerinin ise kendini bireylerde empati yoksunluğu, diğer insanların ihtiyaçlarına karşı kayıtsız tutumlar ve üstünlük duygusu ile gösterdiği görülmektedir (Sedikides ve Gregg, 2008).

Bireylerdeki benmerkezci tutum ve davranışların baskınlığı ile açıklanan narsisizm, yukarıda da değinildiği üzere bazı kuramcılar tarafından kavramın olumsuz yönlerine atıfta bulunularak bir savunma mekanizması (Kernberg, 1975) ya da iyi oluş ile ilişkilendirilerek davranışı yahut yaratıcılığı yönlendiren bir enerji kaynağı (Freud, 1914; Kohut, 1971) gibi görülmüş ve yapılan araştırmalar ile elde edilen bulgular, olgunun patolojik ve normal narsisizm olarak iki düzlemde kavramlaştırılabileceğini göstermiş; bu bağlamda ilkin Psikanalitik kuramcılar tarafından yer yer olumlu yanları vurgulanan narsisizmin süreç içinde patolojik bir bozukluğa ulaşabileceği üzerine odaklanılmıştır (Campbell ve Foster, 2007).

Patolojik narsisizm

Narsisizm, patolojik bir bozukluk olarak ilkin 1980 yılında APA tarafından yayınlanan Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM III) 3. basımında yerini almış (Atay, 2009) ve

tanılamada narsisizm kişilik bozukluğu; gösterişli ve abartılı tarzda önemli ve eşi benzeri olmama duygusuna sahip olma; başarı, güç, zeka, güzellik gibi kavramlara sınırsız bir biçimde sahip olduğuna inanma veya kusursuz aşk fantezisi kurma; olumsuz yaşam olaylarına tahammül edememe; herhangi bir sorumluluk almadan ayrıcalık ve hak sahibi olduğu iddiasında olma; diğerleriyle olan ilişkilerinde son derece zayıf empati yeteneği ya da empatiden tamamen yoksun olma eğilimleri ile açıklanmıştır (Hyman, 1989). Sonraki yıllarda ise öze sadık kalınarak narsisizmin tanı eksen yapısında değişikliklere gidilmiştir. Buna göre 2013'te yayımlanan DSM-V' te bu kişilik bozukluğu; erken erişkinlik döneminde başlayan ve çeşitli koşullarda kendini gösteren büyülenmeciliği, hayranlık gereksinimini, eş duyum (empati) yoksunluğunu içeren ve aşağıdaki kriterlerden en az beşini kapsayan yaygın bir örüntü olarak kabul edilmiş ve değerlendirilmiştir (Eldoğan, 2016). Buna göre narsisizm kişilik bozukluğu;

- 1.Kendisinin çok önemli olduğuna dair büyülenmeci bir duygu ile başarılarını ve yeteneklerini abartmak, yeterli bir başarı göstermeksizin üstün biri olarak bilinmeyi beklemek
- 2.Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik veya kusursuz sevgi fantezileriyle meşgul olmak
- 3.Özel ve eşi bulunmaz biri olduğuna, sadece kendisi gibi özel veya üst düzey insanlar tarafından anlaşılabilceğine, ancak onlarla diyalog kurabileceğine inanmak
- 4.Abartılı beğenilme isteği
- 5.Başkalarından öncelikli ve ayrıcalıklı olarak makul olmayan şekilde hak sahibi olduğuna inanmak
- 6.Kişilerarası ilişkilerini çıkarları doğrultusunda şekillendirerek sömürücü olmak
- 7.Empati kurma yoksunluğu ile başkalarının duygularını anlama, tanımlama ve ihtiyaçlarının farkına varıp bu ihtiyaçların giderilmesi konularında isteksiz olmak
- 8.Diğerlerini kıskanmak bunun yanında diğerlerinin de onu kıskandığına inanmak
- 9.Kibirli, küstah davranış veya tutumlar sergilemek şeklinde maddelenmiştir (DSM-V; American Psychiatric Association, 2013).

Lowen (2016) klinik tecrübelerinden yola çıkarak bu bireyleri duygularını -benliklerini- inkar edenler şeklinde tanımlamakta; Rozenblatt (2002) ise patolojik narsisizmi, psikanalitik kurama yaklaşılarak bireylerin kişiliklerini korumak adına kendilerine yönelik tehdit olarak algıladıkları durumlara karşı geliştirdikleri bir savunma mekanizmasıyla açıklamaktadır.

Kişilik bozuklukları üzerine çalışan araştırmacılara göre narsisizmin birincil karakteristik özelliği “kendine aşırı paha biçme” dir (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018). Bu karakteristik özellik çerçevesinde de bu bireylerde kendini diğerlerinden üstün görme, abartılı benlik saygısı, empati yoksunluğu ve diğerleri üzerinde hak iddia etme gibi eğilimler gelişmektedir. Kendini diğerlerinden üstün gören narsist birey, abartılı bir benlik saygısıyla kendinden çok emin bir biçimde diğerlerinin bakış açılarına ihtiyaç duymasa da aslında bunun tam tersi yönde çevreden gelen yorumlarla beslenmekte; bu örüntüden hareketle de bu bireylerin çevresine yansıttığının aksine içselde düşük benlik saygısına sahip oldukları düşünülmektedir (Kernberg, 1975). Olayları kendi çıkarları için değiştirme ve duygularından sıyrılarak hareket etme davranış örüntüleri, narsist bireylerin tüm kontrolü ve gücü kendi ellerinde tutmak istemeleri ile ilişkilendirilmektedir. Kendilerine yönelik eleştirilere saldırganlık, öfke gibi olumsuz duygularla karşılık verme; kendilerinde beğenmedikleri özellikleri ise çevrelerine yansıtarak rahatlama yolunu seçme eğiliminde olan (Kernberg, 1975) bu bireyler, kendileri dışındaki insanların duygu ve ihtiyaçlarını önemsemedikleri için de empati yoksunu olarak nitelendirilmektedirler (Ferne, Fung ve Nikčević, 2016).

Geçtan’ a (2015) göre psikiyatri uygulamalarında patolojik narsisizm ile normal narsisizm arasında ayrıma ulaşmak, her zaman netlik göstermeyebilmekte nitekim her bireyin kendini beğenmesi ve değerli bulması onun yaşam enerjisi için normal, hatta gerekli bir duygu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla narsisizm ayrımında önemli olan, bulguların ne dereceye kadar patolojik bağlamda değerlendirilebileceğini saptamayabilmektir.

Normal narsisizm

Eşik altı narsisizm (Saltoğlu ve Irak, 2020) olarak da kavramlaştırılan normal narsisizm, bireyin kendi benliğine dönük olumlu algısı ile ilişkilendirilmiş (Pincus ve Lukowitsky, 2010) ve bazı çalışmalarda bulgular, normal narsisizmin birey için pozitif yönde işlediğini göstermiştir (Campbell ve Foster, 2007). Rozenblatt’a (2002) göre normal narsisizm; bireyi kendisi, çevresi ve çevrenin beklentileri doğrultusunda dış dünya ile başa çıkmada motive ederek uyumlu hale getirebilmekte; bu durum ise narsisizm eğilimindeki bireyin kendini önemli hissetmesi, güçlü ve çekici olma gibi istenen özellikleri kendine atfetmesiyle ilişkilendirilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalardaki bulgular, bu bireylerin dışadönük, kendini geliştirmeyi amaçlayan, deneyimlere açık bireyler olduğunu göstermekte; bu kişilik özellikleri ise narsist bireylerin diğerlerine iyi ve eşsiz görünmeyi amaçlama dinamiğiyle açıklanmaktadır (Twenge vd.,2008). Akhtar’a (1989) göre kendine odaklanma, narsisizm

eğilimli bireylerin kendilerine dönük güven ve değer algılarının yüksek olmasının nedeni; bireyi dışarıdan gelen eleştirilere karşı koruması da bu odaklanmanın bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda narsisizm eğilimlerinin; bireyin diğerlerine göre deneyimlerinden keyif almasını, başarılarıyla gurur duymasını, başarısızlık ve eksiklerinden dolayı ise utanç ve öfke duygularının daha rahat bir şekilde üstesinden gelmesini sağladığı da görülmektedir (Rozenblatt, 2002).

Diğerleri arasında biricik olduğuna inanma, dışa dönüklük, iddialılık, kendinden son derece emin olma ve abartılı gösterişte bulunma gibi baskın özelliklerle ön plana çıkan narsist birey (Atay, 2010), her ne kadar sosyal ilişkilerinde rahat, kendini ve yeteneklerini değerlendirmede iyi hisler içinde olsa da narsisizm, yarıltan öz bilgi ve çevre ile ilişkilerin sürdürülmesi bağlamlarında zararlı sonuçlara neden olabilmektedir (Foster ve Campbell, 2007). Bu durumu ise narsisizmin başat dinamiği olan üstünlük algısı ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Narsist birey -yapılan araştırmalardaki bulguların tersi yönde- kendisinin diğerlerinden daha zeki, yaratıcı, güzel ve hak sahibi olduğuna inanmakta; bu öz algı da narsist bireyin bakış açısıyla onu diğerlerinden üstün kılmaktadır (Twenge ve Campbell, 2015). Eşsiz olduğuna inanan birey üstünlük algısı içinde hem diğerlerini anlama, empati kurma hem de duygusal bakımdan diğerleriyle sıcak, derin ve sevgi dolu ilişkiler kurmayı değerli bulmamaktadır. Bu bağlamda narsisizm eğilimli bireyler için diğerlerini anlamaya çalışmak, onların duygularının farkında olmak önem taşımamakta; diğerlerinin varlığı sadece onun üstünlüğünü onaylamak, ilgi, hayranlık ile onun etrafında dolaşmak ve çıkarlarına ulaşmak için önemsenmektedir (Twenge ve Campbell, 2015; Sedikides ve Gregg, 2008). Ancak diğer yandan narsist bireyler; diğerlerinin onayını almak, sosyal olarak kabul görmek ve diğerleri tarafından beğenilmek istemekte, diğerlerinin hayranlığını kazanmaya çalışmaktadırlar. Buradan hareketle de sözü edilen eğilimlerin onları, Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliği gösteren bireylere göre daha yüksek düzeyde empati yapma ve sosyal değerlere uygun davranmaya yönlendirdiğini söylemek mümkün gözükmemektedir (Wai ve Tiliopoulos, 2012).

Emmons'a (1987) göre narsisizm eğiliminde olanlar; sadece kendini düşünen, diğerlerini kendi çıkarları için manipüle edebilen benmerkezci bireylerdir. Sosyal bağlamda olumsuz karşılanan bu özelliklere ek olarak şişirilmiş benlik değerleri, düşük empati yeteneği, hayranlık duyulma, beğenilme arzusu ve büyüklenmeci bir tutumla üstünlük hisleri bu bireylerin en belirgin kişilik özellikleridir (Morf ve Rhodewalt, 2001). Diğer yandan yarışmacı eğilim gösterme ve rekabet içinde olma, diğerleri tarafından beğenilmek için

başarılarını abartma ve eleştirilere kapalı olma da bu bireylerin tekrarlayan davranış örüntüleri; romantik ilişkiler ise onlar için kendini tatmini sağlayan birer araç olarak gözükmektedir ki narsist bireylerin özellikle kendilerine hayranlık duyan kişilerle romantik ilişkilere girdiği görülmektedir (Campbell, 1999). Rekabeti sevmeleri ve yarışmacılık eğilimleri; diğerlerine göre daha fazla risk almaları ve heyecan arayıcı davranışlarda bulunmalarının yanı sıra dürtüsel olmalarıyla da ilişkiseldir (Lakey, Rose, Campbell ve Goodie, 2008). Bu ilişkiselliği ise riskli durumlarda alınan ödüllerin onları ön plana daha çok çıkartacağı ve yükselteceği ile açıklamak mümkün gözükmektedir (Foster, Shenese ve Goff, 2009).

Kendi üstünlüklerini ve görkemli benlik algılarını korumak adına bunlara yönelik çevreden gelen tehditleri, diğerlerini küçümseme eğilimine girerek duyarsız, düşmanca ve saldırgan davranış örüntüleri ile engelleme eğiliminde olan narsist bireyler (Rhodewalt ve Eddings, 2002) çevreleri tarafından da yer yer agresif ve kendini beğenmiş bireyler olarak algılanmaktadırlar (Buffardi ve Campbell, 2008).

Her birinin literatürel ve teorik olarak kendine özgü özelliklerle değerlendirilebildiği görülse de Karanlık Üçlü kişilik özellikleri belirli bağlamlarda (duygu yoksunluğu, saldırganlık eğilimleri, sahtekarlık gibi) birbiriyle ilişkisel ve örtüşen, kişilerarası uyumsuzluğu karakterize eden olumsuz kişilik özellikleridir (Paulhus ve Williams, 2002). Aynı zamanda Karanlık Üçlü boyutlarının tümünde kalıtımın etkili olduğu görülse de boyutlardan en çok psikopatinin çocukluk ve yetişkinlikte yükselme eğilimine girdiği dikkat çekmektedir (Petrides, Vernon, Schermer ve Veselka, 2011).

2.3.Beş Faktör Kişilik Kuramı

Kişilik; bireyi diğer bireylerden farklı kılan, özgün -diğer bir deyişle karakteristik- düşünce, duygu ve davranış kalıpları olarak (Erikson, 1984) olarak tanımlanmakta ve pek çok kişilik araştırmacısına göre bireydeki tutarlı ve kalıcı -görece- özellikler bütünü şeklinde açıklanmaktadır (Erikson, 1984; Parks Leduc, Feldman ve Bardi, 2015; Burger, 2006; Morgan, 2013). Allport ise kişiliği “Bireyin çevresine karşı geliştirdiği biricik uyumun belirlenmesinde rol alan psikofiziksel sistemlerin bireyin içindeki dinamik organizasyonu” şeklinde tanımlamakta; dolayısıyla Allport (1961) kişiliği açıklarken bireyin çevre ile uyumunu belirleyen senkronik psikofiziksel sistemlere işaret etmekte ve kişiliği, bireyin kendi içindeki dinamik organizasyonları olarak ele almaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016). Bireylerin davranışlarını kestirmede, davranışların nasıl şekilleneceğini öngörmede başat yapı olarak kabul edilen ve anlık farklılaşmalara karşı dirençli ancak belli başlı olaylar

karşısında değişebilme eğilimi gösteren bu yapının (Schultz ve Schultz, 2005) hem bireyin doğduğu anda sahip olduğu hem de yaşamı boyunca kazandığı donanımlardan oluştuğu düşünülmektedir (Akyıldız, 2006). Dolayısıyla kişiliğin doğuştan gelen donanımlar olmak üzere biyolojik boyuta karşılık gelen mizaç ve bireyin sonradan edindiği sosyal boyuta karşılık gelen karakter yapılarının birleşiminden oluştuğu sayıltısı kabul edilmektedir (Hall, Lindzey ve Campbell, 1998; Akyıldız, 2006; Allport, 1961). Mizacın, kişiliğin duygusal ve kalıtsal, değişime dirençli tarafı olduğu; karakterin ise daha çok sosyal-ahlaki yön ile ilişkilendirildiği için kişiliğin etik ve değişime açık boyutuna karşılık geldiği düşünülmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016). Bu bağlamdan yola çıkıldığında dolayısıyla kişiliğin bireyin bulunduğu çevreden, ait olduğu kültürden, doğumuyla getirdiği kalıtsal özelliklerden, deneyimlerinden, beklentilerinden etkilenerek grift bir şekilde meydana geldiği düşünülmekte; kişiliğin doğuştan getirilen özellikler ile aile başta olmak üzere yakın çevre ile genişleyen bir etkileşim süreciyle açıklandığı görülmektedir (Girgin, 2007). Bireyin ilk yaşam alanı olarak tanımlayabileceğimiz aile yahut bakım verenin de buna ilişkin olarak kişiliği ciddi anlamda etkileyen faktörler arasında olduğu öngörülmektedir (Girgin, 2007).

Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarının altında yatan ana dinamik olarak kabul edilen kişilik, (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009; Burger, 2006) ilk bölümde de değinildiği gibi psikoloji literatüründe pek çok değişken ve bakış açısı ile açıklanmaya çalışılmış, buna ilişkin olarak pek çok yaklaşım etrafında tartışılmıştır. Beş Faktör Kişilik Kuramı ise çıkış noktasını kişilik özelliklerinin tüm dillerde o dilin sıfatlarıyla temsil edilebileceği sayıltısını gündeme getiren Francis Galton'dan almaktadır. Galton'a göre bireysel farklılıklar, dünyadaki bütün dillerde o dile özgü sıfatlarla kodlanabilir ve bu kodlama ile kişilik özellikleri sözcüklerden yola çıkılarak saptanabilir. İşte bu sayıltıdan hareket eden psikologlar, özellikle 1920'lerden sonra dildeki sıfatlardan yola çıkarak kişilik özelliklerini kapsayacak bir sınıflama oluşturma çabasına girmişler ve bireylerin fenotipik kişilik özelliklerini ayırt edebilmek için dillerdeki sıfatlar ile çalışmalarına yön vermişlerdir (Somer, 1998). Bu çalışmalar süreçte faktör analizini literatüre kazandıran ve istatistiksel tekniği sıfatları boyutlandırarak kişilik özelliklerini sınıflandırmak için kullanan Thurstone, sözlükteki sıfatları tarayarak kişilikle ilgili 4500 sıfatı saptayan Allport ve Odbert (1936) ile bu sıfatları 35 iki uçlu değişken haline getirerek faktör analizi ile ayrıştırarak bunun sonucunda 16 faktörlü bir yapıya ulaşan Cattell (1943) ile devam etmiştir (Goldberg, 1993). Daha sonraki yıllarda ise Cattell'in analizini geliştiren pek çok bilim insanı (Digman ve

TakemotoChock, 1981;Fiske, 1949; Norman, 1963; Smith, 1967; Tupes ve Christal, 1961; Digman ve Inouye, 1986; Goldberg, 1990, 1992; McCrae ve Costa, 1985, 1987) ile kişilik özellikleri beş faktör altında toplanmış; bu çalışmalar devam ettirilerek (Digman, 1990; John, 1990; McCrae ve John, 1992; Wiggins ve Pincus, 1992) Beş Faktör Kişilik Kuramı bugünkü halini almıştır (Goldberg, 1993).

Dinamiğini bireylerdeki kişilik özelliklerini niteleyici sözcüklerle -doğal dillerdeki sıfat dağarcığıyla- ortaya koyma sayılıştından alan ve modelin evrensel olduğu vurgusu ile literatürde özellikle son yirmi yıldır ön plana çıkan Beş Faktör Kişilik Kuramına çeşitli eleştiriler (McAdams, 1995; Block 1995) olsa da Costa ve McCrae (1992a) tarafından kuramın geçerliliği ve kapsayıcılığına dair belli başlı kanıtlar öne sürülmüştür. Buna göre;

- 1) Beş faktörün tümü davranış biçimlerinde belli olan eğilimlere dayanmaktadır.
- 2) Her bir faktörle ilgili kişilik özellikleri, çeşitli kişilik sistemlerinde bulunmakta ve doğal dillerdeki kişilik özellikleri tanımları ile tutarlılık göstermektedir.
- 3) Beş faktörün hepsi farklı kültürlerde, farklı bir şekillerde ifade edilmelerine rağmen farklı yaş, cinsiyet, ırk ve dil gruplarında bulunmaktadır.
- 4) Beş faktör, belli başlı biyolojik temellere dayanmaktadır.

Yapılan güncel çalışmalarda Beş Faktör modelinin evrensel olduğu (Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1991; McCrae ve Costa, 1997) ve farklı toplumlarda ortak özelliklerin, kişiye özgü davranışların, daha kalıcı psikolojik niteliklerle nasıl açıklanabileceği, bu özelliklerin ortak sıfatlarla boyutlandırılabilmesi ve bu niteliklerin doğasının neler olduğu özellikle öne çıkan temalar olmuş (Berry vd., 2015); bu durum ise kişiliğin temel boyutlarının evrensel bağlamda belirlenebileceğine ilişkin araştırmacılara öngörü sağlamış ve araştırmacılar elde ettikleri verileri kullanarak kişiliğin beş boyutta toplanabileceğine ilişkin bulgulara ulaşmıştır (Wiggins, 1996; Costa ve Widiger, 1994; McCrae ve John, 1992; Digman, 1990; McCrae ve Costa, 1987). Bunun yanı sıra kültürlerarası çalışmalar da kişiliğin temel boyutlarının beş faktör altında toplanabileceğini göstermiş (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009) dolayısıyla bu temellendirmelerden yola çıkan araştırmacılar, Beş Faktör Kişilik Modeli için kişiliğin özelliklerinin saptanabilmesi adına beş temel boyuta ihtiyaç duyulduğunu kuramsallaştırmışlardır (Berry vd., 2015). Bu boyutlar; dışa dönüklük (extraversion), uyumluluk (agreeableness), duygusal denge (emotional stability), sorumluluk (conscientiousness) ve deneyime açıklıktan (openness to experience) oluşmaktadır.

Dışa dönüklük

Sosyal beceri, girişkenlik, konuşkanlık gibi özelliklerle ön plana çıkan dışa dönüklük kişilik özelliği (Morsünbül, 2014); bir bireyin sosyal ilişkilerindeki rahatlık seviyesiyle ilintilidir ve boyutun bir ucunda aşırı dışa dönükler, diğer ucunda ise içe dönükler bulunmaktadır (Burger, 2016). Boyuttan yüksek puan alan bireyler; ilişkilerinde ve davranışlarında pozitif bakış açısına sahip, sevecan, enerjik, iddialı, heyecanlı, girişken, sosyal, konuşkan ve başkalarıyla yakından ilgili olma gibi eğilimlerle ön plana çıkarken; boyutun diğer ucu olan içe dönüklükte ise bireyler; çekingenlik, sakinlik, diğerlerine kapalı olma, yalnız kalma, bundan hoşlanma ve diğerleriyle mesafeli olma gibi örüntülerden oluşan davranış özellikleri göstermektedirler (McShane ve Von Glinow, 2000). Davranışlarındaki aktiflik, etkileycilik, baskınlık ve enerjik olma gibi örüntülerle ön plana çıkan dışa dönük bireylerin (Goldberg, 1992) ayrıca içe dönüklere göre daha fazla mutlu olma eğiliminde oldukları, hayata karşı daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları; bağlılık, yakınlık ve sosyal ilişkileri sürdürmeyi diğerlerine göre daha fazla önemsedikleri görülmektedir (Weitten, Hammer ve Dunn, 2015). Aynı zamanda dışa dönüklerin içe dönüklere göre kültürel uyumda daha başarılı oldukları, diğer kültürlerle karşı olan bakış açıları da daha açık ve iyimser bir tablo sergiledikleri dikkat çekmektedir (Caligiuri, 2000). Uyarıcı sosyal çevre arama eğiliminde olan dışa dönükler (Berry vd., 2015); bu özellikleriyle ilişkilendirilebilecek konuşmayı sevme, cesaretli ve hırslı olma, istediği şeylerin peşinden gidebilme, sosyalleşmekten hoşlanma gibi eğilimlere sahiptirler (Barrick ve Mount, 1991).

McCrae ve Costa (1987) ise boyuttan yüksek puan alan bireyleri; sosyal, samimi, konuşkan, aktif, eğlenceyi ve çevresine hakim olmayı seven tipler olarak tanımlamakta; dışa dönüklük boyutunu açıklamak içinse kişilerarası etkileşim ölçütünü kullanmakta ve boyutu bireylerin kendilik özelliğinin değerlendirilmesi olarak açıklamaktadırlar. Sempatiklikleriyle dikkat çeken dışa dönük bireyler (Berry vd., 2015); arkadaş canlısı, kısmen liderlik özelliği taşıyan, ortamda istekli ve hevesli gözüken bireyler olmalarının yanı sıra dış dünyaya açık ve çevreleriyle etkileşimlerinde bağlantıda kalabilen bireyler olarak nitelendirilmekte; içe dönüklerde ise bu eğilimlere rastlanmadığı görülmektedir (Goldberg, 1992). İçe dönükler daha çok çekingen, sessiz, sakin, çevrelerine kapalı olma ve yalnız kalma özelliği gösteren, diğerleriyle arasına mesafe koyma eğiliminde olan bireylerdir (McShane ve Von Glinow, 2005). Dolayısıyla bu bireylerin; yalnız kalmaktan ve yalnız zaman geçirmekten hoşlanan, içsel dünyalarına vakit ayıran, yakın arkadaş çevresi dışındaki kişilerle arasında belli bir mesafe bulunan; daha çok kitap okumaktan, düzenli ve planlı yaşamaktan hoşlanan, bunların

yanı sıra düşünerek ve planlı hareket etmeye özen gösteren yapılarıyla tanımlandıkları görülmektedir (Eysenck, 1993).

Dışa dönüklük kişilik özelliğinin diğer insanlar ile birlikte olma bağlamında narsisizmle de ilişkili olduğu düşünülmekte (Aslan, 2008); dışa dönük bireylerin sürekli diğer insanlar ile birlikte olma, zaman geçirip rahatlama ve eğlenme eğilimleri; diğerleri ile birlikte olma isteğiyle (Aslan, 2008) ilişkilendirilmektedir. Yapılan araştırmalarda da dışa dönüklük kişilik boyutunun narsisizmi yordadığı görülmekte (Uçar ve Konal, 2016, 2017) bu durum ise Twenge ve Campbell (2015) tarafından narsisizm eğilimli bireylerin genel itibariyle yüksek benlik saygısına bağlı olarak dışa dönüklük kişilik özellikleri sergileme eğiliminde olmaları ile açıklanmaktadır.

Uyumluluk

Literatürde uyumluluk ya da yumuşak başlılık olarak adlandırılan (Costa ve McCrae, 1992b) bu kişilik boyutu ile bireylerdeki insancıl yöne atıfta bulunulmakta (Digman, 1990); bu boyuttan yüksek puan alan bireyler; sempatik, samimi, saygılı ve anlayışlı olma gibi kişilik özelliklerini taşımaktadırlar (Morsünbül, 2014). Uyumlu bireyler; çevrelerindeki insanlarla olumlu ilişkilerini sürdürme eğiliminde olan ve yardımsever, güvenilir, şefkatli olma yönleri ile ön plana çıkan bireylerdir (Burger, 2016). Aynı zamanda sözü edilen bu özelliklerin onları çevreleriyle olan ilişkilerinde kibar ve duyarlı yaptığı da görülmektedir (Berry vd., 2015). Uyumluluk kişilik özelliği, bu bireylerin davranış örüntülerinde sevecenlik, içtenlik ve diğer bireylere karşı sıcak olma gibi eğilimlerin de görülmesini sağlamakta (Berry vd., 2015); dolayısıyla empati kurma, iş birliğine yatkın olma, çatışma çözümünde yapıcı ve güvenilir olma eğilimleri, uyumlu bireylerde davranışsal bağlamda baskın olarak açığa çıkmaktadır (Weitten, Hammer ve Dunn, 2001).

Uyumluluk boyutu Yazgan İnanç ve Yerlikaya' ya (2015) göre bireyleri uysallık ve acımasızlık olmak üzere sürekliliği olan iki uç arasındaki bir noktaya yerleştirmekte, boyuttan düşük puan alan bireylerde yüksek puanlıların aksine iş birliğinden kaçma, inatçı ve kaba olma gibi özellikler görülmekte; bu bireylerin davranış örüntülerindeki diğerlerine karşı olan kayıtsızlık, güvensizlik ve şüphecilik eğilimleri dikkat çekmektedir (McCrae ve Costa, 1987). McCrea ve John (1992) uyumluluk kişilik özelliğine sahip bireyler için içten, samimi, saygılı, esnek, mütevazı, fedakar ve sıcakkanlı gibi sıfatları kullanmakta; bu bireylerin davranış örüntülerinde kibar, dürüst, affedici, yardımsever, geçimli, uyumlu, sempatik, cömert, paylaşımcı olma gibi eğilimlerin ön plana çıktığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla uyumluluk ile dışa dönüklük boyutu arasında kısmen benzerliklerin olduğu

görülmekte; her iki boyutun da insanlar arası ilişkiler ile açığa çıktığı ancak uyumluluk boyutunun ilişkilerdeki niteliğe, dışa dönüklük boyutunun ise niceliğe karşılık geldiği görülmektedir (Costa, McCrae ve Dye 1991).

Uyumluluk boyutundan düşük puan bireylerin davranış örüntülerinde ise benmerkezcilik, çıkarıcılık, kuşkuculuk, kötümserlik gibi eğilimler görülmekle birlikte bu bireylerin ilişkilerinde kaba, intikamcı, merhametsiz, asabi, rekabetçi, güvenilmez, vefasız ve acımasız oldukları dikkat çekmektedir (Digman, 1990). Bu kişilik özelliklerinden dolayı kendilerinde var olan şüpheli duygular, kuşkucu olmaları, iyi ve yardımsever olmayan tutumları ise diğer yandan onların çevrelerine karşı aksi ve huysuz olmasına neden olmaktadır (Burger, 2016). Weitten, Hammer ve Dunn' ın (2015) uyumluluk boyutundan düşük puan bireylerin davranış örüntülerindeki ayırt edici özelliklerini vurgulamak için sinirli, düşmanca ve kuşkucu olma gibi sıfatlardan yararlandığı görülmekte; Perry (2003) ise boyuttan düşük puan bireyleri; eleştirel bakış açısına sahip olan, uyum problemleri yaşayan tartışmacı tipler olarak ele almaktadır. Bunların yanı sıra uyumsuz bireylerin çıkarları ve inançları için uzlaşmak yerine kavga etmeyi seçme eğiliminde oldukları; başkalarının iyi durumda olmalarıyla çoğu zaman daha nadir ilgilendikleri, çevrelerine karşı duyarlılık seviyelerinin daha düşük olduğu ve daha az yardımcı olma eğilimleri gösterdikleri düşünülmektedir (Burger, 2016).

Uyumluluk boyutundan düşük puan alan bireyler; bilişsel olarak güvensiz ve şüpheli; duygusal bağlamda duygusuz ve acımasız; davranışsal olarak da bencil, inatçı, kaba, alaycı, düşmanca, manipülatif ve intikamcı bireyler olarak tanımlanmakta ve bu özellikler onların diğer bireylere bağlanma örüntülerinin kusurlu olduğunu göstermekte ve bir bağlamda onları Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerine yaklaştırmaktadır (McCrae ve Costa, 1987). Uyumluluk boyutuna dair bu örüntülerin ahlaki değerlere yakınlık ile de ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir (Somer, 1998).

Duygusal denge

Duygusal denge boyutu; bireylerin sakinlik ve rahatlık dereceleri ile eleştirel yaklaşımlara açık olma eğilimlerini kapsamaktadır (Morsünbül, 2014). Boyuttan yüksek puan bireylerde daha çok duygusal dengesizlik, kaygı, öfke durumları ile depresif eğilimler ön plana çıkarken öz güven eksikliği de görülmekte; düşük puanlı bireyler ise tam tersi yönde sakinlikleri, duygusal açıdan dengeli olmaları ve öz güvenleri ile ön plana çıkmaktadır (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002).

Duygusal dengesizlik; yüksek nevrotikliği, kaygıyı ve düşmanca davranış örüntülerini içermekte (Berry vd., 2015); dolayısıyla düşük nevrotikliğe karşılık gelen duygusal denge durumu ise bireydeki sakinlik, şartlara iyi uyum sağlama, aşırı ve uygunsuz duygusal tepkilere yatkın olmama gibi özelliklerle ilişkilendirilmektedir (Burger, 2016). Costa ve McCrae'e (1992) göre yüksek nevrotikliği; bireylerde bulunan endişe, kırgınlık, sıkıntı, düşünmeden hareket etme, güvensizlik ve depresyon örüntüleri ile açıklamak mümkündür. Dolayısıyla nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler; endişeli, gergin, güvensiz, içine kapanık ve sinirli olma gibi eğilimler göstermekte (Costa ve McCrae, 1995); nevrotiklik düzeyi düşük olanlar ise durumlar karşısında kolayca öfkelenmeyen, rahat, kendilerinden hoşnut bireyler olarak nitelendirilmektedir. Özellikle bu bireylerin ölçülü olan ve aşırıya kaçmayan duygu ve tutumlarına, günlük yaşam örüntülerinden çok kolay etkilenmeyen duygusal dengelilik durumlarına vurgu yapılmaktadır (Costa ve McCrae, 1995; Friedman ve Schustack, 1999; Burger, 2006).

Boyut; genel anlamada iyi hissetme, durumlarla başa çıkma mekanizmalarını kullanabilme ve stresin birey tarafından nasıl algılandığıyla yakından ilgili olmakla birlikte (McCrae ve Costa, 1991) bireylerin kişilerle ve çevreyle uyumu ile duygusal kararlılık durumunu da yordamaktadır (Puher, 2009). Dolayısıyla boyuttan düşük puan bireyler, zor ve tedirgin edici durumlar ile karşılaştıklarında stres yaratan durumu ortaya çıkaran ortamı terk etme ve bu koşullardan uzaklaşma eğilimindedirler (Puher, 2009). Diğer yandan akılcı olmayan düşünceler (Somer vd., 2004), karmaşık duygular, kuruntular ve stresli durumlarla başa çıkma mekanizmalarını kullanmadaki eksiklikler; nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin ise belirli durumlara karşı olumsuz duygular geliştirmesine ve buna eşlik eden kendini suçlama türündeki örüntülere daha sık kapılmalarına neden olmaktadır (McCrae ve Costa, 1987). Berry ve arkadaşlarına (2015) göre de duygu durumuna ilişkin tüm bu örüntüler, nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin kaygı ve gerginliklerine bağlı olarak düşmanca davranış eğilimlerine girmelerine neden olmaktadır.

Literatürde ruhsal huzursuzlukların yaşanma eğiliminin olduğu bir kişilik boyutu (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004) yahut bireyin stres yaratan durumlarla baş edebilme seviyesi olarak değerlendirilen duygusal denge boyutunun (Doğan, 2013) dinamikleri; Costa ve McCrae (1992b) tarafından bireylerdeki kaygı, öfke, nefret ve utanç gibi negatif duygulara sahip olma eğilimleri etrafında belirlenmiş ve pek çok çalışma, yüksek nevrotikliğin temelinde anksiyete, depresyon, kırgınlık, sıkıntı gibi olumsuz duyguların bulunduğu noktasında birleşmiştir (McCrae ve Costa, 1987). Bulgular; yaşam kalitesi, psikolojik bozukluklar ve

fiziksel rahatsızlıklar gibi değişkenlerin bireylerdeki duygusal denge boyutunu etkileyebileceği göstermekte (De Raad ve Mlacic, 2015) ve yüksek nevrozizm, bireylerin maruz kaldığı çevre ve bu çevrenin şartlarına karşı verdiği uyum mücadelesi ile ilişkilendirilmektedir (Aliyev, 2008).

Yukarıda da değinildiği üzere denge durumundaki bireylerde görülen sakinlik, uyum ve duygulardaki ölçülülük (Burger, 2016), boyuttan yüksek puan alanlarda tam tersi yönde işlemekte kaygı, öz güven eksikliği, mükemmelliyetçi olma, eleştirilere karşı tahammülsüzlük, kendi benliğini yadsıma (Tatlılıoğlu, 2014), duygusal çalkantılar, öfke, içe kapanıklık, depresif eğilimler, güçlükler karşısında duyguların hassas ve kırılgan olması, düşünmeden hareket etme ve olumsuz duygusal tepkiler verme örüntüleri bu bireylerde kendini göstermektedir (McCrae ve Costa, 1987; McCrae ve Costa, 2003). Olumsuz duygular aynı zamanda bu bireylerde durumlara odaklanmayı engellemekte ve dolayısıyla bireylerin dürtülerini kontrol edebilme becerilerine dair inançları düşme eğilimine girmektedir. Bu güvensizlik durumunun ise onların düşünmeden hareket etmelerine ve dürtüsel davranmalarına neden olduğu düşünülmektedir (Costa ve McCrae, 1992b).

Sorumluluk

Sorumluluk boyutu; disiplinli, düzenli ve başarılı olma gibi eğilimleri içermekte; boyuttan yüksek puan alan bireylerden günlük hayatlarında öz disipline sahip olmaları ile genel anlamda planlı ve organize davranmaları beklenmektedir (Morsünbül, 2014). Diğer bir deyişle boyut, bireyin öz disipline sahip olma derecesi ile kendini ne kadar kontrol edebildiğini ölçmekte; dolayısıyla yüksek sorumluluk; bireyin kendisini denetleyebilmesini, başarıya istekli olmasını, düzenli, kararlı ve organize davranmaya yatkın olmasını sağlamaktadır (Costa ve McCrae, 1995). Çalışkan, azimli, hırslı, kontrollü, dikkatli, öngörüsü yüksek, istikrarlı ve prensipli sıfatlarıyla nitelendirilebilecek yüksek puanlı bireyler (Somer, 1998); aynı zamanda sorunlarla baş edebilmede donanımlı bir yapı, durumlar karşısında ise eyleme geçmeden önce dikkatli bir biçimde düşünebilme özelliği göstermektedirler (Neuman ve Wright, 1999). Uyum, dürtülerin kontrolü ve davranışlardaki tutarlılık ile kalıcılık yine sorumluluk boyutu için kullanılan ayırt edici özellikler olarak görülmekte (Rolland, 2002); Macdonald (1995)'a göre sorumluluk sahibi bireyler; bu özelliklere ilişkin olarak hazzı erteleyebilme, hoş olmayan görevlerde sabır gösterme, ayrıntılara dikkat etme ve güvenilir bir biçimde hareket etme özellikleri göstermektedirler. Etik ve değerlere baskın bir şekilde bağlı oldukları da bulgularan yüksek puanlı bireyler (Neuman ve Wright, 1999), yaşamlarında verimli ve üretken olmayı hedefleyen (McCrae ve

John, 1992), başarmak için çabalayan, mükemmelliyetçilik eğilimlerine sahip olan ve hedeflerine ulaşabilmek için yüksek düzeyde öz-disiplinli davranan bireyler olarak da değerlendirilmektedirler (Costa ve McCrae, 2003). Boyuttan alınan yüksek puanlar, bu bireylerin zor şartlarda bile sonuç odaklı davranarak sorumluluklarını yerine getirme eğiliminde olduğunu da göstermektedir (Somer, 1998). Yüksek sorumluluk eğilimine sahip bireyler, stresli durumlarda streslerini yönetebilme ve bununla başa çıkabilmek için aktif ve çözüm odaklı davranışlar örüntüleri göstermekte (Watson ve Hubbard, 1996); aynı zamanda bu bireylerin liderlik özelliğine ve görev bilincine sahip oldukları, amaç odaklı davrandıkları da görülmektedir (Çivitçi ve Arıcıoğlu, 2012).

Sorumluluk boyutundan düşük puan alan bireyler ise beklenen yönde sorumluluklarına karşı rahat, çevreyle olan ilişki ve iletişimlerinde dikkatsiz ve dağınık; öz disiplin ve yeterli enerjilerinin olmamasından dolayı kendi standartlarını oluşturmakta güçlük çeken bireylerdir (McCrae ve Costa, 1991). Zaman yönetiminden yoksun, sorumluluklarını yerine getirmektense bunları erteleyebilen yahut hiç yapmayan ve bunun aksi yönde zevk alma eğiliminde olan, disiplinsiz bu bireyler; aynı zamanda çevreleri tarafından güvenilmez ve dikkatsiz bireyler olarak görülmektedirler (Costa ve McCrae, 1992b). Burger (2016) tarafından da bu bireylerin kolay dağılan dikkatleri ve çevreleri tarafından güvenilmez kişiler olarak nitelendirildikleri üzerinde durulmuş ve genel olarak boyuttan düşük puan alan bireyler tembel, iradesiz, güvenilmez, sorumluluk düzeyi düşük, ilgisiz, tembelliğe eğilimli, dağınık, özensiz, ihmalkar, amaçsız, işlerini bitirmeyi önemsemeyen bireyler olarak tanımlanmıştır (McCrae ve Costa, 2003; Doğan, 2013; Bilgin, 2017).

Özetle sorumluluk boyutu bireylerin güvenilirlik, kararlılık, çalışkanlık ve öz kontrole ne kadar sahip olduğunun yanı sıra azimli, tedbirli, temkinli, titiz, sistemli ve sorumluluk sahibi olması ile de ilişkilidir (Burger, 2006; Barrick ve Mount, 1991; Yürür, 2009; Bilgin, 2017).

Deneyimlere açıklık

Deneyime açıklık boyutu; bireyin yaratıcılık, merak ve yeniliklere açık olma gibi eğilimlerini kapsamakta (Morsünbül, 2014); boyutun genel anlamda bireyin entelektüellik düzeyine ilişkin bilgi verdiği düşünülmektedir (Berry vd., 2015). Nitekim yeni görüşlere açık olma ile bunları kabul etme isteği, biliş düzeyinde merak, geniş bir hayal gücü ve durumlar üzerinde analitik düşünebilme örüntüleri (Burger, 2016), boyuttan yüksek puan alan bireyleri entelektüellik seviyesine taşımaktadır (Berry vd., 2015, Tekin, 2012). Costa ve McCrae (1992b), deneyime açık olan bireyleri çok yönlü düşünebilen, yeniliklere açık, özgün fikirler üretebilen, hayal gücü kuvvetli, sanata karşı duyarlı, cesur, değişiklikten

korkmayan ve meraklı bireyler olarak tanımlamış; dolayısıyla bu bireylerin gelenekselin ötesine geçerek yenilikleri kabul ettiği ve alışlageleni yapmak yerine sıra dışı olanı seçtikleri literatürde yerini almıştır (Burger, 2016). Burger (2016), gelenekçi olmayan bu bireylerin rutini dışlayarak sıra dışı olanı tercih etmelerinden ve yeniliklere yüksek düzeyde açık olmalarından dolayı onların çevrelerince bencil olarak algılanabilecekleri sayılısında bulunmaktadır. Yine Burger (2016)'a göre deneyimlere açıklık boyutu; yaratıcı ve sıra dışı bu bireyleri, gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırmakta; boyuttan yüksek puan alan bireylerin gelenekselin dışında bağımsız düşüncelere sahip; geleneksellik ve bilineni tercih etme eğilimlerinin ise boyuttan düşük puan alanlar için geçerli olduğu görülmektedir. Nitelim geleneksele bağlılık ve bu bağlılıkla örtüşen yeni bir şeylerdense alışlageleni seçme örüntüleri (Burger, 2016); yenilik, değişiklik ve farklı bilgilere açık olma eğilimleri ile ilişkilendirilen boyutun (Morsünbül, 2014) tam tersi yönde işlemektedir. Dolayısıyla boyuttan düşük puan alan bireyler; daha çok tutucu, sabit fikirli (Tekin, 2012), gelenekçi, var olan bilgilerle yetinen, dar bir bakış açısına sahip bireyler olarak değerlendirilmektedirler (Burger, 2016).

Deneyimlere açık olma kişilik özelliğine sahip bireylerden özgün, yaratıcı, cesaretli, maceracı, analitik, orijinal, liberal, sanata duyarlı, hayal gücü kuvvetli, meraklı, fikirlere açık, entelektüel, değişikliklerden hoşlanan bireyler olmaları beklenmekte (Costa ve McCrae, 1992b; McCrae ve Costa, 1987); aynı zamanda bu bireylerin düşük puan alanlara göre daha zeki, araştırmacı olduğu ve özgün bakış açılarıyla sorunlar karşısında farklı çözüm yolları üretebildikleri düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991). Aynı zamanda bu bireylerin gelişim, değişim, yenilenme, keşfetme ve deneyimleme örüntülerinden keyif aldıkları (Burger, 2016); boyuttan düşük puan alan bireylerin ise yeni şeyler aramaktan ziyade tanıdık ve pratik olanları tercih etme eğiliminde oldukları görülmektedir (McCrae ve Costa, 2003).

Ayrılcı özellik yaklaşımından dallanan Beş Faktör Kişilik Kuramı, kişilik özelliklerine dair literatüre geniş bir çerçeve kazandırmış ve dünyadaki tüm doğal dillerde kodlanarak kullanılabilen ve dillerdeki sıfatlardan hareketle evrenseli kapsayan bir kişilik sınıflandırması oluşturmuştur (Somer, 1998). Beş Faktör Modelinin geçerliğinin ilkin İngilizce olmak üzere süreçte yapılan çalışmalarla Flemenkçe, Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Slovakça, İbranice, Macarca, Çince, Filipince, Lehçe, Rusça, Türkçe gibi pek çok dilde araştırıldığı görülmekte ve bulguların modeli desteklediği öngörülmektedir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Modeli destekleyen bu araştırmaların yanı sıra Beş Faktör

Modelinin beş farklı dil grubunda çalışmaları yapılarak kültürler arası genellenebilir olduğu da saptanmıştır (McCrae ve Costa, 1997).

2.4.Benlik Saygısı

Benlik kavramı; ilkin William James tarafından 1963'te "bireyin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamı" olarak açıklanmış ve benlik kavramını kapsayan araştırmalar, özellikle 20. yüzyılın ortalarında ivme kazanmıştır. Adams (1995) benliğin, bireyin deneyimleri ile oluşmuş bilişsel bir yapıya karşılık geldiğini düşünmektedir. Ona göre benlik, bireyin var olması ile başlamakta, diğerleriyle kurduğu etkileşimler ile de gelişimine devam etmekte; sonuç olarak oluşumu belli bir süreci kapsayan ve bireyin yaşam örüntülerine bağlı şekillenen bu yapı da bireyin dünyayı algılayışını etkilemektedir. Diğer bir deyişle bireyin kendine ve dünyaya dair oluşturduğu bu bilişsel şemalar, bireyin dünyaya bakış açısını belirlemektedir. Sağlıklı bir benlik için de bireyin kendine dair onayladığı ve kabul ettiği alanların çoğunlukta olması gerekmektedir (Adams, 1995). Benlik kavramına ilişkin yapılan kavramlaştırmalar, hem benliğin oluşumunun saptanmasına dair açıklık getirmesi; hem de benlik saygısı gibi önemli bir kavramın literatüre kazandırılması bakımından oldukça kayda değer sayılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2017). Literatürde yer alan benlik saygısı ile ilgili en kapsamlı ve doyurucu çalışmalar ile kavramlaştırmalar; Rosenberg (1965, 1979) ve Coopersmith (1967) tarafından yapılmıştır. Rosenberg (1965) benlik saygısını bireyin kendisiyle ilgili pozitif ya da negatif değerlendirmeleri olarak tanımlamakta; Coopersmith'e (1967) göre ise benlik saygısı; bireyin kendini değerlendirmesi merkezinde şekillenen, cinsiyet, yaş ve farklı yaşam deneyimlerine göre değişkenlik gösterebilen kendine yönelik tutumunu yansıtmaktadır. William James (1890), benlik saygısını "bireyin başarısının girişimlerine oranı" olarak açıklarken (Brown, 1993), Kağıtçıbaşı' na göre benlik saygısı (2017), bir çeşit motivasyon, bireyin kendisini genel olarak ne kadar olumlu bir şekilde değerlendirdiğinin ölçütü olarak kabul edilmektedir. Tiggemann (2001) ise benlik saygısını bireyin kendini sevmesi, onaylaması ve değerli bulması olarak tanımlamaktadır. Hamarta (2009) da benlik saygısını tanımlarken bu kavramı genel bakış açısı doğrultusunda bireyin kendisi hakkındaki düşünceleri ile ilişkilendirmiş ancak o bu tanıma bireyin sosyal çevreden aldığı dönütleri de ekleyerek benlik saygısının dinamik bir yapı olduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim benliğin gelişimi çevreyle edinilen deneyimlerin algılanması ile oluşmakta dolayısıyla benlik gelişimi dinamik bir süreci kapsamaktadır. Deneyimlerin algılanma şekli, çevrenin birey için yaptığı olumlu yahut olumsuz değerlendirmeleri ve bireyin çevre tarafından kabul edilmesi; benliğin oluşumunu

önemli ölçüde etkilemekte; özellikle de yakın kişilerin tutumu benliğin oluşumu için bu bağlamda önemli görülmektedir. Nitekim birey çevreden gelen bu örüntüler ve onu hoşnut eden ya da hayal kırıklığına uğratan çeşitli deneyimler sonucu kendine özgü bir değer geliştirmektedir. Dolayısıyla bireyin kendine dönük algıları, diğer insanların onu değerlendirmesinin bir sonucu olarak gelişir ve birey tarafından öğrenilir; ilk oluştuğu andan itibaren de bireyin davranış eğilimlerini ve kendine verdiği değeri belirlerken çevreden gelen davranışların yanı sıra bireyin kendisinden de bağımsız olarak varlığını sürdürmeye devam eder (Esas ve Aksoy, 2001).

Benlik saygısının oluşumunda ailenin çocuğa verdiği dönütlerin önemi de yadsınamaz nitekim bu dönütlerin, benlik saygısının oluşuma zemin hazırladığı düşünülmektedir. İlgisiz ve reddedici ebeveynlerin çocuklarına verdikleri olumsuz dönütler ve onlar için yaptıkları olumsuz yorumlar, çocuğun benlik saygısı olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynlerden gelen olumlu dönütler ve çocuğu kabul edici davranış örüntüleri, çocuğun kendisini değerli hissetmesini ve dolayısıyla olumlu bir benlik saygısı geliştirmesini sağlamaktadır (Dilek, 2007).

Benlik saygısı aynı zamanda benliğin duygusal boyutu olarak da karşılık bulunmakta, bu duygusal boyut ise bireyin kendine dönük olumlu veya olumsuz değerlendirmelerinden, kendine dair duyduğu memnuniyet derecesinden oluşmaktadır. Dolayısıyla benliğin duygusal boyutu daha çok benlik saygısı ile açıklanmaktadır. Bireyin kendisini kabul etmesi, onaylaması, kendisinden duyduğu memnuniyet, kendini değerli görmesi ve sevmeye değer bulması diğer bir ifade ile bireyin kendine dönük olumlu ya da olumsuz tutumları, algıları benlik saygısını yordamaktadır (Tiggemann, 2001).

Benlik saygısına dair olan bu yaklaşımlar sentezlendiğinde benliğin birey tarafından olumlu değerlendirilmesi, beklenenden daha fazla başarıya; negatif değerlendirilmesi ise beklenenden daha az başarıya ulaşmaktan kaynaklanmaktadır, genellemesine ulaşılabildiği görülmektedir (Baldwin ve Hoffmann, 2002). Dolayısıyla bireyin bu değerlendirmede performansını, kapasitesini, yeterliliğini ve değerlerini göz önünde bulundurduğu; benlik saygısının ise bireyin kendisini yetenekli, başarılı, önemli ve değerli olarak algılama derecesi ile ilgili inanç ve tutumlarını yansıttığı düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017).

Rosenberg' in (1965) benlik saygısını içeren açıklamaları bireyin kendisini değerlendirme sonucunda ulaştığı yargılar etrafında şekillenmiştir. Ona göre, bireyin kendisine dönük olumlu ve olumsuz tüm tutum ve algıları; kendini ne kadar değerli hissettiğini etkilemekte, bu etki de bireyin benlik saygısına yansımaktadır. Dolayısıyla birey kendini değerlendirirken

olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek; olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017).

Yüksek benlik saygısı örüntüleri; bireylerin kendilerini toplumda değerli bir kişi görme algıları ve kendilerine dönük pozitif değerlendirmeleriyle (Rosenberg, 1965; Baumeister ve Tice, 1986), kendilerini yetenekli, alımlı, sempatik olarak görme eğilimleri ile ilişkilendirilmekte (Kağıtçıbaşı, 2017) bu eğilimler ise bireylerin üstün niteliklerine daha çok odaklanmalarını sağlamaktadır (Baumeister, Tice ve Hutton, 1989). Düşük benlik saygısı ise bireylerin kendilerine dönük değerlendirmelerinde yeteneksiz, albenisiz ve itici olduklarına ilişkin bir bakış açısına neden olmakta (Kağıtçıbaşı, 2017) ve bireyin kendine dair olan bu negatif yönlü algıları genel olarak süreklilik göstermektedir (Rosenberg, 1965). Diğer bir açıklamayla benlik saygısı düşük bireylerin özellikle kendilerini kabul etmede zorlanmaları, olumsuz olarak değerlendirdikleri özelliklerine odaklanmaları ve sahip oldukları potansiyeli açığa çıkarmada isteksizlik gösterme eğilimleri açığa çıkmaktadır (Baumeister vd., 1989). Bu örüntü de öz güvenleri ile ilişkisel olarak yüksek benlik saygısına sahip bireyleri, düşük benlik saygısına sahip olanlara göre gelişim ve risk içeren durumlara daha açık hale getirmekte; sosyal ilişkilerinde de onların daha dışadönük olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla benlik saygısı, bireylerin sosyal ilişkilerini de yordamaktadır (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Çekici olduklarını düşünen yüksek benlik saygısına sahip bireyler, bunun getirisi olarak daha dışa dönük, girişken olma ve iyi ilişkiler kurma eğilimi göstermekte; bu da bireyleri konuşmaya ve yakın ilişkiler kurmaya istekli hale getirmektedir. Düşük benlik saygısına sahip bireyler ise tam tersi bir eğilim ile davranış örüntüleri göstermekte, yakın ilişkiler kurmada, girişken olmada ve iletişimde zorluklar yaşamakta; bu eğilimler de onları, yüksek benlik saygısına sahip olanlardan daha fazla depresyona yaklaştırmaktadır (Baumeister vd., 2003).

Baumeister, Tice ve Hutton'a göre (1989) kendini olduğu gibi kabul eden ve üstün niteliklerine odaklanan yüksek benlik saygısına sahip bireyler; kendi potansiyellerini ortaya çıkarmada, kendilerini geliştirmede daha istekli bir tutum sergilerlerken; düşük benlik saygısına sahip bireyler ise olumsuz olarak değerlendirdikleri özelliklerine odaklanmakta, kendilerini kabul etmede zorlanmakta ve dolayısıyla sahip oldukları potansiyeli açığa çıkarmakta isteksizlik göstermektedirler. Burger'e (2016) göre benlik saygısı, yaşamdan hoşnut olma ile doğrudan ilişkilidir. Benlik saygısı yüksek kişiler, düşük kişilere oranla kendilerinden ve yaşamlarından daha hoşnut bir eğilim göstermektedirler.

Araştırmalar benlik saygısının bireylerin başarısızlığa karşı gösterdikleri tepkileri de yordadığını göstermektedir. Yüksek benlik saygısına sahip bireylerin başarısızlık durumlarında başarısızlığı ortadan kaldıracak taktikleri kullanma çabalarına giriştikleri, benlik saygısı düşük bireylerin ise başarısızlıklarda kırılan cesaretlerine bağlı olarak güdülenmelerinin de azaldığı görülmektedir (Kernis ve Brockner, 1989; Brown ve Dutton, 1995; Stake, Huff ve Zand, 1995; Baumeister vd., 2003). Dolayısıyla araştırmaların da gösterdiği gibi yüksek öz saygının bireylerde kendini iyileştirmeye yönelik çalıştığı; düşük öz saygının ise bireyleri kendini koruma içgüdüsüne yönlendirdiği düşünülmektedir (Burger, 2016). Diğer yandan başarı durumlarında ise yüksek benlik saygısının yüksek performansını yordamadığı bunun yerine yüksek benlik saygısının yüksek performansın bir sonucu olduğu; benlik saygısını artırmaya dönük yaklaşımların akademik performansı yükseltmek yerine tersi yönde verimsizleştirdiği bulgulanmıştır (Baumeister vd., 2003).

Benlik saygısına dair yapılan güncel çalışmalar bütüncül olarak değerlendirildiğinde benlik saygının birçok araştırmada ortalamanın üzerinde puan aldığı ve araştırmacıların ise bu durumu, benlik saygısının yükselme eğilimi içinde olması ile ilişkilendiği görülmektedir (Baumeister vd., 1989). Yüksek benlik saygısı her ne kadar mutluluk, kendini değerli ve iyi hissetme, girişkenlik, kendini daha iyi ifade etme gibi eğilimlerle ilişkilendirilse de (Baumeister, 2013) yapılan birçok araştırma benlik saygısının abartılı ve dengesiz biçimde artmasının narsisizme yol açabileceğini öngörmektedir (Baumeister vd., 2003). Twenge ve Campbell (2015) ise buna ilişkin bulguların tüm zamanlardan daha yüksek bir artma eğrisi içine girdiğini ve benlik saygısıyla ilişkilendirilen bireycilik, iddialılık ve dışa dönüklük gibi kendine hayranlıkla ilişkilendirilen özelliklerin puanlarındaki artışlara dikkat çekmektedir.

Genel bir çerçeve ile özetlendiğinde istenen düzeydeki sağlıklı benlik saygısı, bireylerin enerjik, canlı ve kendine güvenen (Orth ve Robins, 2014), kendinin de diğerleri kadar değerli olduğunu düşünen, beceri ve bilgilerini göstermekten çekinmeyen ve aynı zamanda bunlarla gurur duyabilen, diğerleri tarafından kabul gördüğünü hisseden, kendi bedenini ve görünüşünü de olduğu gibi kabul edebilen bireyler olmasını sağlamaktadır (Wallerstein, 1998; Özkan, 1994). Benlik saygısının yoksunluğu ise bireyleri enerjisiz, güvensiz, kolaylıkla utanç ve suçluluk duyabilen, çaresiz, başarısız ve beceriksiz kişiler haline getirebilmektedir (Özkan, 1994; Orth ve Robins, 2014). Öte yandan yüksek benlik saygısına sahip bireylerin kendilerine daha çok saygı duyduğu, kendilerini daha gururlu ve değerli hissettiği; bu örüntülere ilişkin olarak da sosyal ilişkilerinde daha olumlu ve başarılı olduğu; düşük benlik saygısının ise bireylerin kendilerine dönük olumsuz değerlendirmeleriyle

ilintisel olarak sosyal ilişkilerinde kaygı ve olumsuzluk yaşamalarına neden olduğu düşünülmektedir (Kurtyılmaz, Gürhan ve Ceyhan, 2017).

2.5.Değerler

Sosyal bilimlere Znaniecki tarafından kazandırılan *değer* kavramının Latince “kıymetli veya güçlü olmak” anlamına gelen “valere” kökünden türediği; TDK’ nin (2016) ise değer kavramını “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha; üstün nitelik, meziyet, kıymet” gibi sözcüklerle açıkladığı görülmektedir. Felsefede de “kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısını belirten şey” e karşılık gelen kavram, genel bir bakış açısıyla “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Değerler, bu bağlamda insan yaşamında yol gösterici olarak işlev gören ve önem düzeyine göre çeşitlenen ilkeler bütünüdür (Ros, Schwartz ve Surkiss, 1999). Literatürde değer kavramının birçok bakış açısı ile tartışıldığı ve buna ilişkin olarak pek çok farklı açıklamasının yapıldığı görülmektedir. Buna göre Rokeach (1973) için değerler; sosyal olaylarda gösterilen davranışlar, tutumlar ve ideolojiler, değerlendirmeler, ahlaki yargılar, kişinin ve diğerlerinin davranışlarının haklı gerekçeleri, kendini başkalarıyla kıyaslama, kendini başkalarına sunma ve başkalarını etkileme çabaları olarak adlandırılabilir her türlü davranışın belirleyicisiyken; Charles Morris (1956) içinse değerlerle tercihli davranış bilimine işaret edilmektedir. Hofstede’ in (1981) de değerleri, Morris’e yakın bir şekilde bazı durumları diğerlerine göre tercih etme eğilimi ile açıkladığı görülmektedir.

Schwartz’ ın (2012) ise değer kavramını; insanların ya da diğer sosyal oluşumların hayatlarında yol gösterici ilkeler (özgürlük, eşitlik ve çevreyi koruma gibi) olarak yer alan, önem dereceleri farklılaşan, farklı durumlarda geçerliliğini koruyan, istenen amaçlar olarak tanımladığı görülmektedir. Schwartz (2012) değerlere ilişkin bu tanımıyla üç önemli özelliğe işaret etmektedir. Buna göre;

- 1- Değerler, belirli bir nihai durumda isteniyor ya da istenmiyor olmaları hakkındaki inançları içerir. Dolayısıyla değerler, tercih etme eğilimleri ile şekillenir.
- 2- Değerler, spesifik (özel) durumların üzerine geçebilen diğer bir deyişle durumlarüstü özelliğe sahip soyut kavramlardır. Değerlere dair bu özellik, onları amaçlardan ayırmaktadır. Nitekim amaçlar, bireylerin yaşamlarında ulaşmak için çabaladıkları hedeflerdir ve bu bağlamda amaçlar, kendilerine ulaşılan kadar hedef olarak

kalırlar. Değerler ise daha uzun vadede farklı durum ve koşullarda benimsenmek için vardır.

- 3- Değerler, olaylar ve kişileri değerlendirmek için yol gösterici ilkeler olarak insanlara hizmet ederler.

Schwartz (2012) da Hofstede (1981) ve Morris'in bakış açılarında olduğu gibi değerlerin bir önceliklendirme sisteminde sıralandığı sayıltısında bulunmakta, bu bakış açısıyla değerler, önemlerine göre birbirinden farklılık göstermekte; bu da birbirine rakip değerler için bir seçim yapma durumu ile karşı karşıya kalındığında (din ve bilim, yardımlaşma ve başarı gibi) bir tercihte bulunularak seçimlerin birey için daha önemli değere göre yapılacağı anlamını taşımaktadır (Steg, Van Den Berg ve Groot, 2015).

Değer, başka bir tanımı ile bir unsurun ya da herhangi bir şeyin önemini belirlemek için kullanılan ölçüt, bir şeye yüklenen anlam ya da herhangi bir şeye ihtiyaç duyan bir varlığın nesne ile arasında beliren şey olarak nitelendirilmekte; dolayısıyla buradan değerlerin bireylerin duygu ve düşüncelere verdikleri tepkiler, benimsedikleri kurallar, normlar ve yargılar olduğu söylenebilmektedir (Er, 2013). Değer yargılarının oluşmasında ve bireyin bu değer yargılarını benimsemesinde ise içinde yaşadığı kültürün ve bulunduğu ortamın etkisinin olduğu öngörülmektedir (Yiğittir ve Öcal, 2010).

Duyuşsal, bilişsel ve psiko-motor olmak üzere üç boyuttan oluşan değerlerin bilişsel boyutu, değerlerin farkında olmayı ve nerede kullanılacağını kavramayı; duyuşsal boyutu ise değerlere verilen olumlu-olumsuz, iyi-kötü gibi yargılar ile duygusal tepkileri kapsamaktadır. Değerlere dair bilişsel ve duyuşsal boyutlardan oluşan öğrenmeler ile şemaların davranışları biçimlendirerek açığa çıkması ise psiko-motor boyutu içermekte; bir değerlerin davranışa dönüşebilmesi içinse ilkin -ön koşul olarak- duyuşsal ve bilişsel boyutun tamamlanması gerekmektedir (Akbaş, 2004). Dolayısıyla değerlerin; yaşanan sosyal ve kültürel ortamlarda yer alan, başta ebeveynler olmak üzere arkadaşlar, öğretmenler, kardeşler, okul hayatı, iş hayatı ve toplumda sözü geçen insanlar gibi çeşitli kaynaklardan edinilen öğrenmeler ve bireyin kendisinin deneyimlerinin bir ürünü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bireylerin değerlere dair bilişsel ve duyuşsal şemaları, diğer bir deyişle öğrenmeleri, erken çocukluk dönemindeki deneyimleri ile şekillenmektedir. Bu örüntü de değerleri hem bireysel anlamda farklılaştırmakta, değerlerin bireye özgü olmasına neden olmakta hem de değişmeye karşı onları oldukça dirençli hale getirmektedir (Schermerhorn, Hunt, Osborn ve Uhl-Bien, 2010).

Antropolojide kültürün bir ögesine, sosyolojide eylem ve davranış seçenekleri arasından açıkça veya kapalı bir biçimde tercih edilene atıfta bulunularak, psikolojide ise değerlerden

bireyin davranışlarının nasıl etkilendiği bağlamı esas alınarak tartışılan değerler; bireyin toplumsallaşması ile toplumun bir üyesi olma sürecindeki rolüyle ilişkisel olarak özgün bir yapıyı karşılamaktadır. Bu özgün yapı, her kültürün kendine özgü oluşu ile açıklanmakta; birey, belli bir kültürün içinde bulunmakta ve toplumsallaşma örüntüleri ile öğrenmeler yaşamakta dolayısıyla değerlerin kültür, toplum, kurumsal yapılar ve kişilik hakkında öngörüler verebileceği vurgulanmaktadır (Rokeach, 1973). Özetle birey; ait olduğu kültüre, topluma ve bu toplumun bakış açılarına dair öğrenmeler ile bir değerler sistemi oluşturmakta; dolayısıyla birey için değerli olan örüntüler, herkes için de değerli olma özelliği taşımakta ve diğer yandan değerlerin, tümevarıldığında ulaşılmak istenen toplumsal hedefleri de temsil ettiği sayılıtısına ulaşılabilir (Rokeach ve Regan, 1980). Değerler; tutum, toplumsal eylem, ideoloji, ahlaksal yargı, kendini ve diğerlerini haklı çıkarma, benliğin diğerleriyle karşılaştırılması, benliğin sunumu ve diğerlerini etkileme girişimleri gibi pek çok toplumsal davranışın belirleyicisi olarak görülmekte (Rokeach, 1973) ve değerlerin; bireylere ve topluma önem atfederek, insan yaşamının yol gösterici ilkeleri olarak hizmet ettiği düşünülmektedir (Schwartz, 1996). Diğer yandan değerlerden oluşan değerler sistemi için sürekli var olan bir değerler düzenine atıfta bulunulurken bu sistemdeki değerlerin süreçte göreceli bir şekilde değişebildiği öngörülmektedir (Davidov, Schmidt ve Schwartz, 2008).

Literatür taraması yaparak değer kavramının tanımlarından yola çıkan Schwartz ve Bilsky (1987) tarafından bu tanımların içerdiği beş ortak özellik saptanmış ve bu bağlamda değerlerin özellikleri beş madde altında toplanmıştır. Buna göre;

1. Değerler, kavramlar ve inançlardan oluşmaktadır. İnançlar, sadece duygulara ilişkinken; değerlerin hem duygusal hem de bilişsel öğeler içerdiği; dolayısıyla değerlerin sadece nesnel ve duygulardan arındırılmış nitelikte olmadığı, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçebildiği başka bir deyişle etkinleştirildiklerinde duygu dolu hale geldikleri görülmektedir. Dolayısıyla değerler için koparılamaz bir biçimde duygulara bağlı inançlardır sayılıtısında bulunulabilir.
2. Değerler, birey tarafından arzulanan sonuçlar ve buna bağlı şekillenen davranışlar ile ilgilidir. Dolayısıyla değerlerin, bireylerin amaçları ve bu amaçlara ulaşmadaki davranış biçimleriyle etkinliği güdüleyen istendik amaçlara yönelik çalıştığı görülmektedir.
3. Değerler, sadece belli durumlara özgü olmamakla birlikte yaşamın her alanında geçerlidir. Dolayısıyla değerlerin sadece bir duruma ilişkin değil; özel durumların ötesinde olduğu

görülmektedir. Bireyin sahip olduğu değer; herhangi bir yerde, herhangi biri ile olan ilişkisinde aynı yönde geçerlidir.

4. Değerler; davranış ve olayların seçilmesinde ya da değerlendirilmesinde bireye yön veren rehberlerdir. Değerler, bireylerin hangi olaylar karşısında hangi davranışları seçeceğine dair kararlarında bireylere ölçüt yahut standart görevi görmektedir. Bireyler; neyin iyi olduğuna, haklı görülebilir ya da uygunsuz olarak değerlendirilebileceğine yahut neyin yapılması gerektiği ile nelerden kaçınılmasının uygun olduğuna; önemsedikleri değerlerin olası sonuçları temelinde karar verirler. Diğer yandan değerlerin günlük kararlara etkisinin nadiren bilinçli olduğu; bireyin üzerine odaklandığı davranış ve yargı onun için önemli ve farklı değerlerin çatışması ise bilinç düzeyine çıktığı görülmektedir.

5. Değerler, önem derecesine göre kendi aralarında sıralanmaktadır. Dolayısıyla her değer aynı öneme sahip olmamakla birlikte değerler için sıralanmış bir değer kümesinden, değer önceliklerini belirleyen bir sistemden söz etmek mümkün gözükmemektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Schwartz (1999) yukarıdaki saptamalarında da yola çıkarak değerleri, “ulaşılacak için çaba sarf edilen, bireylerin davranışlarına, tercihlerine ve tercihlerinin değerlendirilmesine şekil veren inançlar” olarak tanımlarken; bir bağlamda değerleri; yaşama dair seçimlerde, arkadaşlıklarda, kariyer amaçlarında, çevre ile olan ilişkilerde, siyasi seçimlerde bireylere rehberlik eden ve bireylerin davranış örüntüleri ile kendini gösteren ancak diğer yandan da davranışlara göre değişebilen, önem derecesine göre belli bir hiyerarşiye sahip, soyut ve özgün yapılar olarak değerlendirmektedir (Schwartz, 2012). Değerlerin özgünlüklerini ise genel bağlamda kültürlerle özel bağlamda ise bireylerle ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Nitekim her kültürün kendine özgü bir yapısı olmakla birlikte her bireyin de kendine özgü değerlerinin olduğu görülmekte (Schwartz, 2012) ancak kültürler arası evrensel -ortak- değerlerin olduğu da düşünülmektedir. Bu sayıltı ise Schwartz (1994) tarafından bireylerin üç temel evrensel gereksinimi ile temellendirilmektedir. Buna göre Schwartz (1994) evrensel olarak nitelendirdiği gereksinimleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- 1-Biyolojik bir organizma olarak insan vücudunun biyolojik temelli evrensel gereksinimleri,**
- 2-Kişilerarası koordinasyon -uyumlu bir toplumsal etkileşim- için evrensel nitelikteki sosyal etkileşim gereksinimleri,**
- 3-Grup refahı ve hayatta kalmak için evrensel gereksinimler (Schwartz ve Bilsky, 1987)**

Dolayısıyla istenen amaca ve belli bir standarda ulaşılabilmesi için bireylerin davranışlarına yön veren, rehber olarak kabul edilen değerlerin üç tür evrensel insan gereksiniminin bilişsel temsili olduğu görülmektedir (Schwartz ve Bilsky, 1987).

Değerler; öncelik sırasına göre hiyerarşik bir yapı oluşturacak biçimde örgütlenebilen, arzu edilen davranış biçimlerine ilişkin hemen her toplumda mevcut olan, evrimsel gereksinimlere bağlı evrimsel kökenleri olan dolayısıyla evrenselliği de içinde barındıran, bireylere tercih ve amaçlarında rehberlik eden temel düşünce ve bilişlere karşılık gelirken; daha spesifik bir şekilde kişilerarası ilişkilerde doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan sevgi, dürüstlük, bağlılık gibi kavramlarla ilişkili, saygılı ve adil olma, açık düşünebilme ile doğru bağlantılar kurabilme gibi kişi imkânları olarak literatürde tartışılmaktadır (Kuçuradi, 1995).

Daha önce de değinildiği gibi birçok bilimde üzerine söz söylenen, özgün bakış açılarıyla tartışılan ve pek çok kez tanımlanan değerlerin bunlara ilişkin olarak çalışmalarda farklı şekillerde boyutlandırılarak kavramlaştırıldığı görülmektedir. Spanger'de bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini olmak üzere altı değer grubu ile sınıflandırılarak açıklanan değerler (Güngör, 2000); bu çalışmadan esinlenilerek Allport, Vernon ve Lindzey (1951) tarafından yine aynı boyutlar sabit kalmak üzere bir ölçü aracına dönüştürülmüş; süreçte ise Rokeach (1973), değerlere daha farklı bir bağlamda yaklaşarak onları davranış tarzlarıyla (araçsal değerler) ve nihai hedeflerle ilgili olanlar (amaçsal değerler) şeklinde iki boyut ile açıklamıştır. Buna göre Rokeach (1973) bireylerin verdiği önem derecelerini değerlendirmek üzere on sekiz araçsal, on sekiz de amaçsal (ereksel değer) olmak üzere otuz altı değer belirlemiştir. Buna göre amaç değerlerin içinde başarılı ve yolunda bir yaşam tarzına sahip olmaya ilişkin rahat bir yaşam; uyarıcı niteliğinde olan heyecanlı bir yaşam; devamlı bir katkı sağlama olarak değerlendirilen başarı duygusu; savaşı ve çatışmasız bir yaşamı sağlayan barış içinde bir dünya; doğal ve sanatsal güzellikleri içeren güzellik-estetik değeri; kardeşlik içeren ve herkese eşit hakların tanındığı eşitlik değeri; sevilen birinin bakımı ve korunmasını içeren aile güvenliği; bağımsızlık ve seçme özgürlüğü örüntülerini içeren özgürlük; hoşnutluk ve halinden memnun olma ile ilişkilendirilen mutluluk değeri; içsel çatışmalardan uzak olma halini yansıtan iç huzur; cinsel ve ruhsal yakınlık, samimiyeti içeren olgun sevgi; saldırılara karşı korunmayı kapsayan ulusal güvenlik; eğlenceli olan ve sakin bir yaşam tarzına karşılık gelen zevk değeri; iyi ve sonsuz bir yaşamla ilgili ahiret mutluluğu; onur ve öz saygı bağlamında kendine saygı; hürmet, beğenme, beğenilmeyi kapsayan sosyal saygınlık; yakınlık ile ilişkisel gerçek arkadaşlık ve olgun bir hayat

anlayışını karşılayan erdemlilik değeri yer almaktadır. Araç değerler ise hırslı olma, geniş görüşlü olma, yetenekli ve etkin olma, güler yüzlülük, temizlik, cesaret, bağışlayıcılık, yardımseverlik, dürüstlük, yüksek hayal gücü, bağımsızlık, entelektüellik, mantıklı olma, sevecenlik, itaatkârlık, terbiyelilik, sorumluluk sahibi olma, kendini denetleyebilme gibi değerleri kapsamaktadır (Rokeach, 1973).

Rokeach'ın (1973) değerler listesi ile literatürde kabul gören çeşitli değerleri de temel alarak, değerlerin biyolojik temelli ve evrensel olduğu sayılışı temelinde elli altı değerden oluşan bir değerler listesi ile 20 ayrı ülkede araştırma yapan Schwartz' a (1992) göre biyolojik örüntüler; gereksinimlerini tek başına karşılayamayan insanoğlunu toplum halinde yaşamaya zorlamakta ve bu da hem bireyin ve grubun hayatta kalabilmesi hem de refah içinde yaşayabilmesi için sosyal bağlamda davranışların diğerlerine göre ayarlamasını, eşgüdümlemesini zorunlu kılmaktadır. Diğer bir deyişle bireyler hayatta kalabilmek için diğerleriyle işbirliği yapma, iletişim kurma ve ortak hedefler doğrultusunda çalışma durumunda kalmakta dolayısıyla bu senkronizasyon da bireyler için işlevsel olan ve onları birleştiren değerler kavramını ortaya çıkarmaktadır (Schwartz, 2003).

İlkin Schwartz ve Bilsky' nin (1990) değerlerin her birinin belirli motivasyon alanlarına ilişkin olduğu sayılışında bulunduğu görülmekte ve ikili; değerleri bu alanları yansıtan görüşleri ifade eden durumsal hedeflerin birey bazındaki kavramlaştırılmış hali olarak açıklamaktadırlar. Motivasyon alanına ilişkin görüşler bireysel ve toplumsal öğeleri tek tek barındırabileceği gibi her ikisini aynı anda da içerebilmekte; durumsal hedefler ise amaçsal ve araçsal olarak değerde yer almaktadır. Buna göre motivasyon alanlarını ifade eden değerler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- 1- **Toplum Yanlısı:** Başkalarının refahının korunması veya artırılması.
- 2- **Kısıtlayıcı uygunluk:** Başkalarına zarar verebilecek ve kabul görmüş normları ihlal edecek eylem ve ani hareketlerin kısıtlanması.
- 3- **Haz:** Zevk, duyumsal ve duygusal tatmin.
- 4- **Başarı:** Yetkinlik ve yeteneklerle kazanılmış kişisel başarı.
- 5- **Olgunluk:** Kendini, başkalarını ve çevreleyen dünyayı takdir etmek, anlamak ve kabul etmek.
- 6- **Öz yönelim:** Bağımsız düşünce ve eylem (seçme, yaratma, keşfetme).
- 7- **Güvenlik:** Kendisiyle ilişkilendirdiği grupların ve toplumun güvenliği, uyumu ve istikrarı (Schwartz ve Bilsky, 1990).

Schwartz'ın (1992) sonraki revizyon çalışmasında ise bireylerin davranışlarını güdüleyici örüntüleri ve temel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak 10 temel değer grubu belirlediği görülmektedir. Bu çalışmaya göre 10 değer grubu birbirine benzeyen veya ayrı güdüselle altyapıdaki değerleri içine alan değişken bir yapı içinde birbirleriyle bağlantılı olarak kabul edilmektedir. Evrensel niteliğe sahip olduğu düşünülen 10 temel değer grubu Schwartz (1992) tarafından aşağıdaki gibi kavramlaştırılmıştır:

1-Kendini yönlendirme (öz yönelim)

Bu değer grubunun dinamiğinde prestij, diğer bireyler ve kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma ve onları kontrol etme gibi bireyin doğasında bulunan ihtiyaçların olduğu görülmektedir (Schwartz, 1992). Kendini yönlendirmede; bağımsız düşünce ile davranış, eylem seçimi, yaratma, araştırma ve keşfetme motivasyonları ön plana çıkmakta; bireyin kendini yönetmesi ise kendi duygu, düşünce ve davranışları üzerinde kontrol ve egemenlik kurma ihtiyacından doğmaktadır. Bu grubu oluşturan alt değerler; yaratıcılık, özgürlük, kendi amaçlarını seçme, meraklı ve bağımsız olma değerleridir. Bu değer içinse öz saygı, zeka ve özel yaşamın çok önemli olduğu düşünülmektedir (Schwartz, 2014).

2-Harekete geçirme/Uyarılma

Bu değerler, biyolojik bağlamda gereksinim duyulan hareketlilik seviyesini sürdürmeye dönük çeşitlilik temelinde ortaya konmuştur. Buna göre harekete geçirme değerinin temel motivasyonunu; heyecan arayışı, yenilik ve yaşamda zorlanma (yaşama meydan okuma) gibi örüntüler oluşturmaktadır (Schwartz, 1992). Değer, diğerlerini tehdit edici olmayı değil; insanlar ve çevre ile elverişli, olumlu bir etkileşim düzeyini sürdürmek için biyolojik değişiklik ve uyarılma gereksinimlerine atıfta bulunur. Bu değer için alt boyutları; değişken bir yaşam, heyecanlı bir yaşam, cesur olma gibi değerleri ölçmektedir (Schwartz, 2014).

3-Hazcılık

Hazcılık, biyolojik gereksinimlerden ve onları doyumakla ilişkili hazlardan doğmakta (Schwartz, 1992) dolayısıyla bu değer için amacının bireyin kendisi için haz ya da duyumsal doyum elde etmesi ile zevk ve duyguların kişisel olarak ödüllendirilmesini ölçmeye dayandığı görülmektedir. Zevk ve hayatı sevmekle ilişkili olan bu değer için alt boyutlar olarak haz ve zevk alma, yaşamın tadını çıkarma değerlerine bakılmaktadır (Schwartz, 2014).

4-Başarı

Başarı, yetenek, hırs ve etki gibi alt boyutları kapsayan başarı değerleri (Schwartz ve Boehnke, 2004) toplumsal standartlara göre yeterlilik ve uygun yetkinlik göstererek kazanılan kişisel başarı ile ilişkilidir. Bireylerin hayatta kalabilmek için kaynak elde etmesi, sosyal etkileşim ve kurumsal işleyişin başarılı olması gereksinimlerinden ortaya çıkan başarı değerleri, bireyler için geçerli kültürel standartlar bakımından yeterlilik ortaya konularak sosyal onay elde edilmesini de sağlamaktadır (Schwartz, 1992). Bunun yanı sıra öz saygı, zeka, toplumsal tanınma gibi örüntülerle de ilişkisel olan başarı değeri; dolayısıyla öze yönelim değeri ile de yakın ilişkilidir (Schwartz, 2014).

5-Güç

Sosyal konum ve saygınlık elde etme, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol ve egemenlik kurma güdüsü ile açıklanan güç değeri (Schwartz, 1992); alt boyutlarında otorite kurma, zenginlik, toplumsal güç sahibi olma, toplumdaki yerini koruyabilme, insanlar tarafından benimsenme yahut tanınma gibi değerleri barındırmaktadır (Schwartz, 2014). Dolayısıyla güç ve daha önce sözü edilen başarı değerlerinin toplumsal saygınlık üzerine odaklandığı görülmekte; ancak başarı değerleri somut etkileşimdeki başarılı olma eylemini ve bunun etkin gösterimini vurgularken, güç değerleri daha genel bağlamda toplumsal sistem içinde başat bir konumun elde edilmesini ya da bunun korunmasını kapsamaktadır (Schwartz, 2014).

6-Güvenlik

Toplumsal ilişkilerin, benliğin güvenliği, uyumu ve kararlılığını sürdürme isteği veya güdüsü temelinde açığa çıkan güvenlik değeri, dinamiğini temel bireysel gereksinimler ve grup gereksinimlerinden almaktadır. Dolayısıyla iki alt türü olan güvenlik değerinden biri öncelikli olarak bireysel çıkarlara, diğeri ise öncelikli olarak toplumsal çıkarlara hizmet etmektedir (Schwartz, 1992). Bu bağlamda sağlıklı olmak, birisi tarafından zarar görmemek temel bireysel değerlere karşılık gelirken, ulusal güvenlik gibi örüntüler grup gereksinimleri içinde değerlendirilmektedir (Sagiv ve Schwartz, 2000). Bu değer alt değerlerinin toplumsal düzenin devamlılığı, aile güvenliği, ulusal güvenlik, sosyal düzen, temizlik ve karşılıklı iyilik yahut iyiliklere karşılık verme, bir gruba ait olma şeklinde sıralandığı görülmektedir (Schwartz, 2014; Bardi ve Schwartz, 2003).

7-Uyma

Uyma değerinin temelini; başkalarını üzecek veya başkalarına zarar verecek ve sosyal beklentileri veya normları ihlal edebilecek eylemlerin, eğilimlerin ve dürtülerin kısıtlanması

oluşturmaktadır. Bu değer, grup etkileşimlerinin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için bireylerin diğer kişiler ile düzgün etkileşim kurması ve grubun işlev görmesini kesintiye uğratabilecek eğilimlerin ketlenmesi gereksiniminden dinamik almakta (Schwartz, 1992); değer, nezaket, şeref, öz disiplin, kendi kendini denetleyebilme ya da disiplin, saygı, itaatkarlık ve aileyi onurlandırma gibi alt değer boyutlarından oluşmaktadır (Bardi ve Schwartz, 2003). Uyma değerleri, genellikle bireyin yakın olduğu diğer insanlar ile günlük etkileşiminde kendini kısıtlama örüntüsü şeklinde öne çıkmaktadır (Schwartz, 2014).

8-Geleneksellik

Geleneksellik değeri dinamiğini, bireyin kendi kültürünün getirdiği görenekler ve fikirlerin, dini geleneklerin kabulü ile onlara bağlanma ve saygı gösterme örüntülerinden almaktadır. Tüm toplumlar ve grupların paylaşılan yaşantı ve kaderlerinin temsiline dair uygulamalar, simgeler, görüşler ve inançlar geliştirdiği kabul görmekte ve gelenekler çoğu zaman dini ayin, inanç ve davranış normları biçiminde kendini göstermektedir (Schwartz, 1992). Alçakgönüllü, ılımlı, dindar, kanaatkar olma, dinsel ve ruhsal yaşama, geleneklere saygı gösterme değerleri; geleneksellik değerinin alt değerlerini oluşturmaktadır (Schwartz, 2014; Schwartz ve Boehnke, 2004).

9-İyilikseverlik

Yardımseverlik/iyilikseverlik değerlerinin temelinde sık sık kişisel temas halinde olunan kişilerin refahının korunması ve geliştirilmesi yer almaktadır (Schwartz, 1992). Antropolojik bağlamda grubun düzgün işlev görmesi (Kluckhohn, 1951), biyolojik bağlamda ise bireyin ihtiyaçlarını kendi başına karşılayamadığı için diğer insanlarla birlikte olma gereksiniminden (Maslow, 1965) dinamik alan iyilikseverlik değerinin; yararlı, dürüst, bağışlayıcı, yardımsever, sadık ve sorumlu olma gibi alt değerlerden oluştuğu görülmektedir (Schwartz, 2014; Bardi ve Schwartz, 2003). İyilikseverlik değerleri genel olarak diğerlerinin iyilik ve refahını istemeye dolayısıyla zorlama olmaksızın bunlarla ilgilenmeye atıfta bulunmaktadır (Schwartz, 2014).

10-Evrenselcilik

Kendini, başkalarını ve tüm dünyayı kabul etme, bütün insanların ve doğanın iyiliği için anlayışlı olma, insanları ve doğayı takdir etme, onlara karşı hoşgörülü olma ve onları koruma güdüsü ile ilişkisel olan evrenselcilik değeri; bireylerin ve grupların biyolojik olarak yaşamda kalma gereksinimlerinden doğmaktadır (Schwartz, 1992). Bu değer alt değerlerini sosyal adalet, eşitlik, fikir özgürlüğü gibi değerler ile çevreyi koruma, doğa ile

bütünleşme/uyum, bilgelik ve dünya barışı gibi değerler oluşturmaktadır (Schwartz, 2014; Schwartz ve Boehnke, 2004).

Tablo 1. Schwartz Değer Listesi'ndeki Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri

Temel Değer	Değerler	Kaynaklar
Güç Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak Otorite kurmak Zengin olmak Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek İnsanlar tarafından benimsenmek	Etkileşim Grup
Başarı Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak Yetkin olmak Hırslı olmak Sözü geçen biri olmak Zeki olmak	Etkileşim Grup
Hazcılık Bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk Hayattan tat almak	Organizma
Uyarılım Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak Değişken bir hayat yaşamak Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Öz yönelim Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak Merak Duyabilmek Özgür olmak Kendi amaçlarını seçebilmek Bağımsız olmak Kendine saygılı olmak	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik Anlayışlık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak Erdemli olmak Toplumsal adalet Eşitlik Dünyada barış istemek Güzelliklerle dolu bir dünya Doğayla bütünlük içinde olmak Çevreyi korumak / İç uyum	Grup Organizma
İyilikseverlik Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak Dürüst olmak Bağışlayıcı olmak Sadık olmak	Organizma Etkileşim Grup

Temel Değer	Sorumluluk sahibi olmak Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat	Kaynak
Geleneksellik Kültürel ya da dinsel töre ve fıkırlara saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak Dindar olmak Hayatın bana verdiklerini kabullenmek Geleneklere saygılı olmak İlımlı olmak Dünyevi işlerden el ayak çekmek	Grup
Uyma Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık İtaatkâr olmak Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek Kendini denetleyebilmek	Etkileşim Grup
Güvenlik Toplumsal, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik Toplumsal düzenin sürmesini isteme Aile güvenliği İyiliğe karşılık vermek Bağlılık duygusu Sağlıklı olmak	Organizma Etkileşim Grup

(Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000)

Özetle değerler; bireyin biyolojik ihtiyaçları, sosyal etkileşimlerini düzenlemeyle ilgili ihtiyaçları ve grup ile toplumsal gereklilikleri yerine getirmeyle ilgili ihtiyaçları olmak üzere üç evrensel ihtiyacın bilişsel temsilleri olarak kavramsallaştırılmıştır. Birey ve grup davranışlarını açıklamak, aralarındaki eşgüdümü sağlamak ve davranış örüntülerini gerekçelendirmek amacıyla ilgili ihtiyaçların bilişsel temsilleri olan değerler kullanılmaktadır (Demirutku ve Sümer, 2010). Schwartz'ın değerleri bireysel ve toplumsal olarak iki farklı boyutta ele aldığı, belirlediği 10 temel değerlerin bütün insan toplumlarında geçerli olmak üzere evrensel nitelik taşıdığı ve sözü edilen on değer de alt değerlerinin olduğu görülmektedir. Değerler, bireyin ne zaman nasıl davranacağı yönünde birey için güdüleyici bir faktör olmakta; böylece bir değer dinamiğinden hareket eden bireye bu değer, bir davranışı yaparken ya da bir eylem için harekete geçerken bu davranışı neden yaptığına ilişkin açıklama da sağlamaktadır (Schwartz, 2014).

Schwartz çalışmalarında belirlediği on temel değerin kendi aralarında dinamik bir ilişkiye sahip olduğu vurgusunda bulunmaktadır. Buna göre her değer psikolojik, sosyal ve uygulama seviyesindeki sonuçları bağlamında diğer değerlerle etkileşim içindedir ve bazı değerlerin etkileşimi motivasyonel alanlarından dolayı uyumlu; bazılarının ise uyumsuz özellikler göstermektedir (Schwartz, 1992).

Temel değerlere ilişkin uyumluluk örüntülerindeki ortak noktaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Güç – Başarı: Sosyal üstünlük ve saygı

Başarı – Hazcılık: Bireyin kendisine dönük ilgisi

Hazcılık – Harekete Geçirme: Duygusal uyarılma isteği

Harekete Geçirme – Öz Yönelim: Değişime açıklık ve üstünlük için içsel motivasyon

Öz Yönelim – Evrenselcilik: Kendi yargısına ve yaşamın çeşitliliğinin getirdiği konfora güvenme

Evrenselcilik – İyilikseverlik: Başkalarının gelişimi ve bireysel çıkarların aşılması

İyilikseverlik – Uyum: Kişisel istekleri sınırlama ve alçakgönüllü olma

Uyum – Güvenlik: İlişkilerde düzen ve uyumun korunması

Güvenlik – Güç: İlişkilerin ve kaynakların kontrolü, belirsizliğin getirdiği tehditleri önleme yahut bunların üstesinden gelme

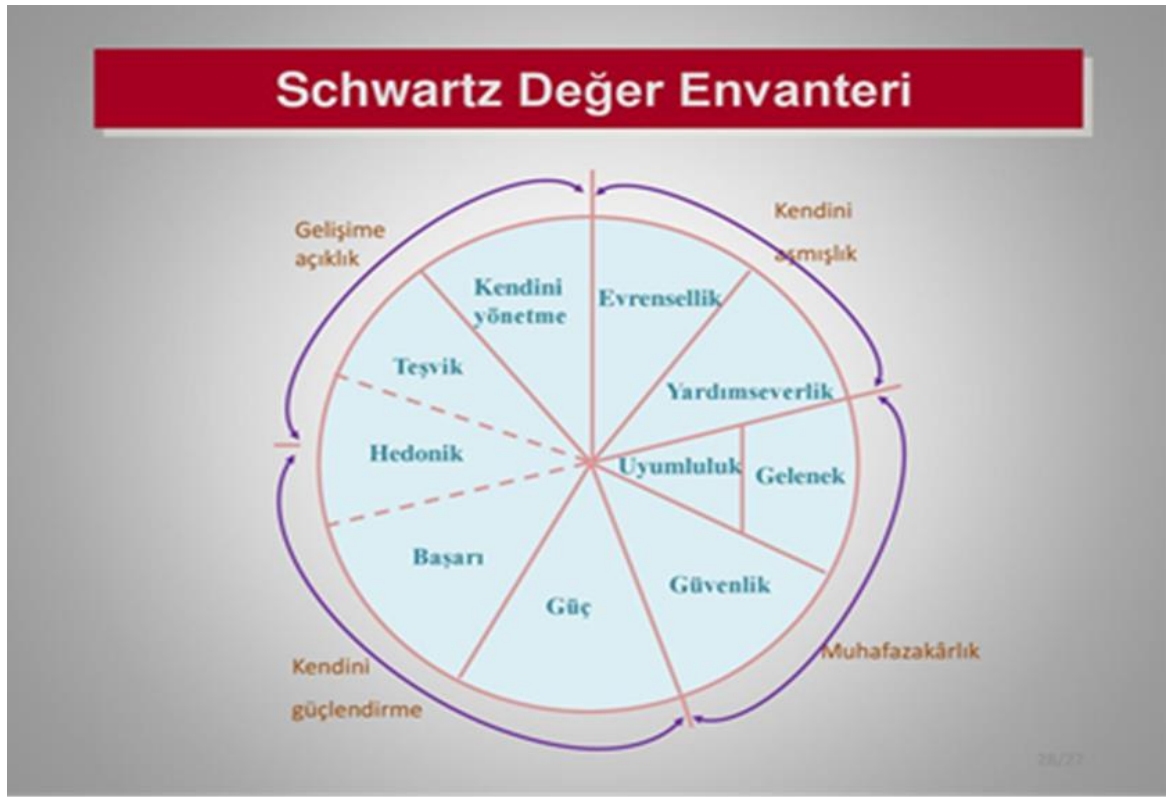
Uyumsuz değerler ile bu değerlerin uyumsuzluk örüntülerini aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

Öz yönelim ve harekete geçirme değerleri ile uyum, geleneksellik ve güvenlik değerleri uyumsuzdur: Özellikle bireyin bağımsız düşünce ve eylemlerini vurgulayan, değişimi ve gelişimini öngören öz yönelim ile harekete geçirme değerleri; bu bağlamda itaatkârlık, kendine ket vurma, geleneksel uygulamaların ve var olan durumun korunması gerekliliğini içeren uyum, geleneksellik ve güvenlik değerleri ile karşıt yönde bir tablo çizmektedir.

Evrenselcilik ve iyilikseverlik değerleri ile başarı ve güç değerleri uyumsuzdur: Evrenselcilik ve iyilikseverlik, tüm insanlığın refahının sağlanması ile eşitlik örüntülerine atıfta bulunurken başarı ve güç değerleri, bireyin kendi başarısı ile diğerlerine karşı üstünlük odağını vurgulamaktadır.

Hazcılık ve harekete geçirme değerleri ile geleneksellik değeri uyumsuzdur: Hazcılık ve harekete geçirme değerlerinde bireyin kendi isteklerinin önemli olması, geleneksellik değerindeki kendi isteklerini sınırlama ve var olanla yetinme örüntüleri ile karşıtlık göstermektedir (Schwartz, 1992).

Schwartz'ın Değerler Kuramı; bireysel boyuttaki değer yapısı ile değerler arasındaki dinamik ilişkileri açıklamakta ve değer yapısı ise bununla ilişkisel olarak herhangi bir değere uygun davranışların bazı değerlerle çatışan fakat başkalarıyla uyuşan sonuçlarının olması örüntüsünden doğmaktadır. Bu dinamikten hareketle Schwartz (1996) değerler modelinde çeşitli tutum veya davranışları açıklamak için değerleri veya değer tiplerini tek tek ele almak yerine onları güdüsel altyapısı uyumlu olan değer tiplerini birbirlerine komşu alanlar halinde, güdüsel altyapısı çatışmalı olanları ise birbirlerine zıt kutuplardaki alanlara konumlandırarak çembersel bir dizilim ile şemalaştırmaktadır:

Şekil 1. Schwartz'ın Çembersel Değer Modeli (Schwartz, Melech, Lehmann, Burgess, Harris ve Owens, 2001).

Çembersel değer modeli ile değerlerin ilişkili bir güdüler sürekliliği oluşturduğunu vurgulayan Schwartz'a (1992) göre değerler, aynı zamanda birey için bir önceliklendirme sisteminde sıralanmakta, bu bakış açısıyla değerlerin önemleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu durum, birbirine rakip değerlerin aktive olduğunda seçimlerin birey için daha önemli değere göre yapılacağını anlamını taşımaktadır (Steg vd., 2015).

2.6.İlgili Çalışmalar

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine dair literatürde pek çok çalışmaya ve bu çalışmaların birçok farklı değişkenle yapıldığına rastlanmaktadır. Kişilik özellikleri için güncel bir yaklaşım olması, bu çalışmaların sayısını artırırken ancak kimi zaman da bulgularda farklılıkların görülmesine neden olabilmektedir. Nitekim Paulhus ve Williams (2002) bu kötücül kişilik özelliklerini elde ettikleri bulgulara göre birbirleriyle örtüşen ancak farklı, diğer bir deyişle ayrıştırılabilir yapılar olarak tanımlarken; Rauthmann ve Kolar (2012) ise bu özellikleri, aralarındaki yüksek korelasyonlar nedeniyle boyutlandırmaktan ziyade tek bir çatı altında toplayarak tek bir karanlık özelliğin olduğuna atıfta bulunmuşlardır. Ancak yapılan çoğu çalışmada Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin farklı davranışsal örüntüler gösterdiği, birbiriyle ilişkisel olsa da -özellikle Makyavelizm ve psikopati- bu kişilik özelliklerinin ayrışabildiği bulgulanmıştır (Douglas, Bore ve Munro, 2012; Vize, Collison, Miller ve Lynam, 2016; Furnham, Richards ve Paulhus, 2013). Bu bağlamda Paulhus ve Williams'ın (2002) Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin boyutlarını ayrıştırmaya dönük çalışmasında bu karanlık kişilik özelliklerinin Beş Faktör kişilik özellikleri (Costa, McCrae ve Dye, 1991) ile ilişkisinin ortaya konduğu ve buna göre Beş Faktör'den uyumluluk boyutunun her üç kişilik özelliğiyle de negatif yönlü anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra elde edilen bulgular, narsisizm ve psikopati eğilimli bireylerin dışa dönük ve deneyime açık bireyler olduğunu göstermektedir.

Karanlık Üçlü ile Beş Faktör kişilik özelliklerinin ilişkisini saptamaya dönük çalışmalarda rastlanan bulgular, çoğu zaman tutarlılık göstermekte; ayrıca çalışmalar, Beş Faktör kişilik özelliklerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleriyle ciddi anlamda ilişkisel olduğunu ortaya koymaktadır (O'Boyle vd, 2015). Buna göre yapılan çalışmalar genel olarak Makyavelizm ve psikopati boyutlarının benzer şekilde Beş Faktör kişilik özelliklerinden uyumluluk ile ters yönlü güçlü bir ilişkisinin olduğunu ortaya koyarken; Narsisizm ve psikopati boyutlarının ise dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutlarıyla ciddi anlamda ilişkisel olduğunu göstermektedir (Williams, 2002; Kessler vd., 2010; O'Boyle vd., 2015). Bunun yanı sıra araştırmalar, Makyavelizm ve duygusal denge kişilik özellikleri arasında da yüksek bir ilişkinin olduğunu göstermekte; Makyavelizm'den alınan yüksek puanlar, duygusal denge kişilik özelliğinden alınan düşük puanlar ile ters yönlü anlamlı bir ilişkiyi ortaya koymaktadır (O'Boyle vd., 2015; Williams, 2002). Öte yandan Jones ve Paulhus (2011) elde ettikleri analizlerden yola çıkarak narsisizm eğilimli bireyleri uyumsuz dışa dönükler olarak tanımlamakta; yapılan araştırmaların çoğu, bu bireylerin dışa dönüklük, deneyime açıklık ve

sorumluluk boyutlarından yüksek; uyumluluk boyutundan ise düşük puanlar aldıklarını göstermektedir (Campbell ve Miller, 2013; O’Boyle vd., 2015; Uçar ve Konal, 2017, 2018).

Vize, Lynam, Collison ve Miller (2018) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında da yine benzer sonuçlar elde edilerek özellikle psikopatinin Beş Faktör kişilik özelliklerinde uyumluluk ve sorumluluk ile negatif; dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri ile de pozitif yönlü ilişkisi bulgulanmıştır. Bu bulgular ise psikopati eğilimli bireylerin duygu yoksunluğu yahut diğer bir deyişle duygusal yüzeyselliği, dürtül kontrol eksikliği, pişmanlık duymama gibi özellikleri ile ilişkilendirilmiştir.

Muris, Merckelbach, Otgaar ve Meijer (2017) tarafından yapılan çalışmada ise Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinden Makyavelizm ve psikopatinin uyumluluk ile ters yönlü güçlü bir ilişkisinin olduğu saptanmakla birlikte narsisizm eğilimli bireylerin bu iki kişilik özelliğini barındıranlara göre daha uyumlu bireyler olduğu bulgulanmıştır. Nitekim literatürde de narsisizm kişilik özelliği, Makyavelizm ve psikopatiye göre daha kabul edilebilir özellikleri barındırmakla birlikte Karanlık Üçlü’nün daha “az karanlık” tarafını oluşturmakta ve narsisizm eğilimli bireylerin kendilerini yükseltmek adına sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmaları, sosyal olarak itici kabul edilebilecek özellikleri gösterecek de Makyavelizm ve psikopati eğilimlilere göre onlardan daha sıcak ve dostça ilişkiler kurmaları beklenmektedir. Çoğu çalışmada narsisizm eğilimli bireylerin deneyime açıklık ve dışa dönüklük puanlarının yüksek ve pozitif yönlü olması da bu bakış açısını destekler nitelikte gözükmektedir (Hudek-Knežević, Kardum ve Mehić, 2016; Uçar ve Konal 2017, 2018). Muris ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında literatürle uyumluluk gösteren bir diğer bulgu ise psikopati eğilimli bireylerin sorumluluk boyutundaki ters yönlü yüksek puanlarıdır. Psikopati ve sorumluluk kişilik özelliği arasında görülen bu ters yönlü ilişkiyi yine bu bireylerin davranışlarını kontrol etme becerilerinde ve öz disiplinlerindeki düşüklük ve yüksek dürtüsellikleri ile açıklamak mümkün gözükmektedir.

Veselka, Schermer ve Vernon (2012) tarafından yapılan farklı bir bağlama sahip davranışsal genetik bir çalışmada ise Karanlık Üçlü’ nün Beş Faktör kişilik özellikleri ile anlamlı fenotipik ilişkiler gösterdiği; buna göre Makyavelizm kişilik özelliğinin duygusal denge ile pozitif, sorumluluk ile negatif; narsisizm ile dışa dönüklük kişilik özelliği arasında pozitif; psikopati ile sorumluluk arasında ise negatif güçlü ilişkilerin olduğu görülmektedir. Bu bulgular ise Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin diğerlerine göre çevresiyle ilişkilerinde daha fazla uyumsuzluk içinde olduğu, duygusal denge boyutu ile ilişkisel olarak kendi içlerinde daha fazla kaygı yaşadığı, daha az sorumluluk ve öz denetime

sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan araştırmada davranışsal genetik analizlerin kullanılması ve bu kişilik özelliklerinin fenotip düzeyinde ilişkilendirilerek açıklanması, sözü edilen kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin ortak genetik faktörlerle ve daha az oranda ortak olmayan çevresel faktörlerle ilişkilendirilebileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla çalışma, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile Beş Faktör kişilik özelliklerinin birlikte veya aynı anda ortaya çıkmasına neden olan genlerde önemli bir kesişim noktası olabileceği şekilde yorumlanabilmektedir (Veselka vd., 2012).

Karanlık Üçlü ile Beş Faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaya dönük yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde uyumluluk kişilik özelliğinin tüm karanlık üçlü kişilik özellikleriyle negatif yönlü güçlü bir ilişkisinin olduğu görülmektedir (Jakobowitz ve Egan, 2006; Paulhus ve Williams, 2002; Stead ve Fekken, 2014; O'Boyle vd., 2015; Veselka vd., 2012). Williams'a (2002) göre bu ilişkiyi karanlık üçlü kişilik özellikleri gösteren bireylerin sosyal ilişkilerindeki duygu yoksunlukları, soğuk ve agresif özellikleri ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Nitekim fedakarlık ve başkalarını düşünme eğilimleri ile açıklanan uyumluluk boyutu, diğerlerine yardıma açık olma ve diğerlerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma ile de ilişkilendirilmekte (Costa ve McCrae, 1992) dolayısıyla uyumluluk puanları düşük bireyler aynı zamanda bu özelliklerin tersi bir eğilimle benmerkezci, soğuk ve yarışmacı olma özellikleriyle de ön plana çıkmaktadırlar. Bu bağlam düşünüldüğünde ise Makyavelizm eğilimli bireylerin diğerlerinin ihtiyaçlarını ve etik değerleri kendi amaçları doğrultusunda yok saymaları; psikopati eğilimli bireylerin ise diğerlerine karşı son derece duyarsız olmaları bu bulguları destekler nitelikte gözükmemektedir. Sorumluluk boyutu değerlendirildiğinde ise Makyavelizm eğilimli bireyler hedeflerine ulaşabilmek için öz disipline sahip ve başarı odaklı olma örüntüleri göstermekte ve bu bağlamda bu bireylerden beklenen, sorumluluk boyutundan yüksek puan almalarıdır. Ancak sorumluluk boyutunun etik değerlerle ilişkilendirildiği göz önüne alındığında Makyavelizm eğilimli bireylerin değerleri görmezden gelmesi ile karşıtlık oluşturan sorumluluk boyutundan alınan yüksek puanlar, bu bireylerin kendilerine dönük bir anksiyete ve öfkeye sahip olduklarını göstermekte; Makyavelizm eğilimli bireylerin duygusal denge puanlarının düşük olmasının bu örüntü ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Williams, 2002; O'Boyle vd., 2015; Paulhus ve Williams, 2002). Diğer yandan bazı çalışmalarda Makyavelist kişilik özelliği ile sorumluluk kişilik boyutu arasında bulgularan negatif ilişki, Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireylerin hedef odaklı olmasına bağlı disiplinli hareket etmeleri ile bir karşıtlık oluştursa da bu bulguyu, Makyavelizm eğilimlilerin etik kuralları yok sayması ile

açıklamak işlevsel görülmektedir (Muris vd., 2017). Narsisizm eğilimli bireylerin dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinden aldıkları yüksek puanları ise Kernberg' in (1989) bu bireylerin diğerlerinden hayranlık ve beğeni beklmeleri ve bununla ilişkisel olarak pozitif yönlerini daha çok açığa çıkarmaları ile açıklamak mümkün gözükmemektedir.

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile değerler arasındaki ilişkileri açıklamaya dönük Kajonius, Persson ve Jonason (2015) tarafından yapılan çalışmada Karanlık Üçlü ile güvenlik, uyumluluk ve geleneksellik değerlerini kapsayan muhafazakarlık değeri arasında ters yönlü; hazcılık, uyarılım ve öz yönetim değerlerini kapsayan gelişime açıklık değeri arasında ise pozitif yönlü ilişkiler bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra Karanlık Üçlü ile evrenselcilik ve yardımseverlik değerlerini kapsayan kendini aşmışlık değeri arasında negatif; başarı ve güç değerlerini içeren kendini güçlendirme değeri arasında ise güçlü pozitif ilişkilerin olduğu bulgulanmıştır. Bulgular özellikle Makyavelizm, psikopati ve narsisizm kişilik özellikleri ile güç ve başarı değerleri arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu bağlamda Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin etik davranışlar ile ilişkilendirilen kendini aşmışlık değerleri ile negatif; bireysel çıkar, güç ve başarı kazanma isteğini yansıtan kendini güçlendirme değerleri ile pozitif yönlü güçlü ilişkisi; araştırmacılar tarafından “karanlık” kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin ayrıca “karanlık” değerler sistemine sahip olmaya da eğilimli olduğu yönünde açıklanmıştır.

3.YÖNTEM

Alanyazın tarandığında Karanlık üçlü, değerler, benlik saygısı ve kişilik arasındaki ilişkilerin araştırılmadığı görülmektedir. Karanlık Üçlü; benmerkezciliği, kibri, diğerlerinin haklarını yok saymayı, çevreye saygı eksikliğini, diğerlerini düşük görmeyi, empati yoksunluğunu kapsayan ve günümüzde artma eğiliminde olan yıkıcı bir olgudur. Bu olgunun net şekilde anlaşılabilmesi için kişilik boyutları, benlik saygısı ve değerler arasındaki ilişkilerin incelenmesi alanyazına katkı sağlayabileceği gibi araştırma; bu değişkenlerin ilişkisinin yönü ve gücü hakkında da bilgi verebilir.

3.1.Çalışma grubu

Çalışma grubu, Niğde ilinde 2021-2022 yılında öğrenim görmekte olan 308 lise öğrencisi öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları 335 katılımcıya uygulanmıştır. Tek yönlü uç değerler z puanları hesaplanarak, çok yönlü uç değerler ise Mahalobis uzaklığı hesaplanarak temizlenmiştir. Uç değerler temizlendikten sonra çalışmanın anlizleri 308 kişiden oluşan katılımcı üzerinde yapılmıştır. Çalışma grubunun 173'ü kadın (%56.2), 135'i erkektir (%43.8). Çalışma grubunun yaşları 14 ile 18 arasında değişmektedir (yaş=16.39; Sd: 0.87).

3.2.Araştırma Deseni

Bu araştırmanın temel amacı; kişiliğin dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutları ile benlik saygısı ve güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyuma değerlerinin Karanlık Üçlü ve Karanlık Üçlü'nün Makyavelizm, psikopati, narsisizm boyutlarını yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada kuramsal açıklamalar dikkate alınarak bu değişkenleri içeren çoklu regresyon modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Aşağıda araştırmaya dair sorular sunulmuştur:

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, Makyavelizm'i anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, psikopatiji anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, narsisizmi anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, Karanlık Üçlü'yü anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri, Makyavelizm'i anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri, psikopatili anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri, narsisizmi anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri, Karanlık Üçlü'yü anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Araştırma, mevcut durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Türkiye'de ergenlik döneminde dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyime açıklık kişilik boyutları, benlik saygısı, güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri ile Karanlık Üçlü arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeline dayanan bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2004). Veriler, farklı yaşlardaki bireylerden elde edilmiş ve kesitsel araştırma düzeni kullanılmıştır. Araştırmada sözü edilen değişkenleri ve bu değişkenlerin boyutları arasındaki ilişkileri içeren bir çoklu regresyon modeli geliştirilip test edilmiştir.

Katılımcıların tamamı Niğde ilinde eğitim alan öğrencilerden oluşmaktadır. Ölçme araçlarının uygulanacağı bireylerin, "14-19 yaş aralığında (ergenlik döneminde) olması durumu dikkate alınarak araştırma için amaçlı (purposive) örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme araştırmacı, evrenle ilgili daha önceki kuramsal bilgilere, kendi bilgilerine ve araştırmanın özel amacına dayanarak bir örneklem belirlemektedir (Fraenkel ve Wallen, 1993). Bu örneklemin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak alıp evrenin araştırma problemine en uygun olanını gözlem konusu yapmaktır (Sencer, 1989). Bu örnekleme yönteminin evren değerleri hakkında önemli ipuçları vereceği ifade edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2008).

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Karanlık Üçlü Ölçeği

Araştırmada bireylerdeki Karanlık Üçlü eğilimlerini ölçmek için Jonason ve Webster (2010) tarafından geliştirilen; Eraslan-Çapan ve arkadaşları (2015) tarafından ise Türkçe adaptasyonu yapılan Karanlık Üçlü ölçeği kullanılmıştır. Ölçek; Makyavelizm, psikopati ve narsisizm olmak üzere üç boyut içermekle birlikte her bir boyutta dörder madde ile toplamda 12 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan, ölçekteki her bir maddenin kendi durumlarını ne ölçüde yansıttığını 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 9 (kesinlikle katılıyorum) arasında puan vererek derecelendirmeleri istenmektedir. Yapılan araştırmada Karanlık Üçlü ölçeğinin cronbach alfa iç güvenirlik katsayısı .82; boyutlardaki cronbach alfa katsayıları ise Makyavelizm alt boyutu için .78, psikopati alt boyutu için .69, narsisizm alt boyutu için ise .84, olarak bulunmuştur.

3.3.2. Hızlı Büyük Beşli Kişilik Ölçeği

Kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Goldberg'ın (1992) ortaya koyduğu kişilik özellikleri ile ilgili 100 sıfattan, Vermulst ve Gerris (2005) tarafından 30'u seçilerek geliştirilen ve Morsünbül (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Hızlı Büyük Beşli Kişilik ölçeği kullanılmıştır. Testte her bir kişilik özelliği 6 madde ile ölçülmektedir. Maddeler, “tamamen doğru” dan (7 puan), “tamamen yanlış” a (1 puan) doğru sıralanan likert tipi 7 derecelendirmeli bir değerlendirme ölçeği üzerinde işaretlenmektedir. Hızlı Büyük Beşli Kişilik ölçeğinin cronbach alfa iç güvenirliği katsayısı .80 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada cronbach alfa katsayısı; dışa dönüklük alt boyutu için .83, uyumluluk alt boyutu için .77, sorumluluk alt boyutu için .83, duygusal denge alt boyutu için .73, deneyimlere açıklık alt boyutu içinse .72 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Benlik Saygısı Ölçeği

Benlik saygısını ölçmek amacı ile Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen benlik saygısı ölçeğinin 10 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Çuhadaroglu (1986) tarafından yapılmıştır. Maddeler 1 ve 4 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan benlik saygısının fazla olduğunu, düşük puan ise benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

3.3.4.Portre Değerler Ölçeği

Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Demirutku ve Sümer (2010) tarafından yapılan Portre Değerler Anketi, 40 madde ve güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik olmak üzere on boyuttan oluşmaktadır. Her bir madde iki cümleyle bir bireyi tanımlamaktadır. Katılımcılardan tanımı verilen bireye ne kadar benzeyip benzemediklerini belirtmeleri istenmektedir. Ölçek 1 (bana hiç benzemiyor) ile 6 (bana çok benziyor) arasında puanlanmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin güç boyutu için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı güç için .67, başarı için .76, hazcılık için .70, uyarılma için .61, öz yönelim için .67, evrensellik için .80, iyilikseverlik için .62, geleneksellik için .55, uyma için .61, güvenlik için ise .54 olarak bulunmuştur.

3.4.Süreç

Araştırmada veriler, bireysel uygulama ve grup uygulaması şeklinde toplanmıştır. Veriler, ders saatleri içinde dersin yürütücüsünün izni ve yardımıyla elde edilmiştir. Ölçeklerin uygulanması 20-25 dakika arasında değişmiştir. Araştırma verileri Niğde ilinde Kasım 2021 - Aralık 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler toplanırken ilkin öğrenci velisinden araştırmaya katılım izni alınmış, katılımcılarda ise gönüllülük ilkesi esas alınmıştır. Katılımcılara öncelikle araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmiş ve ardından araştırmaya katılmak isteyen katılımcılara ölçekler dağıtılmıştır. Ayrıca, gerekli durumlarda katılımcılara ek açıklamalar yapılmış, katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir.

4.BULGULAR

4.1.Betimsel İstatistikler

Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlara ait aritmetik ortalamalar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2. Betimsel istatistikler

	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Minimum	Maksimum	Varyans	Ranj
Makyavelizm	12.442	6.942	0.693	-0.206	4.000	36.000	48.189	32.000
Psikopati	11.643	6.040	0.921	0.650	4.000	34.000	36.478	30.000
Narsisizm	18.896	8.777	-0.035	-0.948	4.000	36.000	77.038	32.000
Karanlık üçlü toplam	42.981	16.34	0.381	0.060	12.000	100.00	267.075	88.000
Deneyime açıklık	31.711	5.366	-0.186	-0.511	17.000	42.000	28.792	25.000
Duygusal denge	22.948	7.003	0.273	-0.401	8.000	42.000	49.046	34.000
Sorumluluk	27.286	7.794	-0.344	-0.442	6.000	42.000	60.745	36.000
Dışa dönüklük	24.994	7.821	0.105	-0.625	7.000	42.000	61.166	35.000
Uyumluluk	34.179	4.853	-0.662	0.693	14.000	42.000	23.548	28.000
Benlik saygısı	29.724	6.463	-0.552	-0.294	11.000	40.000	41.764	29.000
İyilikseverlik	18.857	3.196	-0.373	-0.152	8.000	24.000	10.214	16.000
Uyma	18.211	3.468	-0.556	0.164	6.000	24.000	12.024	18.000
Güç	12.591	3.589	-0.576	-0.268	3.000	18.000	12.881	15.000
Başarı	18.455	4.014	-0.635	-0.412	7.000	24.000	16.112	17.000
Hazcılık	14.942	2.792	-0.891	0.178	6.000	18.000	7.795	12.000
Uyarılma	14.649	2.546	-0.800	0.358	6.000	18.000	6.483	12.000
Öz yönelim	20.256	3.004	-0.905	0.681	8.000	24.000	9.025	16.000
Evrenselcilik	30.964	4.112	-0.995	0.762	16.000	36.000	16.908	20.000
Geleneksellik	15.201	3.939	-0.127	-0.316	4.000	24.000	15.516	20.000
Güvenlik	24.523	3.551	-0.933	0.943	11.000	30.000	12.609	19.000

4.2.Karanlık Üçlü, Beş Faktör Kişilik Boyutları, Benlik Saygısı ve Değerler Arasındaki İlişkiler

Tablo 3. Karanlık Üçlü’nün boyutları olan Makyavelizm, psikopati, narsisizm, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk, benlik saygısı ve değerler arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1.Maky.	—																			
2. Psko.	0.461**	—																		
3. Nars.	0.349**	0.229**	—																	
4. K.toplam	0.782**	0.688**	0.770**	—																
5. D.açıklık	0.068	0.019	0.300**	0.197**	—															
6. D.denge	-0.180	-0.103	-0.255**	-0.252**	0.078	—														
7. Sorum.	-0.217**	-0.159**	-0.050	-0.178**	0.169**	0.074	—													
8. D.dönük.	0.138*	0.140**	0.236**	0.237**	0.269**	0.264**	-0.092	—												
9. Uyum.	-0.278**	-0.359**	0.028	-0.236**	0.341**	0.080	0.225**	0.159**	—											
10. B.saygısı	-0.082	-0.014	.000	-0.040	0.204**	0.345**	0.195**	0.270**	0.104	—										
11. İ.severlik	-0.273**	-0.374**	-0.023	-0.267**	0.110	0.017	0.140**	0.030	0.462**	-0.071	—									
12. Uyma	-0.351**	-0.437**	-0.141*	-0.387**	0.011	0.004	0.355**	-0.211**	0.373**	0.007	0.470**	—								
13. Güç	0.316**	0.276**	0.522**	0.517**	0.241**	-0.149**	-0.051	0.279**	-0.091	0.078	-0.121*	-0.159**	—							
14. Başarı	0.171**	0.116	0.553**	0.413**	0.395**	-0.101	0.139*	0.275**	0.139*	0.158**	0.145**	0.132**	0.565**	—						
15. Haz.	0.203**	0.174**	0.399**	0.365**	0.263**	-0.112	-0.073	0.365**	0.163**	0.133*	0.059	-0.134**	0.420**	0.397**	—					
16. Uyarıl.	0.058	0.092	0.268**	0.203**	0.464**	0.046	0.082	0.306**	0.220**	0.139*	0.116*	0.006	0.234**	0.452**	0.450**	—				
17. Öz yönelim	0.011	0.068	0.203**	0.139*	0.583**	0.054	0.193**	0.120*	0.164**	0.196**	0.144**	0.036	0.329**	0.449**	0.334**	0.500**	—			
18. Evrensel.	-0.194**	-0.266**	-0.013	-0.188**	0.276**	-0.137*	0.175**	-0.072	0.319**	0.002	0.449**	0.448**	0.001	0.150*	0.126*	0.151**	0.288**	—		
19. Gelenek.	-0.445**	-0.374**	-0.301**	-0.489**	-0.084	0.067	0.262**	-0.195	0.304**	0.074	0.373**	0.579**	-0.299**	-0.067	-0.118*	-0.016	0.040	0.299**	—	
20. Güvenlik	-0.219**	-0.177**	-0.010	-0.164**	0.169**	0.022	0.415**	-0.076	0.207**	0.185**	0.234**	0.462**	0.081	0.265**	0.103	0.217**	0.300**	0.441**	0.311**	—

** p<0.01 * p<0.05

4.3. Değişkenler Arasındaki Çoklu Regresyon Analizleri

Bu bölümde değişkenler arasındaki çoklu regresyon analizleri ve bunlara ilişkin katsayı tabloları sunulmuştur:

Tablo 4. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. Hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	25,715	3,192	.440	8,055	,000	,440 ^a	,194	12,059	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk, benlik saygısı

b. Yordanan: Makyavelizm

Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk kişilik özellikleri ve benlik saygısının Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.23 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyime açıklık ve benlik saygısının, Makyavelizm'i yordadığı bulunmuştur ($R=.440$, $R^2=.194$, $F=12.059$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının Makyavelizm'e ait puan ortalamalarına ilişkin toplam varyansın % 19'unu açıkladığı görülmektedir.

Tablo 5. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	B	T	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	25,715	3,192		8,055	,000				
Deneyime açıklık	,221	,074	,170*	2,966	,003	,068	,168	,153	1,234
Duygusal denge	-,192	,056	-,194*	-3,443	,001	-,180	-,195	-,178	1,182
Sorumluluk	-,120	,049	-,135*	-2,431	,016	-,217	-,139	-,126	1,143
Dışa dönüklük	,171	,051	,193*	3,351	,001	,138	,190	,173	1,239
Uyumluluk	-,453	,081	-,317*	-5,627	,000	-,278	-,309	-,291	1,184
Benlik saygısı	-,046	,062	-,043	-,747	,455	-,082	-,043	-,039	1,251

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyime açıklık kişilik boyutu, Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %17'sini ($\beta = .170$, $t=2.966$, $p<.05$); dışa dönüklük kişilik özelliği ise Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %19'unu ($\beta = .193$, $t=3.351$, $p<.05$) açıklamaktadır. Uyumluluk kişilik boyutunun ise ortalamalar arası varyansın %32' sini ($\beta = -.317$, $t=-5.627$, $p<.05$) açıkladığı görülmektedir ancak değerler negatif yöndedir. Bu bulgu, uyumluluk düştükçe Makyavelizm eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Duygusal denge kişilik boyutu için de değerlerin negatif olduğu görülmekle birlikte boyut, Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %19'unu ($\beta = -.194$, $t=-3.443$, $p<.05$) açıklamaktadır. Dolayısıyla duygusal denge arttıkça Makyavelizm eğilimleri düşmektedir, yorumu yapılabilir. Sorumluluk kişilik boyutu ise ortalamalar arası varyansın %14' ünü ($\beta = -.135$, $t=-2.431$, $p<.05$) açıklamakta ancak değerlerin yine negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgu da sorumluluk kişilik özelliği düştükçe Makyavelizm eğilimlerinin yükseldiğine işaret etmektedir. Benlik saygısı, Makyavelizm kişilik özelliğini yordamamıştır ($\beta = -.043$, $t=-.747$, $p<.05$). Bu analiz sonucundan hareketle Makyavelizm'i, deneyime açıklık ve dışa dönüklüğün pozitif yönde anlamlı olarak; uyumluluk, sorumluluk ve duygusal dengenin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; benlik saygısının ise Makyavelizm'i yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 6. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. Hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	24,472	2,766	.448	8,847	,000	,448 ^a	,200	12,566	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk

b. Yordanan: psikopati

Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk kişilik özellikleri ve benlik saygısının psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.23 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyime açıklık ve benlik saygısının, psikopatiyi yordadığı bulunmuştur ($R=.448$, $R^2=.200$, $F=12.566$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının psikopatiye ilişkin toplam varyansın % 20'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 7. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	T	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	25,715	3,192		8,055	,000				
Deneyime açıklık	,141	,064	,125*	2,185	,030	,019	,125	,113	1,234
Duygusal denge	-,113	,048	-,131*	-2,333	,020	-,103	-,133	-,120	1,182
Sorumluluk	-,047	,043	-,061	-1,111	,267	-,159	-,064	-,057	1,143
Dışa dönüklük	,153	,044	,199*	3,461	,001	,140	,196	,178	1,239
Uyumluluk	-,510	,070	-,410*	-7,305	,000	-,359	-,388	-,377	1,184
Benlik saygısı	,006	,054	,007	,114	,909	-,014	,007	,006	1,251

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyime açıklık kişilik boyutunun psikopatiye ilişkin ortalamalar arası varyansın %13'ünü ($\beta = .125$, $t = 2.185$, $p < .05$), dışa dönüklük kişilik özelliğinin ise %20'sini ($\beta = .199$, $t = 3.461$, $p < .05$) açıkladığı görülmektedir. Uyumluluk kişilik boyutu ise psikopatiye ilişkin ortalamalar arası varyansın %41' ini ($\beta = -.410$, $t = -7.305$, $p < .05$) açıklamakta ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, uyumluluk düştükçe psikopatinin yükseldiğine işaret etmektedir. Duygusal denge kişilik boyutu için de bulguların negatif yönde olduğu ve boyutun psikopatiye ilişkin ortalamalar arası varyansın %13'ünü ($\beta = -.131$, $t = -2.333$, $p < .05$) açıkladığı görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle duygusal denge düştükçe psikopati eğilimleri artmaktadır, yorumu yapılabilir gözükmemektedir. Sorumluluk kişilik boyutu ($\beta = -.061$, $t = -1.111$, $p < .05$) ve benlik saygısının ($\beta = .007$, $t = .114$, $p < .05$) ise psikopatiyi anlamlı olarak yordamadığı görülmektedir. Genel bir bakışla deneyimlere açıklık ve dışa dönüklük kişilik boyutlarının psikopatiyi pozitif yönde anlamlı; uyumluluk ve duygusal denge boyutlarının ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; sorumluluk ve benlik saygısının ise psikopati ile herhangi bir ilişkisine rastlanmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 8. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. Hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	12,125	3,937	.483	3,080	,002	,483 ^a	,233	15,232	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk, benlik saygısı

b. Yordanan: narsisizm

Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk kişilik özellikleri ve benlik saygısının narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.23 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyime açıklık ve benlik saygısının narsisizmi yordadığı bulunmuştur ($R=.483$, $R^2=.233$, $F=15.232$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının narsisizme ilişkin toplam varyansın % 23'ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 9. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	B	T	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	12,125	3,937		3,080	,002				
Deneyime açıklık	,472	,092	,289*	5,147	,000	,300	,284	,260	1,234
Duygusal denge	-,424	,069	-,338*	-6,159	,000	-,255	-,335	-,311	1,182
Sorumluluk	-,037	,061	-,033	-,614	,540	-,050	-,035	-,031	1,143
Dışa dönüklük	,288	,063	,256*	4,562	,000	,236	,254	,230	1,239
Uyumluluk	-,140	,099	-,077	-1,410	,159	,028	-,081	-,071	1,184
Benlik saygısı	,005	,077	,003	,061	,951	,000	,004	,003	1,251

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyime açıklık kişilik boyutu, narsisizme ilişkin ortalamalar arası varyansın %29'unu ($\beta = .289$, $t = 5.147$, $p < .05$); dışa dönüklük kişilik özelliği ise %26'sını ($\beta = .256$, $t = 4.562$, $p < .05$) açıklamaktadır. Duygusal denge kişilik boyutunun ise narsisizme ait ortalamalar arası varyansın %34'ünü açıkladığı ($\beta = -.338$, $t = -6.159$, $p < .05$) ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir dolayısıyla duygusal denge düştükçe narsisizm eğilimlerinin arttığı yorumu yapılabilir. Uyumluluk ($\beta = -.077$, $t = -1.410$, $p < .05$), sorumluluk ($\beta = -.033$, $t = -.614$, $p < .05$) ve benlik saygısı ($\beta = .003$, $t = .061$, $p < .05$) narsisizmi yordamamıştır. Bu analiz sonucundan hareketle narsisizmi, deneyimlere açıklık ve dışa dönüklüğün pozitif yönde anlamlı olarak; duygusal dengenin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; uyumluluk, sorumluluk ve benlik saygısının ise narsisizmi yordamadığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 10. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. Hata	B	t	P	R	R ²	F	P
Sabit	62,312	7,017	.545	3,080	,002	,545 ^a	,297	21,196	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk, benlik saygısı

b. Yordanan: Karanlık Üçlü

Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk kişilik özellikleri ve benlik saygısının Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.23 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyime açıklık ve benlik saygısının Karanlık Üçlü'yü yordadığı bulunmuştur ($R=.545$, $R^2=.297$, $F=21.196$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının Karanlık Üçlü'ye ait toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın % 30'unu açıkladığı görülmektedir.

Tablo 11. Deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk, dışa dönüklük, uyumluluk ve benlik saygısının, Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	t	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	62,312	7,017		8,879	,000				
Deneyime açıklık	,834	,164	,274*	5,098	,000	,197	,282	,246	1,234
Duygusal denge	-,729	,123	-,312*	-5,941	,000	-,252	-,324	-,287	1,182
Sorumluluk	-,205	,108	-,098	-1,888	,060	-,178	-,108	-,091	1,143
Dışa dönüklük	,612	,112	,293*	5,448	,000	,237	,300	,263	1,239
Uyumluluk	-1,103	,177	-,328*	-6,231	,000	-,236	-,338	-,301	1,184
Benlik saygısı	-,036	,137	-,014	-,261	,794	-,040	-,015	-,013	1,251

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyime açıklık kişilik boyutunun Karanlık Üçlü'ye ilişkin ortalamalar arası varyansın %27'sini ($\beta = .274$, $t=5.098$, $p<.05$), dışa dönüklük kişilik özelliğinin ise %29'unu ($\beta = .293$, $t=5.448$, $p<.05$) açıkladığı görülmektedir. Duygusal denge kişilik boyutu, Karanlık Üçlü'ye ilişkin ortalamalar arası varyansın %31'ini ($\beta = -.312$, $t=-5.941$, $p<.05$) açıklamakta ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla duygusal denge düştükçe Karanlık Üçlü eğilimleri artmaktadır, yorumu yapılabilir gözükmemektedir. Uyumluluk kişilik boyutu Karanlık Üçlü toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %33'ünü açıklamakta ancak değerlerin yine negatif yönde olduğu görülmektedir dolayısıyla uyumluluk düştükçe Karanlık Üçlü eğilimleri artmaktadır ($\beta = -.328$, $t=-6.231$, $p<.05$). Sorumluluk kişilik boyutu ($\beta = -.098$, $t=-1.888$, $p<.05$) ve benlik saygısının ($\beta = -.014$, $t=-.261$, $p<.05$) ise Karanlık Üçlü'yü anlamlı olarak açıklamadığı görülmektedir. Genel bir bakışla Karanlık Üçlü'yü, deneyime açıklık ve dışa dönüklüğün pozitif yönde; duygusal denge ve uyumluluğun ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; sorumluluk ve benlik saygısının ise Karanlık Üçlü'yü yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 12. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	25,715	3,192	.440	8,055	,000	,530 ^a	,280	11,572	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma

b. Yordanan: Makyavelizm

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.50 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Makyavelizm'i yordadığı bulunmuştur ($R=.530$, $R^2=.280$, $F=11.572$, $P<0.05$). Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Makyavelizm ortalamalarına ilişkin varyansın % 28'ini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 13. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin, Makyavelizm'i yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	T	p	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	24,301	3,669		6,623	,000				
İyilikseverlik	-,250	,131	-,115*	-1,910	,057	-,273	-,110	-,094	1,504
Uyma	-,150	,146	-,075	-1,033	,303	-,351	-,060	-,051	2,186
Güç	,247	,129	,128*	1,910	,057	,316	,110	,094	1,841
Başarı	,221	,121	,128*	1,831	,068	,171	,106	,090	2,017
Hazcılık	,246	,151	,099	1,631	,104	,203	,094	,080	1,517
Uyarılma	-,041	,172	-,015	-,237	,813	,058	-,014	-,012	1,637
Öz yönelim	-,121	,145	-,052	-,829	,408	,011	-,048	-,041	1,636
Evrenselcilik	,010	,105	,006	,093	,926	-,194	,005	,005	1,610
Geleneksellik	-,467	,113	-,265*	-4,144	,000	-,445	-,234	-,204	1,686
Güvenlik	-,222	,120	-,113*	-1,853	,065	-,219	-,107	-,091	1,544

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde geleneksellik değerinin Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %27'sini açıkladığı ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir ($\beta = -.265$, $t = -4.144$, $p < .05$). Bu bulgu, bireylerdeki geleneksellik değerinin düştükçe Makyavelizm eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. İyilikseverlik değeri, Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %12'sini ($\beta = -.115$, $t = -1.910$, $p < .05$); güvenlik değeri ise %11'ini ($\beta = -.113$, $t = -1.853$, $p < .05$) açıklamakta ancak değerlerin yine negatif yönde olduğu görülmektedir. Güç ($\beta = .128$, $t = 1.910$, $p < .05$) ve başarı ($\beta = .128$, $t = 1.831$, $p < .05$) değerlerinin ise Makyavelizm'e ilişkin ortalamalar arası varyansın %13'ünü açıkladığı ve bulguların pozitif yönde olduğu görülmektedir. Uyma ($\beta = -.075$, $t = -1.033$, $p < .05$), hazcılık ($\beta = .099$, $t = 1.631$, $p < .05$), uyarılma ($\beta = -.015$, $t = -.237$, $p < .05$), öz yönelim ($\beta = -.052$, $t = -.829$, $p < .05$), evrenselcilik ($\beta = .006$, $t = .093$, $p < .05$) değerlerinin ise Makyavelizm'i yordamadığı görülmektedir. Bu analiz sonucundan hareketle Makyavelizm'i, geleneksellik, güvenlik, iyilikseverlik değerinin negatif yönde; güç ve başarı değerlerinin ise pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılabılır.

Uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve uyma değerlerinin ise boyutu yordamadığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 14. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	23,808	3,177	.536	7,495	,000	,536 ^a	,287	11,979	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma

b. Yordanan: psikopati

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin psikopatiyi yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.50 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin psikopatiyi yordadığı bulunmuştur ($R=.536$, $R^2=.287$, $F=11.979$, $P<0.05$). Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin psikopatiye ilişkin toplam varyansın % 29'unu açıkladığı görülmektedir.

Tablo 15. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin psikopati yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	B	t	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	23,808	3,177		7,495	,000				
İyilikseverlik	-,384	,114	-,203*	-3,386	,001	-,374	-,193	-,166	1,504
Uyma	-,420	,126	-,241*	-3,330	,001	-,437	-,190	-,163	2,186
Güç	,173	,112	,103*	1,545	,123	,276	,089	,076	1,841
Başarı	,117	,105	,078	1,120	,264	,116	,065	,055	2,017
Hazcılık	,118	,131	,055	,905	,366	,174	,052	,044	1,517
Uyarılma	,069	,149	,029	,463	,644	,092	,027	,023	1,637
Öz yönelim	,060	,126	,030	,480	,631	,068	,028	,024	1,636
Evrenselcilik	-,096	,091	-,066	-1,056	,292	-,266	-,061	-,052	1,610
Geleneksellik	-,144	,098	-,094	-1,472	,142	-,374	-,085	-,072	1,686
Güvenlik	-,018	,104	-,010	-,172	,863	-,177	-,010	-,008	1,544

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde iyilikseverlik değerinin psikopatiye ilişkin ortalamalar arası varyansın %20'sini açıkladığı görülmektedir ($\beta = -.203$, $t = -3.886$, $p < .05$) ancak değerler negatif yöndedir. Bu bulgu, iyilikseverlik değerinin düştükçe psikopati eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Uyma değeri ise ortalamalar arası varyansın %24'ünü açıklamakta ($\beta = -.241$, $t = -3.330$, $p < .05$); değerlerin yine negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgu da uyma değerinin düştükçe psikopati eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Güç değeri, psikopatiye ilişkin ortalamalar arası varyansın %10'unu açıklamakta ($\beta = .103$, $t = 1.545$, $p < .05$) ve ilişkinin pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Başarı ($\beta = .078$, $t = 1.120$, $p < .05$), hazcılık ($\beta = .055$, $t = .905$, $p < .05$), uyarılma ($\beta = .029$, $t = .463$, $p < .05$), öz yönelim ($\beta = .030$, $t = .480$, $p < .05$), evrenselcilik ($\beta = -.066$, $t = -1.056$, $p < .05$), geleneksellik ($\beta = -.094$, $t = -1.472$, $p < .05$) ve güvenlik değerlerinin ($\beta = -.010$, $t = -.172$, $p < .05$) psikopatiyi yordamadığı görülmektedir. Bu analiz sonucundan hareketle psikopatiyi iyilikseverlik ve uyma değerlerinin negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; güvenlik, geleneksellik, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve başarı değerlerinin ise yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 16. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	2,292	4,102	.661	.559	,000	,661 ^a	,437	23,099	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma

b. Yordanan: narsisizm

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.50 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin narsisizmi yordadığı bulunmuştur ($R=.661$, $R^2=.437$, $F=23.099$, $P<0.05$). Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin narsisizme ilişkin toplam varyansın % 44' ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 17. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin narsisizmi yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	t	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	2,292	4,102		,559	,577				
İyilikseverlik	,086	,147	,031	,586	,558	-,023	,034	,026	1,504
Uyma	-,074	,163	-,029	-,452	,651	-,141	-,026	-,020	2,186
Güç	,498	,144	,203*	3,446	,001	,522	,196	,150	1,841
Başarı	,911	,135	,416*	6,738	,000	,553	,364	,293	2,017
Hazcılık	,478	,169	,152*	2,838	,005	,399	,163	,124	1,517
Uyarılma	,056	,192	,016	,291	,771	,268	,017	,013	1,637
Öz yönelim	-,253	,163	-,087	-1,557	,120	,203	-,090	-,068	1,636
Evrenselcilik	,020	,118	,009	,171	,864	-,013	,010	,007	1,610
Geleneksellik	-,366	,126	-,164*	-2,909	,004	-,301	-,166	-,127	1,686
Güvenlik	-,189	,134	-,077	-1,415	,158	-,010	-,082	-,062	1,544

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde güç değerinin narsisizme ilişkin ortalamalar arası varyansın %20'sini ($\beta = .203$, $t = 3.446$, $p < .05$); başarı değerinin %42'sini ($\beta = .416$, $t = 6.738$, $p < .05$); hazcılık değerinin ise %15'ini açıkladığı görülmektedir ($\beta = .152$, $t = 2.838$, $p < .05$). Geleneksellik değeri de ortalamalar arası varyansın %16'sını açıklamakta ($\beta = -.164$, $t = -2.909$, $p < .05$) ancak değerlerin negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, geleneksellik değerinin arttıkça narsisizm eğilimlerinin düştüğüne işaret etmektedir. Bulgular; iyilikseverlik ($\beta = .031$, $t = .586$, $p < .05$), uyma ($\beta = -.029$, $t = -.452$, $p < .05$), uyarılma ($\beta = .016$, $t = .291$, $p < .05$), öz yönelim ($\beta = -.087$, $t = -1.557$, $p < .05$), evrenselcilik ($\beta = .009$, $t = .171$, $p < .05$) ve güvenlik değerleri ($\beta = -.077$, $t = -1.415$, $p < .05$) ile narsisizm arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu analiz sonuçlarından hareketle narsisizmi; güç, başarı ve hazcılık değerlerinin pozitif yönde anlamlı; geleneksellik değerinin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; iyilikseverlik, uyma, güvenlik, uyarılma, evrenselcilik, öz yönelim ve güvenlik değerlerinin ise yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 18. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd. hata	B	T	P	R	R ²	F	P
Sabit	50,401	7,252	.493	.559	,000	,702 ^a	,493	28,858	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma

b. Yordanan: Karanlık Üçlü

Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yü yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.50 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yü yordadığı bulunmuştur ($R=.661$, $R^2=.493$, $F=23.099$, $P<0.05$). Bulgular; güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'ye ilişkin toplam varyansın % 49'unu açıkladığı göstermektedir.

Tablo 19. Güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü'yu yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	t	P	Zero-order	Partial	Part	VIF
Sabit	50,401	7,252		6,950	,000				
İyilikseverlik	-,549	,259	-,107*	-2,118	,035	-,267	-,122	-,088	1,504
Uyma	-,644	,288	-,137*	-2,237	,026	-,387	-,129	-,092	2,186
Güç	,917	,255	,201*	3,592	,000	,517	,204	,148	1,841
Başarı	1,249	,239	,307*	5,228	,000	,413	,290	,216	2,017
Hazcılık	,842	,298	,144*	2,827	,005	,365	,162	,117	1,517
Uyarılma	,084	,339	,013	,247	,805	,203	,014	,010	1,637
Öz yönelim	-,313	,288	-,058	-1,090	,277	,139	-,063	-,045	1,636
Evrenselcilik	-,066	,208	-,017	-,318	,750	-,188	-,018	-,013	1,610
Geleneksellik	-,977	,223	-,235*	-4,387	,000	-,489	-,247	-,181	1,686
Güvenlik	-,428	,236	-,093	-1,813	,071	-,164	-,105	-,075	1,544

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde güç değeri, Karanlık Üçlü'ye ilişkin ortalamalar arası varyansın %20'sini ($\beta = .201$, $t = 3.592$, $p < .05$), başarı değeri %30'unu ($\beta = .307$, $t = 5.228$, $p < .05$), hazcılık değeri ise %14'ünü ($\beta = .144$, $t = 2.827$, $p < .05$) açıklamaktadır. İyilikseverlik değeri ise Karanlık Üçlü'ye ilişkin ortalamalar arası varyansın %10'unu ($\beta = -.107$, $t = -2.2118$, $p < .05$), uyma değeri %14'ünü ($\beta = -.137$, $t = -2.237$, $p < .05$), geleneksellik değeri ise %24'ünü açıklamakta ($\beta = -.235$, $t = -4.387$, $p < .05$) ancak sözü edilen bulguların negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu durum iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik değerinin düştükçe Karanlık Üçlü eğilimlerinin arttığına işaret etmektedir. Uyarılma ($\beta = .013$, $t = .237$, $p < .05$), öz yönelim ($\beta = -.058$, $t = -1.090$, $p < .05$), evrenselcilik ($\beta = .017$, $t = -.318$, $p < .05$) ve güvenlik değerlerinin ($\beta = -.093$, $t = -1.813$, $p < .05$) ise Karanlık Üçlü'yu yordamadığı görülmektedir. Genel bir bakış ile Karanlık Üçlü'yü güç, başarı, hazcılık değerlerinin pozitif yönde anlamlı; iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik değerlerinin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; güvenlik, uyarılma, evrenselcilik ve öz yönelim değerlerinin ise yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

5.TARTIŞMA

Sonuç, Tartışma, Sınırlılık ve Öneriler

Bu bölüm; araştırmadan elde edilen bulguların maddeler halinde yer aldığı sonuç bölümü, araştırmada elde edilen bulguların literatür ışığında tartışıldığı tartışma bölümü ve son olarak yapılan araştırmadan çıkarımlarda bulunularak araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik tavsiyelerin yer aldığı öneriler bölümlerinden oluşmaktadır.

5.1.Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı; kişiliğin dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutları ile benlik saygısı ve güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyma değerlerinin Karanlık Üçlü ve Karanlık Üçlü'nün Makyavelizm, psikopati, narsisizm boyutlarını yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda ilkin betimsel analizler yapılmış, ölçek boyutlarının aritmetik ortalamaları saptanmıştır. Buna göre Makyavelizm ve psikopati boyutları başta olmak üzere Karanlık Üçlü boyutlarına ilişkin ortalamaların, bağımsız değişkenlerden oluşan Beş Faktör kişilik boyutları ve değerler boyutlarına ilişkin ortalamalara göre düşük olduğu görülmüştür. Ortalamalar arasındaki bu durumu, çalışma grubunun özelliği ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Nitekim çalışma grubu lisede öğrenim gören ve dolayısıyla okulun getirdiği belli başlı kurallara uymak zorunda olan ergenlerden oluşmaktadır. Bu bağlam ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin, kişiliğin işlevsellik yönüne yaptığı vurgu dikkate alındığında ortalamalar arasındaki bu farklılaşma beklenen bir duruma işaret etmektedir. En düşük aritmetik ortalama; Karanlık Üçlü'nün yüksek dürtüsellik içeren, en tehlikeli, çevresine zarar verme bağlamında en olumsuz boyutu olarak değerlendirilebilecek psikopati boyutunda ($\bar{X} = 11,643$) görülmekte ve bu durumu açıklamak için hem okul ortamından kaynaklı belli başlı kurallara uyma gerekliliği, uyulmaması halinde öğrencinin disiplin cezaları ile karşılaşabileceğini bilmesi ve ailesine hala bağlı olan ergenin ebeveynlerine olumsuz okul durumları için hesap verme zorunluluğu hem de çalışma grubunun özel bir okulda öğrenim görmekte olması ile açıklamak işlevsel gözükmemektedir. Genel anlamda psikopati eğilimli bir bireyden beklenen, yüksek dürtüsellik ile çok yüksek risk alma davranışı göstermesi, alışlagelene uymaması ve sosyal bağlamda kabul gören genelgeçer kuralların dışında davranmasıdır. Ancak çalışma grubunun sözü edilen özellikleri dikkate alındığında psikopati boyutu aritmetik ortalamasındaki düşük

puanı grubun sözü edilen özellikleri ile açıklamak mümkün, yorumu yapılabilir. Makyavelizm boyutundaki düşük ortalama ($\bar{X}=12,442$) da hem boyutun kendi özellikleri hem de çalışma grubuna özgü özellikler ile ilişkilendirilebilir gözükmektedir. Nitekim Makyavelizm kişilik özelliği; diğerleriyle arasına duygusal mesafe koyabilme, alınan kararların duygu boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenme, çevreye karşı soğuk olma, bireysel çıkarlar için sosyal ilişkileri zedelemekten çekinmeme, diğerlerine karşı kayıtsız olma gibi davranış örüntüleri ile tanımlanan bir kişilik özelliğidir. Bu özellikler göz önüne alındığında ve ergenlerin dönem özelliklerine bağlı olarak sosyal çevrelerine, arkadaşlık ilişkilerine verdikleri önem ile ilişkilerinde soğuk, mesafeli olmanın gruptan dışlanma riskini artırabileceği bağlamı; ortalamadaki puanı açıklamak için işe koşulabilir gözükmektedir. Diğer yandan gücü gözetme ve çıkarların ön planda tutulmasının daha çok iş hayatına girmiş bireylerden beklenebileceği de göz önüne alındığında sözü edilen bulgular anlamlı gözükmektedir. Narsisizm kişilik boyutu aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=18,896$) psikopati ve Makyavelizm boyutlarına göre anlamlı derecede yüksek olmasını ise narsisizm eğilimlerindeki diğerlerinin onayını alma, sosyal olarak kabul görme ve diğerleri tarafından beğenilmek isteme, diğerlerinin hayranlığını kazanmaya çalışma örüntüleri ile açıklamak mümkün gözükmekte; narsist bireyden çevresince ön planda tutulabilmek adına sosyal ilişkilerini canlı tutmayı yeğlemesi beklenmektedir. Dolayısıyla boyutlar arasındaki ortalamalara ilişkin bu farklılığı, genel anlamda çalışma grubunun kendine özgü özellikleri ile yorumlamak mümkün gözükmektedir.

İkinci aşamada kuramsal açıklamalar dikkate alınarak çalışmanın değişkenlerini içeren çoklu regresyon modeli kurulmuş ve test edilmiştir.

Bu analizler sonucunda ulaşılan araştırma bulgularının sonuçları şu şekildedir:

- Dışa dönüklük ve deneyime açıklık, Makyavelizm'i pozitif yönde yordarken kişiliğin uyumluluk, duygusal denge ve sorumluluk boyutları Makyavelizm' i negatif yönde yordamaktadır.
- Dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları psikopatiji pozitif yönde, uyumluluk ve duygusal denge boyutları ise negatif yönde yordamaktadır. Sorumluluk kişilik özelliği ile psikopati arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

- Dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları, narsisizmi pozitif yönde yordarken kişiliğin duygusal denge boyutu ise negatif yönde yordamaktadır. Sorumluluk ve uyumluluk boyutları ise narsisizmi yordamamaktadır.
- Dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile pozitif yönde; duygusal denge ve uyumluluk boyutları ise negatif yönde bir ilişkiye sahiptir. Sorumluluk kişilik özelliği ile Karanlık Üçlü arasında ise herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.
- Benlik saygısı; hem Karanlık Üçlü kişilik özelliğini hem de boyutlar bağlamında Makyavelizm, psikopati ve narsisizmi yordamamaktadır.
- Geleneksellik, iyilikseverlik ve güvenlik değerleri, Makyavelizm'i anlamlı olarak negatif yönde; güç ve başarı değerleri ise pozitif yönde yordamaktadır.
- Uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve uyma değerleri, Makyavelizm'i yordamamaktadır.
- İyilikseverlik ve uyma değerleri, psikopati kişilik boyutunu negatif; güç değeri ise pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır.
- Güvenlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve başarı değerleri ise psikopatiyi yordamamaktadır.
- Güç, başarı ve hazcılık değerleri; narsisizm kişilik özelliğini pozitif yönde anlamlı olarak yordarken, geleneksellik değeri ise negatif yönde yordamaktadır.
- İyilikseverlik, uyma, güvenlik, uyarılma, evrenselcilik, öz yönelim ve güvenlik değerleri ile narsisizm arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.
- Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini; güç, başarı ve hazcılık değerleri pozitif yönde anlamlı; iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik değerleri ise negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır.
- Güvenlik, uyarılma, evrenselcilik ve öz yönelim değerleri ile Karanlık Üçlü kişilik özellikleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

5.2.1.Karanlık Üçlü ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri arasındaki ilişkiler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları, Makyavelizm’i pozitif yönde yordarken kişiliğin uyumluluk, duygusal denge ve sorumluluk boyutları ise Makyavelizm’i negatif yönde yordamaktadır. Bu bulguların özellikle uyumluluk, duygusal denge ve sorumluluk boyutları bağlamında literatürle bire bir örtüştüğü görülmekte; yapılan pek çok araştırma, Makyavelizm eğilimli bireylerin sözü edilen kişilik boyutlarından düşük puanlar aldıklarını göstermektedir (Paulhus ve Williams, 2002; O’Boyle ve arkadaşları, 2015; Williams, 2002; Kessler vd., 2010; Muris vd., 2017; Jakobwitz ve Egan, 2006; Stead ve Fekken, 2014; Veselka vd., 2012). Fedakarlık ve başkalarını düşünme eğilimleri ile açıklanan uyumluluk boyutu; diğerlerine yardıma açık olma ve diğerlerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma ile ilişkilendirilmekte (Costa ve McCrae, 1992) dolayısıyla uyumluluk puanları düşük bireyler, bu özelliklerin tersi bir eğilimle benmerkezci, soğuk ve yarışmacı olma özellikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Bu bağlam düşünüldüğünde uyumluluk boyutundan alınan düşük puanları, Makyavelizm eğilimli bireylerin diğerlerinin ihtiyaçlarını ve etik değerleri kendi amaçları doğrultusunda yok sayma eğilimleri ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Literatürde uyumluluk, yumuşak başlılık olarak da adlandırılmakta (Costa ve McCrae, 1992); bu kişilik boyutu, özellikle bireylerdeki insancıl yöne atıfta bulunmaktadır (Digman, 1990). Uyumlu bireyler; sempatik, samimi, saygılı ve anlayışlı olma gibi kişilik özellikleri taşımakta (Morsünbül, 2014); yardımsever, güvenilir ve şefkatli olma gibi özellikleriyle de ön plana çıkmaktadırlar (Burger, 2016). Bu özellikler, onların çevreleriyle olan ilişkilerinde kibar ve duyarlı olmasını; davranış örüntülerinde sevecenlik, içtenlik ve diğer bireylere karşı sıcak olma gibi eğilimler taşımalarını sağlamakta (Berry vd., 2015); dolayısıyla empati kurma, iş birliğine yatkın olma, çatışma çözümünde yapıcı ve güvenilir olma gibi özelliklerle de anılmalarını sağlamaktadır (Weitten vd., 2001). Makyavelist kişilik özelliği gösteren bireyler ise sonuç odaklı davranış eğilimleri içinde olan, aldıkları kararların duygusal boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenen (Zeigler-Hill ve Vonk, 2015), amaçları doğrultusunda ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, dürtü kontrolü yüksek, hırslı, çevresindekilere karşı soğuk, manipülatif bireyler olarak tanımlanmaktadırlar (Jones ve

Paulhus, 2009; McIlwain, 2011; Gable ve Topol, 1991; Geis ve Moon, 1981). Uysallık ve acımasızlık olmak üzere iki uç arasında değerlendirilen uyumluluk kişilik boyutundan (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2015) düşük puan alan bireylerde yüksek puanlıların aksine iş birliğinden kaçma, inatçı ve kaba olma gibi özellikler görülürken bu bireylerin davranış örüntülerinde açığa çıkan diğerlerine karşı kayıtsızlık, güvensizlik ve şüphecilik eğilimlerinin (McCrae ve Costa, 1987) Makyavelizm kişilik özelliklerinden diğerleriyle arasına duygusal mesafe koyabilme ve bireysel amaca dönük tüm yolların kabul edilebilir olduğuna inanma (Robbins, 1998) özellikleriyle örtüştüğü dikkat çekmektedir. Diğerlerine karşı olan kayıtsız tutumlarını, duygusal mesafe ile açıklamak; güvensizlik ve şüphecilik eğilimlerini ise Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireylerin kendi davranış örüntülerinde yer alan bireysel amaca dönük tüm yolların kabul edilebilir olduğuna inanma, bu bakış açılarının farkında olma ve bununla ilişkisel olarak diğerlerinin de bu olumsuz örüntülere sahip olabileceklerine dönük algıları ile desteklemek mümkün gözükmektedir. Uyumluluk boyutundan düşük puan alan bireyler; bilişsel olarak güvensiz ve şüpheli; duygusal bağlamda duygusuz ve acımasız; davranışsal olarak da bencil, inatçı, kaba, alaycı, düşmanca, manipülatif ve intikamcı bireyler olarak tanımlanmakta ve bu özellikler onların diğer bireylere bağlanma örüntülerinin kusurlu olduğunu göstermekte ve bir bağlamda onları Makyavelizm kişilik özelliklerine yaklaştırmaktadır (McCrae ve Costa, 1987).

Uyumluluk boyutundan düşük puan bireylerin davranış örüntülerindeki benmerkezci, çıkarıcı ve kuşkucu tutumları ile bu bireylerin ilişkilerinde rekabetçi, güvenilmez ve acımasız olma eğilimlerini (Digman, 1990); Makyavelizm kişilik özelliğinde görülen duygusal yakınlığa karşı ilgisizlik, diğerlerinin kötü olduğuna dair algılar ve diğerleri tarafından etkilenmeye karşı dirençli olma (Fehr vd., 1992) ile ilişkilendirmek mümkün gözükmektedir. Nitekim duygusal yakınlığa karşı ilgisiz olan Makyavelist bir birey, amacına ulaşabilmek için benmerkezci bir tutum sergilerken aynı zamanda acımasız olabilmekte; diğerlerini manipüle etme düzleminde ise bu bireyden çıkarıcı bir tutum sergilemesi beklenmektedir. Aynı zamanda Makyavelizm eğilimli bireyler için kendi amaçları doğrultusunda diğerlerini yönlendirme veya aldatmaya yönelik tutumlar, herhangi bir olumsuzluk içermemektedir çünkü zaten onların bakış açısıyla insanlar doğuştan kötüdür (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018; O'boyle vd., 2012) ki bu örüntüleri ise uyumsuz bireylerdeki kuşkuculuk eğilimleri ve şüpheli duygular ile örtüştürmek mümkün gözükmektedir. Uyumluluk boyutundaki düşük puanlar, bunlara ek olarak rekabetçi davranış örüntülerine de işaret etmektedir

(Digman, 1990). Makyavelist bir birey içinse kendi başarılarının yanı sıra aynı zamanda diğerlerinin başarısızlıkları da istenen bir durumdur. Diğer bir deyişle kendi başarıları onları kimi zaman tatmin etmede yetersiz kalmakta, diğerlerinin başarısız olabilmeleri için hilelere başvurdukları görülmekte (Wilson vd., 1996); bu bağlam da onların rekabetçi bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Makyavelist bireyler, kişilerarası sosyal rekabette güç kazanma odaklı ve amaca yönelik rekabetçi stratejiler oluşturmada son derece başarılıdırlar (Rauthmann, 2012; Kareshki, 2011). Rekabetçiliğin yanı sıra uyumsuz bireylerdeki eleştirel bakış açısına sahip olma, uyum problemleri yaşama ve tartışmacı olma gibi özellikleri (Perry, 2003) de Makyavelistlerdeki diğer bireylere yönelik negatif niyet ve işbirliğinden uzak olma (Paal ve Bereczkei, 2007) ile ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, literatürle uyumlu olarak Makyavelizm ile duygusal denge kişilik özelliği arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişkiye işaret etmekte; literatürdeki çalışmalar da Makyavelizm'den alınan yüksek puanların duygusal denge kişilik özelliğinden alınan düşük puanlar ile ters yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Williams, 2002; O'Boyle vd., 2015; Paulhus ve Williams, 2002).

Duygusal dengesizlik; yüksek nevrotikliği, kaygıyı ve düşmanca davranış örüntülerini içermekte (Berry vd., 2015); boyuttan yüksek puan bireylerde daha çok duygusal dengesizlik, kaygı, öfke durumları ile depresif eğilimler ön plana çıkarken öz güven eksikliği de görülmektedir (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002). Costa ve McCrae (1992b) ise yüksek nevrotikliği; bireylerde bulunan endişe, kızgınlık, sıkıntı, güvensizlik ve depresyon örüntüleri ile açıklarken nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler; endişeli, gergin, güvensiz, içine kapanık ve sinirli olma gibi eğilimler gösterebilmektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Makyavelist kişilik özelliği gösteren bireyler ise aldıkları kararların duygusal boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenen (Zeigler-Hill ve Vonk, 2015), amaçları doğrultusunda ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, dürtü kontrolü yüksek, hırslı, çevresindekilere karşı soğuk, manipülatif ve yalan söyleme eğiliminde olan bireylerdir (Jones ve Paulhus, 2009; McIllwan, 2011, Gable ve Topol, 1991; Geis ve Moon, 1981). Bu bağlam düşünüldüğünde bu bireylerin bu davranış örüntülerinden ötürü kendilerine dönük bir anksiyete ve öfkeye sahip oldukları düşünülmektedir (Williams, 2002; O'Boyle vd., 2015; Paulhus ve Williams, 2002). Nitekim Makyavelist bir birey, davranışlarının yahut diğerlerini manipüle etme örüntülerinin çevresi tarafından kabul

görmeyeceğinin ve hoş karşılanmayacağına farkındadır. Diğerlerini manipüle etme davranışları, bu manipülasyonun başarıya ulaşp ulaşmayacağına ilişkin kaygı ve bu davranış örüntülerinin etik olmadığına farkındalığı; onun kendine dönük bir baskı kurabileceğini göstermektedir. Davranışlarının hoş karşılanmadığının bilincinde olan Makyavelist bireyler, bunların ortaya çıkarabileceği olumsuz durumları ve olası riskleri analiz ederek manipülasyona başvurma eğilimindedirler (Bogart vd., 1970) ve bu eğilimlerini ise toplum tarafından onaylanmayan davranışlarından dolayı karşılaşılabilecekleri riskleri en aza indirme çabasında olmalarıyla örtüştürmek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla bu risk ve harcadıkları çabalar; onları içten içe rahatsız etmekte, endişe ve sıkıntı duymalarına neden olabilmektedir yorumunun yapılabileceği görülmektedir. Bunların yanı sıra onlar için dünya kötü bir yer, insanlar ise doğuştan kötüdürler (Murdock, 1990); diğerlerini düşman olarak algılama eğilimindedirler (Satıcı, 2019). Duygusal denge boyutundaki düşük puanların kaygı ve düşmanca davranış eğilimlerini, Makyavelizm'in ise sözü edilen güvensizlik örüntülerini içerdiği göz önüne alındığında duygusal dengenin Makyavelizm'i ters yönde yordamış olması beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Makyavelist bireylere göre kendilerini diğerlerine açma yahut yaşadıkları her şeyi diğerleriyle paylaşma, potansiyel bir tehlike olarak görülmektedir. Zaman içerisinde bu paylaşılanların diğerleri tarafından kendilerine karşı kullanılabileceği öngörüsüne sahip Makyavelistler (Özsoy ve Ardic, 2017) bununla ilişkisel olarak kendilerini açığa çıkarmamak adına çevrelerine karşı soğuk tavırlar içinde olma eğilimindedirler. Bu durumun ise onların duygularını sürekli bastırmalarına ve dürtülerini sürekli kontrolde tutmalarına neden olabileceği dolayısıyla da onları depresyona yaklaştırabileceği yorumu yapılabilmektedir.

Duygusal denge boyutundan düşük puan alan bireylerdeki mükemmelliyetçi olma ve bunun getirdiği kaygı durumu ve eleştirilere karşı tahammülsüzlük (Tatlilioğlu, 2014) örüntüleri yine Makyavelizm kişilik özelliği ile örtüşür gözükmemektedir. Amaçları doğrultusunda hileye başvurma, yalan söyleme ya da diğerlerini aldatma eğilimleri her ne kadar yüksek olsa da bu örüntüler, bu bireylerin sürekli olarak anti-sosyal davranışlar içinde olduğunu göstermemektedir (Ferris ve King, 1996). Aksine bu bireylerdeki genel eğilim, kendilerinden ziyade diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünmeye

yöneliktir ki bu eğilimi de kendi işlerinde yaşadıkları güçsüzlüklerini maskeleyenle çabalarıyla örtüşürmek mümkün gözükmeğedir.

Genel olarak değeriendirildiğinde toplumsal yaşamda hoş karşılanmayan yalan ve hileye başvurma, yağcılık ve duygu sömürüsü yapma gibi davranış örüntülerinin (Jones ve Paulhus, 2009) Makyavelist birey üzerinde yarattığı kendine dönük baskı ile bu baskıya eşlik eden kaygı, endişe, güvensizlik, stres ve depresyon durumları ile insanoğlunun özünde kötü olduğu bakış açısıyla şekillenen düşmanca tavırlar; Makyavelizm kişilik özelliğinin düşük duygusal denge ile ilişkisel olduğunu göstermektedir.

Çalışmadaki bulgular, sorumluluk kişilik boyutunun Makyavelizm'i negatif yönde yordadığını göstermektedir. Buna göre bulgular, literatürdeki çalışmalar ile örtüşmekte ancak Makyavelizm eğilimli bireylerden hedeflerine ulaşabilmek için öz disipline sahip ve başarı odaklı olma örüntüleri göstermeleri ve bu bağlamda bu bireylerden sorumluluk boyutundan yüksek puan almaları beklenmektedir. Ancak sorumluluk boyutu etik değerlerle ilişkilendirilen bir boyuta karşılık gelmektedir. Makyavelizm eğilimli bireylerin değerleri görmezden gelmesi ile karşıtlık oluşturan bu durum, sorumluluk boyutundan alınan düşük puanları açıklamak için işlevsel gözükmeğedir. Nitekim Makyavelist bir birey, kendi tutum ve davranışlarının farkında dolayısıyla da bunların etik değerlerle uyuşmadığının bilincindedir. Amaçlarına ulaşmada ve diğerlerini manipüle etmede öz disipline sahip olması gereken Makyavelist bireylerin beklenenin tersi yönde sorumluluk boyutundan düşük puanlar almaları, onların olmayı istedikleri ancak etikler ile örtüşmeyen bu bakış açılarından dolayı kendilerine dönük bir anksiyete ve öfke geliştirebileceklerini göstermektedir yorumu yapılabilir. Bu aynı zamanda Makyavelizm eğilimli bireylerin duygusal denge puanlarının düşük olmasını açıklamak için de işlevsel gözükmeğedir. Diğer bir deyişle Makyavelist kişilik özelliği ile sorumluluk kişilik boyutu arasında bulgularan negatif ilişki, hedef odaklı olan Makyavelist bireylerin buna bağlı disiplinli hareket etmeleri gerektiğinin bilincinde olmaları ancak hedeflerini gerçekleştirirken temelde etik değerleri yok saymaları ile açıklanabilmektedir.

Genel olarak değeriendirildiğinde çalışkan, azimli, hırslı, kontrollü, dikkatli, öngörüsü yüksek, istikrarlı ve prensipli sıfatlarıyla nitelendirilebilecek sorumluluk boyutundan yüksek puan alan bireylerin aynı zamanda etik ve değerlere baskın bir şekilde bağlı oldukları da görülmekte; bu bireyler, verimli ve üretken olmayı hedeflerken başarmak için

çabalamaktadırlar. Hırslı, kontrollü, dikkatli olma örüntüleri her ne kadar Makyavelist bireyleri sorumluluk boyutuna yaklaştırsa da boyutun önemli bir dinamiği olan etik ve değerler ve bunun yanı sıra verimli ve üretken olma örüntüleri, negatif yönlü ilişkiyi açıklandıkça kılınmaktadır. Nitekim Makyavelizm eğilimli bireylerin etik değerleri görmezden gelmeleri, çalışkan olmayı istemekten ziyade odaklarındaki güçlü olma arzuları, emek vererek başarmaktan ziyade hileye, yalana yahut manipülasyona başvurma örüntüleri sorumluluk boyutundaki istenen ve sosyal bağlamda kabul gören olumlu özellikler ile uyuşmamaktadır. Bu bağlam düşünüldüğünde sorumluluk kişilik özelliğinin Makyavelizm’ i ters yönde yordaması beklenen bir bulguya işaret etmektedir. Mükemmeliyetçiliğe dair bakış açılarındaki da değişkenler arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre Makyavelist bireylerdeki genel eğilim, kendilerinden ziyade diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünmeye yönelik sorumluluk eğiliminde olan bir birey verimli ve üretken olmayı hedeflemekte, “başarmak” için çabalamamaktadır. Bu bağlam göz önüne alındığında sorumluluk kişilik özelliğine sahip bir birey ile Makyavelizm eğilimli bir bireyin başarılı olmayı isteme örüntülerinin altında yatan dinamik, ciddi anlamda farklılıklar göstermektedir.

Sorumluluk boyutundan yüksek puan alan bireylerin yukarıda sözü edilen özelliklerine ek olarak uyumlu olma, davranışlardaki tutarlılık ve kalıcılık da ayırt edici özellikler olarak sıralanabilmektedir. Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireylerin ise bireysel amaçlarına ulaşmada her yolu kullanma eğilimleri, yalana başvurmadan çekinmemeleri ve durumları yahut olayları manipüle ederek sürekli değiştirme eğilimlerinin sorumluluk boyutunun sözü edilen özellikleriyle örtüşmediği görülmektedir. Nitekim yukarıdaki özellikler düşünüldüğünde Makyavelist bir bireyin amaçlarını gerçekleştirmek için davranış ve tutumlarını sürekli olarak değiştirme eğiliminde olabileceği, aynı zamanda manipülasyonun da bunu gerektirebileceği düşünülürse bunların sorumluluk boyutundaki tutarlı ve uyumlu olma özellikleri ile uyuşturulamayacağını söylemek de mümkün gözükmemektedir.

Bu çalışmada Beş Faktör kişilik boyutlarından dışa dönüklük ve deneyime açıklığın, Makyavelizm kişilik özelliğini pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Bu, beklenen bir durum olmamakla birlikte yapılan çalışmalarda genel olarak Makyavelizm’in uyumluluk ve duygusal denge boyutları ile daha güçlü olan ilişkisine odaklanıldığı görülmektedir (Jakobwitz ve Egan, 2006; Paulhus ve Williams, 2002; Stead ve Fekken,

2014; O'Boyle vd., 2015; Veselka vd., 2012). Diğer yandan bu çalışmada da literatürdeki diğer çalışmalarla (Veselka vd., 2012; Vize vd., 2018; Williams, 2002; Kessler vd., 2010; O'Boyle vd., 2015) uyumlu olarak dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin narsisizm eğilimleri ile Makyavelizm' e oranla daha güçlü bir ilişki içinde olduğu bulgulanmıştır. Makyavelizm eğilimli bireyler, sonuç odaklı davranış örüntüleri içinde olan, aldıkları kararların duygusal boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenen (Zeigler-Hill ve Vonk, 2015), amaçları doğrultusunda ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, dürtü kontrolü yüksek, hırslı, çevresindekilere karşı soğuk, manipülatif ve yalan söyleme eğiliminde olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Jones ve Paulhus, 2009; McIllwan, 2011, Gable ve Topol, 1991; Geis ve Moon, 1981). Bu tanım doğrultusunda Makyavelist bir bireyden beklenen; sosyal ilişkilerinde zayıf, soğuk, duygusuz ve dışarıya kapalı olmasıdır. Dışa dönük bireyler ise sosyal, konuşkan, aktif, çevresine hakim olmayı seven tipler olarak tanımlanmakta (McCrae ve Costa, 1987); dışa dönüklük boyutunu açıklamak içinse kişilerarası etkileşim, ölçüt olarak kullanılmaktadır. Uyarıcı sosyal çevre arama eğiliminde olan dışa dönükler, bu özellikleriyle ilişkilendirilebilecek cesaretli ve hırslı olma, istediği şeylerin peşinden gidebilme gibi eğilimlere sahiptirler. Bu bağlamlar göz önüne alındığında Makyavelizm ve dışa dönüklük için sözü edilen özellikler uyuşmuyormuş gibi gözükse de Makyavelist bir bireyin amaçlarına ulaşmadaki çabası ile bunun için kendinde gördüğü her yolu kullanabilme özgürlüğüne dair algısı ve bunun yanında amaçlarına ulaşabilmesi adına bir sosyal çevre içinde olması gerekliliğinin onu, dışa dönüklük eğilimlerine yaklaştırabileceğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Nitekim hedefledikleri doğrultusunda mantıksal düşünme çizgisinde olan Makyavelist bireyler, davranışlarını duygularından arındırabilme özellikleriyle diğerlerini yönlendirme, arkadaşlık ilişkileri ile duygusal ilişkilerden bilinçli olarak yararlanma hatta diğerlerinin duygularını kullanma eğilimindedirler (Grams ve Rogers, 1990; Vangelisti, Daly, ve Rudnick, 1991); kendilerini belli etmeden diğerlerini kullanmada da oldukça başarılıdırlar. Dolayısıyla bu davranış örüntüleri göz önüne alındığında bu bireylerin sürekli olarak anti-sosyal davranışlar içinde olduğu, sosyal bir çevreden izole olarak yaşadıklarını söylemek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu bireylerdeki genel eğilim, kendilerinden ziyade diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünmeye dönüktür. Bu örüntünün de onları sosyal çevre aramaya itmesi olası gözükmemektedir. Bireysel çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, gözetilen amaca ulaşmak için

diğerlerini kullanan, manipülatif davranışlarla duygusal olarak çevresindeki insanları sömüren (O'Connor ve Athota, 2013), pragmatist olma eğilimleri gösteren (Robbins, 1998) Makyavelist bir birey; mutlaka bireysel amaçları için sosyal bir çevreye ihtiyaç duyacaktır. Bu ihtiyacın da onu dışa dönüklüğe yaklaştırabileceği yorumu yapılabilir. Buna ek olarak hırsları ve kendi amaçlarına dönük manipülasyon ile bilinçli bir şekilde sosyal çevre edinme çabalarının etiklerle uyuşmadığının farkındalığı ve bu durumun bireyde içten içe kurabileceği kendine dönük baskı örüntüsü, Makyavelist bir bireyin duygusal denge boyutundaki puanlarının düşüklüğünü açıklamak için de işlevsel gözükmetedir.

Çalışmadaki bulgular deneyimlere açıklık kişilik boyutunun da Makyavelizm' i anlamlı olarak pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Hem dışa dönüklük hem de deneyime açıklık boyutlarının Makyavelizm'i anlamlı olarak yordaması çalışmanın kendi içinde tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan çalışmalar, deneyime açıklık ve dışa dönüklük boyutlarının kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir (Morsünbül, 2014). Deneyime açıklık boyutu; bireyin yaratıcılık, merak ve yeniliklere açık olma gibi eğilimlerini kapsamakta (Morsünbül, 2014); boyut, genel anlamda bireyin entelektüellik düzeyine ilişkin bilgi vermektedir (Berry vd., 2015). Boyutun özelliklerinde yeni görüşlere açık olma, biliş düzeyinde merak, geniş hayal gücü ve durumlar üzerine analitik düşünebilme örüntüleri yer almaktadır (Burger, 2016), Costa ve McCrae (1992); deneyime açık olan bireyleri çok yönlü düşünebilen, özgün fikirler üretebilen, hayal gücü kuvvetli, cesur bireyler olarak tanımlamaktadır. Burger (2016), gelenekçi olmayan bu bireylerin rutini dışlayarak sıra dışı olanı tercih etmelerinden ve yeniliklere yüksek düzeyde açık olmalarından dolayı onların çevrelerince bencil olarak algılanabilecekleri sayılısında bulunmaktadır. Yine Burger (2016)'a göre deneyimlere açıklık boyutu; yaratıcı ve sıra dışı bu bireyleri, gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırmakta; boyuttan yüksek puan alan bireylerin gelenekselin dışında bağımsız düşüncelere sahip; geleneksellik ve bilineni tercih etme eğilimlerinin ise boyuttan düşük puan alanlar için geçerli olduğu görülmektedir. Nitelim geleneksele bağlılık ve bu bağlılıkla örtüşen yeni bir şeylerdense alışlageleni seçme örüntüleri (Burger, 2016); yenilik, değişiklik ve farklı bilgilere açık olma eğilimleri ile ilişkilendirilen boyutun (Morsünbül, 2014) tam tersi yönde işlemektedir. Dolayısıyla boyuttan düşük puan alan bireyler; daha çok tutucu, sabit fikirli (Tekin, 2012), gelenekçi, var olan bilgilerle yetinen, dar bir bakış açısına sahip bireyler olarak değerlendirilmektedirler (Burger, 2016). Makyavelizm kişilik özelliğinin ise doğası gereği amaca ulaşmada her yolu

kullanmayı uygun kabul etmesi, diğerlerini manipüle etme davranış örüntüleri; kendilerini açığa çıkarmamaları adına onların analitik bir zekaya sahip olmalarını zorunlu kılmaktadır. Deneyime açıklık boyutundaki çok yönlü düşünebilme, zeki ve cesur olma, farklı çözüm yolları üretebilme özelliklerinin bu bağlam düşünüldüğünde Makyavelizm kişilik özelliği ile örtüştüğü yorumu yapılabilmektedir. Sosyal bağlamda hoş karşılanmayan ve etik olmayan davranış örüntülerini diğerlerinden gizleme çabası, hedef ve güç odaklı davranışlar, yalan ve hileye başvurma, diğerlerini aldatmaya yönelik tutumlar, kendilerini ön plana çıkarmadan ve belli etmeden manipüle etme, olayları çarpıtma ve oyunlar çevirme girişiminde bulunma ve bunlara eşlik eden diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünme isteğinin Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireyleri deneyime açıklık boyutuna yaklaştırdığı öngörülebilir. Nitekim sözü edilen bu davranış örüntüleri ve tutumlar; deneyime açıklık boyutunda yer alan özgün, analitik, yaratıcı ve cesur düşünebilme özelliklerini ve aynı zamanda zeki olmayı da gerektirmektedir.

Bulgulardaki anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiyi destekleyen diğer bir dinamik ise Makyavelist bireylerin faydacı yaklaşımlarına bağlı olarak gelişen ahlak anlayışlarının gelenekselliği dışlamasıdır. Geleneksellik değeri, bireyin kendi kültürünün getirdiği görenekler ve fikirlerin kabulü ile onlara bağlanma ve saygı gösterme örüntülerinden oluşmaktadır (Schwartz, 1992). Alçakgönüllü, ılımlı, kanaatkar olma ile geleneklere saygı göstermenin geleneksellik değerinin alt değerlerini oluşturduğu (Schwartz, 2014; Schwartz & Boehnke, 2004) göz önünde bulundurulduğunda ve deneyime açıklık kişilik boyutundaki gelenekçi olma ile rutini dışlayarak sıra dışı olanı tercih etme, gelenekselin dışında bağımsız düşüncelere sahip olma eğilimleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu örüntü, Makyavelizm kişilik özelliği ile deneyime açıklık kişilik boyutu arasındaki ilişkiyi açıklamak adına işlevsel gözükmemektedir. Nitekim bu çalışmadan elde edilen ve bu bakış açısını destekleyen diğer bir bulgu ise geleneksellik değerinin Makyavelizm' i negatif yönde anlamlı olarak yordamasıdır. Bunu, Makyavelist bireylerin geleneksel ahlakla bağdaşmayan etik dışı davranışlar sergilemeleriyle de açıklamak mümkündür.

Dışa dönüklük, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özellikleri ile psikopati eğilimleri arasındaki ilişkiler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları, psikopatiyi pozitif yönde yordarken kişiliğin uyumluluk ve duygusal denge

boyutları ise negatif yönde yordamaktadır. Bu bulguların literatürdeki çalışmalarla bire bir örtüştüğü görülmekte; yapılan pek çok araştırma, psikopati eğilimli bireylerin dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutlarından yüksek, uyumluluk ve duygusal denge boyutlarından ise düşük puanlar aldıklarını göstermektedir (O’Boyle vd., 2015; Williams, 2002; Kessler vd., 2010; Muris vd., 2017; Jakobwitz ve Egan, 2006; Stead ve Fekken, 2014; Veselka vd., 2012; Vize vd., 2018).

Psikopati eğilimli bireylerin uyumluluk boyutundan aldıkları anlamlı derecedeki düşük puanları; onların diğerlerine, çevrelerine ve toplumsal düzen sağlayan dinamiklere karşı kayıtsızlıkları, dürtülerine hakim olamadıkları için diğerlerine yönelik gösterdikleri zarar verici davranışları ve bu davranışlardan ötürü pişmanlık ya da suçluluk duymaları ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Nitekim uyumluluk boyutundan alınan yüksek puanlar; yumuşak başlılık (Costa ve McCrae, 1992), bireylerdeki insancıl yön (Digman, 1990), saygılı ve anlayışlı olma gibi kişilik özelliklerine atıfta bulunmakta (Morsünbül, 2014); uyumlu bireyler, çevrelerindeki insanlarla olumlu ilişkilerini sürdürme eğiliminde olan yardımsever, güvenilir, şefkatli olma yönleri ile ön plana çıkan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2016). Aynı zamanda sözü edilen bu özelliklerin onları çevreleriyle olan ilişkilerinde kibar ve duyarlı yaptığı da görülmektedir (Berry vd., 2015). Bu bağlamlar düşünüldüğünde uyumluluk düştükçe psikopati eğilimlerinin yükselmesi olası gözükmemekte; sorumluluk boyutundaki insancıl davranış, tutum ve eğilimlerin ise psikopati kişilik özelliği gösteren bir bireyde bulunması pek de olası gözükmemektedir. Psikopati, genel bağlamda sahtekarlık, benmerkezcilik, manipülatiflik, yüzeysel çekicilik, risk alma davranışı, “normallik” görünümünün altına gizlenmiş empati yoksunluğu ve suçluluk eksikliği ile karakterize edilen bir kişilik özelliğidir (Bekiroğlu, 2020). Dolayısıyla psikopati eğilimli bireylerin sahip olduğu bu özellikler, onları uyumluluktan uzaklaştırmakta ve iş birliğinden kaçan, inatçı, kaba, diğerlerine karşı kayıtsız, güvensiz ve şüpheli, çıkarıcı, kötümser, intikamcı, merhametsiz, asabi, rekabetçi, güvenilirmez, vefasız ve acımasız olma özellikleri gösteren uyumsuz bireyler olarak tanımlanmalarına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle uyumluluk boyutundan alınan düşük puanlar, psikopati kişilik özelliği gösteren bireylerden beklenen bir duruma karşılık gelmektedir. Özellikle uyumsuz bireylerin benmerkezci, çıkarıcı, acımasız, intikamcı olmayı içeren davranış örüntüleri (Digman, 1990); psikopati eğilimli bireylerde görülen diğerlerini küçümseyici davranışlar, sömürü içeren kısa vadeli arkadaşlık ilişkileri ve şiddet odaklı çeşitli anti-sosyal iletişim örüntülerine

(Nathanson vd., 2006), dikkate değer bir biçimde duygudan ve başkalarıyla sıcak duygusal ilişkiler kurma yeteneğinden yoksun olmalarına, davranışlarını vicdan kısıtlaması olmadan ortaya koyma özelliklerine (Hare, 1999) bire bir karşılık gelmektedir.

Psikopatinin özellikleri bütünsel bir bakış açısı ile ele alındığında Arrigo ve Shipley (2001) tarafından yapılan kapsamlı çalışmada psikopati eğilimli bireylerin davranışsal, duyuşsal ve kişilerarası bağlamlardaki özellikleri ayrıştırılmış ve buna göre bu bireylerde davranışsal boyut için dürtüsellik, sorumsuzluk, sosyal ve yasal normları ihlal etme; duyuşsal boyut için empati, suçluluk veya pişmanlık hissiden yoksun olma, çabuk sinirlenme, başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kuramama; kişilerarası boyut içinse kibirlilik, görkemlilik, duygusuzluk, yüzeysellik ve manipülatiflik eğilimlerinin olduğu vurgulanmıştır. Uyumluluk boyutundan düşük puan alan bireylerinse bilişsel olarak güvensizlik ve şüphecilik; duygusal bağlamda duygusuzluk ve acımasızlık; davranışsal olarak da benmerkezcilik, inatçılık, kabalık, alaycılık, düşmanlık gibi insancıl olmayan davranış örüntülerinden söz etmek mümkün gözükmektedir. Her iki değişken için de örtüşen bu özelliklerin ise onların kişilerarası ilişkilerinin, diğer bireylere bağlanma örüntülerinin kusurlu olduğunu gösterdiği; toplum tarafından kabul gören sosyal davranış örüntülerinin ve kuralları benimseme düzeylerinin problemli olduğunu yansıttığı ve bir bağlamda onları psikopati kişilik özelliğine yaklaştırdığı yorumu yapılabilir.

Çalışmadaki bulgular, duygusal denge ile psikopati kişilik özelliği arasındaki ilişkiler açısından yine ters yönde anlamlı bir ilişkiye işaret etmekte; duygusal denge arttıkça psikopati eğilimleri düşmektedir. Duygusal denge boyutu (nevrotiklik), bireylerin sakinlik ve rahatlık dereceleri ile eleştirel yaklaşımlara açık olma eğilimlerini kapsamakta (Morsünbül, 2014), nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerde daha çok duygusal dengesizlik, kaygı, öfke durumları ile depresif eğilimler ön plana çıkarken öz güven eksikliği de bunlara eşlik etmektedir. Duygusal dengeye sahip bireyler ise tam tersi yönde sakinlikleri, duygusal açıdan dengeli olmaları ve öz güvenleri ile ön plana çıkmaktadırlar (Roccas vd., 2002). Psikopati kişilik özelliğindeki agresif davranışlar sergileme eğilimleri, sabırsızlık, sıkılganlık ve uyumsuzluk, insan ilişkilerine çok fazla önem vermeme ve genellikle başkaları ile iyi geçinmede zorluk çekme, sıkça dürtüsel (fevri) davranışlar sergileme ve buna bağlı olarak gelişen ani ve keskin kararlar alma eğilimleri göz önüne alındığında ulaşılan bulguların bekleneni yansıttığı görülmektedir. Nitekim psikopati eğilimli bireylerin anti-

sosyal, nevrotik, dürtüsel olan, yüksek kaygı, düşmanca saldırganlık barındıran ve duygusal tepkisellik içeren ve daha çok yaşam biçimi haline gelen davranış örüntülerini istenen bir duygusal denge durumu ile örtüştürmek mümkün gözükmemektedir. Duygusal dengenin özellikle bireylerin rahatlık derecesi ile de ilişkisel olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışmadaki sonuçların öngörülebilir olduğu düşünülmektedir. Her iki kişilik boyutunda yer alan özellikler göz önüne alındığında duygusal dengenin düşmesi durumunun bireyin davranış örüntülerine yansımaları; dürtüselliklerin yükselmesi, öfkeli olma, düşmanca saldırganlık içeren tavırlar gösterme şeklinde açığa çıkabilir ve bunların artış eğiliminde olması beklenebilir yorumu yapılabilir. Berg ve arkadaşları (2013) yüzeysel davranış örüntüleri ve soğukkanlılığa sahip birincil psikopatların korkusuz olma ve kaygı düzeylerini kontrol edebilme gibi özellikler gösterdiğine; Karanlık Üçlü'deki psikopati eğilimlerine karşılık gelen ikincil psikopatların ise daha çok kaygılı ve tepkisel olduğuna ve bu bireylerde buna bağlı gelişen saldırganlık eğilimlerine daha çok rastlandığına dikkat çekmektedir. Kaygılı, dürtüsel ve tepkisel olan psikopati eğilimli bireylerden beklenen, anti-sosyal olan, diğerlerine zarar verebilecek ve saldırganlık ile sapkınlık içeren örüntüleri içermektedir (Hare vd., 1990). Sözü edilen bu özellikler de yüksek nevrotikliği, kaygıyı ve düşmanca davranış örüntülerini içeren duygusal dengesizlik kişilik özelliklerine karşılık gelmektedir yorumu yapılabilir gözükmemektedir. Costa ve McCrae'e (1992) göre yüksek nevrotikliği; bireylerde bulunan endişe, kızgınlık, sıkıntı, düşünmeden hareket etme, güvensizlik ve depresyon örüntüleri ile açıklamak mümkün gözükmemektedir. Psikopati kişilik eğilimlerinde ise birbiri ile örtüşen ve ilişkisel olarak da nitelendirilebilecek yüksek dürtüsellik, heyecan arama ve kaygı durumu; psikopati kişilik özelliğinin en önemli dinamikleri olarak vurgulanmakta; bu dinamiklerin başında ise dürtüsellik olduğu öngörülmektedir. Dürtüsellik ise yüksek nevrotiklikteki düşünmeden hareket etme eğilimlerine karşılık gelmektedir yorumuna ulaşılabilir.

Dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları ile psikopati arasındaki ilişkiler bağlamında da çalışmadaki bulgular literatürle örtüşmekte; bu çalışmada olduğu gibi Paulhus ve Williams'ın (2002) Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin boyutlarını ayırtırmaya dönük çalışması, psikopati eğilimli bireylerin dışa dönük ve deneyime açık bireyler olduğunu göstermekte; benzer bulgulara Vize ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında da rastlandığı görülmektedir. Buna göre psikopatinin dışadönüklük ve

deneyime açıklık kişilik özellikleri ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisinden söz etmek mümkün gözükmemektedir.

Davranışlarındaki aktiflik, etkileyicilik, baskınlık gibi örüntülerle ön plana çıkan dışa dönük bireyler; iddialı, heyecanlı ve girişken bireylerdir. Uyarıcı sosyal çevre arama eğiliminde olan dışa dönükler (Berry vd., 2015); bu özellikleriyle ilişkilendirilebilecek cesaretli ve hırslı olma, istediği şeylerin peşinden gidebilme gibi eğilimlere de sahiptirler (Barrick ve Mount, 1991). Çevresine hakim olmayı seven tipler olarak da değerlendirilen dışa dönük bireylerin bu özelliklerinin psikopati kişilik özellikleriyle ilişkisel olabileceği görülmektedir. Nitekim psikopati daha önce de değinildiği üzere yüksek dürtüsellik içermekte hatta bu eğilimin psikopati kişilik özelliğinin en önemli dinamikleri arasında yer aldığı kabul görmektedir. Dışa dönüklükteki uyarıcı sosyal çevre arama eğilimleri ile cesaretli ve hırslı olma özelliklerinin, psikopati kişilik özelliğindeki heyecan arama davranışı ile ilişkilendirilebileceği mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla dışa dönüklükteki uyarıcı çevre arama ve heyecan yaşama isteği arttıkça psikopati eğilimli bireylerdeki dürtüsellik, risk alma davranışları ve yenilik arama örüntüleri de artacaktır yorumuna ulaşılabilir. Nitekim psikopati eğilimli bireyler için ortama uygun olmayan veya aşırı riskli, yeterince planlanmamış çeşitli davranış eğilimleri ile tanımlanan dürtüsellik; ayrıca risk alma, heyecan, zevk ve yenilik arama ile bunlarla ilişkisel olarak ortaya çıkan dışa dönüklüğü de içermektedir.

Çalışmadaki bulgular, deneyime açıklık kişilik boyutunun da psikopati kişilik özelliğini anlamlı olarak pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Hem dışa dönüklük hem de deneyime açıklık boyutlarının psikopatiyi anlamlı olarak yordaması, çalışmanın kendi içinde tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan çalışmalar, deneyime açıklık ve dışa dönüklük boyutlarının kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir (Morsünbül, 2014). Deneyimlere açık olma kişilik özelliğine sahip bireylerden özgün, yaratıcı, cesaretli, maceracı, analitik, orijinal, liberal, meraklı, değişikliklerden hoşlanan bireyler olmaları beklenmekte (Costa ve McCrae, 1992; McCrae ve Costa, 1987); aynı zamanda bu bireylerin düşük puan alanlara göre daha zeki olduğu ve özgün bakış açılarıyla sorunlar karşısında farklı çözüm yolları üretebildikleri düşünülmektedir (Barrick ve Mount, 1991). Psikopati kişilik özelliğinde ise yüzeysel bir çekicilik ve iyi seviyede bilişsel becerilerin yer aldığı görülmekte ayrıca bu bireylerin

benmerkezci eğilimleri dikkat çekmektedir (Cleckley, 1976). Psikopati için bilişsel becerilerin yüksek seviyede olması durumunun deneyime açıklık kişilik boyutundaki analitik zeka ile örtüştürülebileceği bunun yanı sıra psikopati kişilik özelliğinde yer alan benmerkezci tutumların ise deneyime açıklık kişilik boyutundaki yeniliklere yüksek düzeyde açık olmayı karşılayabileceği düşünülmektedir. Yeniliklere açık olma özelliği bireyleri sıra dışı yapmakta ve onları gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırmaktadır. Yeniliklere açık olan bireylerden gelenekselin dışında bağımsız düşüncelere sahip olması beklenmektedir. Psikopati eğilimli bir bireyden de beklenen alışlagelene uymaması ve sosyal bağlamda kabul gören genelgeçer kuralların dışında davranmasıdır. Yenilikçi, cesur, değişiklikten korkmayan ve meraklı olarak da tanımlanan deneyime açık bireylerde alışlagelene yapmak yerine sıra dışı olanı seçme eğilimleri, aynı zamanda heyecan arama davranışını da tetikleyebilir yorumuna ulaşmak mümkün gözükmektedir. Bu örüntünün de psikopati eğilimli bireylerin aşırı riskli, yeterince planlanmamış ve genelde istenmeyen sonuçlara yol açan çeşitli davranış eğilimlerine karşılık gelen dürtüsellikleri ve bu dürtüsellik eşliğinde ortaya çıkan risk alma, heyecan, zevk ve yenilik arama davranış örüntüleri ile uyusabileceği öngörülmektedir.

Çalışmada sorumluluk kişilik özelliği ile psikopati arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı bulgulanmıştır. Bu bulguların literatür ile uyuşmadığı görülmektedir. Literatürdeki çalışmaların psikopati kişilik özelliği ile sorumluluk boyutunun negatif yönlü ilişkisine işaret ettiği görülmektedir. Çalışmadaki bulguların bu yönde olmasının, araştırmanın öğrenim görmekte olan sınav sürecindeki öğrencilerle yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Dışa dönüklük, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özellikleri ile narsisizm eğilimleri arasındaki ilişkiler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutları, narsisizmi pozitif yönde yordarken kişiliğin duygusal denge boyutu ise negatif yönde yordamaktadır. Bu bulguların literatürdeki çalışmalarla dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutları bağlamında bire bir örtüştüğü görülmekte; yapılan pek çok araştırma, narsisizm eğilimli bireylerin dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutlarından yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir (O'Boyle vd., 2015; Williams, 2002; Kessler vd., 2010;

Muris vd., 2017; Jakobwitz ve Egan, 2006; Stead ve Fekken, 2014; Veselka vd., 2012; Vize vd., 2018).

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri için kabul gören ve eşik altı narsisizm (Saltoğlu ve Irak, 2020) olarak da kavramlaştırılan normal narsisizm, bireyin kendi benliğine dönük olumlu algısı ile ilişkilendirilen (Pincus ve Lukowitsky, 2010) ve birey için pozitif yönde işlediği düşünülen bir kişilik özelliğine karşılık gelmektedir (Campbell ve Foster, 2007). Narsisizm eğilimleri; bireyi kendisi, çevresi ve çevrenin beklentileri doğrultusunda dış dünya ile başa çıkmada motive ederek uyumlu hale getirmekte; bu durum ise bireyin kendini önemli hissetmesi, güçlü ve çekici olma gibi istenen özellikleri kendine atfetmesiyle ilişkilendirilmektedir (Rozenblatt, 2002). Nitekim literatürdeki araştırma bulguları, bu bireylerin dışa dönük, kendini geliştirmeyi amaçlayan, deneyimlere açık bireyler olduğunu göstermekte (Hudek-Knežević vd., 2016; Uçar ve Konal, 2017, 2018; Williams, 2002; Kessler vd., 2010; O'Boyle vd., 2015); narsisizm eğilimli bireylerin sahip olduğu bu kişilik özellikleri ise bu bireylerin diğerlerine iyi ve eşsiz görünmeyi amaçlama dinamiğiyle açıklanmaktadır (Twenge vd., 2008). Bu bağlam göz önüne alındığında dışa dönüklük kişilik boyutunun narsisizmi güçlü bir şekilde yordaması beklenen bir duruma işaret etmektedir. Sosyal beceri, girişkenlik, konuşkanlık gibi özellikler ile karakterize edilen dışa dönüklük kişilik özelliği, aynı zamanda bir bireyin sosyal ilişkilerindeki rahatlık seviyesiyle de ilişkilendirilmektedir. Dışa dönüklük boyutunun özellikleri arasında yer alan sürekli diğer insanlar ile birlikte olma, insanlar ile zaman geçirip rahatlama ve eğlenme eğilimleri; narsist bireylerin diğer insanlar ile birlikte olma isteğiyle örtüşürülebilir gözükmektedir. Narsisizm eğilimli bir bireyden beklenen; övgü almak ve kendini göstermek için diğerleri ile birlikte olmasıdır. Diğerlerinin varlığı sadece onun üstünlüğünü onaylamak, ilgi, hayranlık ile onun etrafında dolaşmak ve çıkarlarına ulaşmak için önemsenmektedir. Diğer yandan narsist bireyler; diğerlerinin onayını almak, sosyal olarak kabul görmek ve diğerleri tarafından beğenilmek istemekte, diğerlerinin hayranlığını kazanmaya çalışmaktadırlar ki tüm bu örüntülerin de onları dışa dönüklük eğilimlerine yaklaştırdığı düşünülmekte; dışa dönüklük arttıkça narsisizm eğilimlerinin de artacağı öngörülmektedir. Nitekim dışa dönüklük boyutundan yüksek puan alan bireyler; ilişkilerinde ve davranışlarında pozitif bakış açısına sahip, sempatik, enerjik, iddialı, heyecanlı, girişken, sosyal ve konuşkan olma gibi istenen eğilimler ile ön plana çıkan bireylerdir. Kabul gören ve istenen bu özellikler, narsisizm eğilimlerine sahip bir bireyin çevresi tarafından onaylanmasını, çevresindekilerin ona ilgi ve

hayranlık duymasını sağlayacaktır yorumu yapılabilir. Bunun yanı sıra uyarıcı sosyal çevre arama eğiliminde olan dışa dönükler; bu özellikleriyle ilişkilendirilebilecek konuşmayı sevmeye, cesaretli ve hırslı olma, istediği şeylerin peşinden gidebilme, sosyalleşmekten hoşlanma gibi eğilimlere de sahiptirler (Barrick ve Mount, 1991). Bu eğilimleri ise diğerlerine iyi ve eşsiz görünmeyi amaçlayan narsisizm kişilik özelliğine sahip bir bireyin diğerleri arasında biricik olduğuna inanma, iddialılık, kendinden son derece emin olma ve abartılı gösterişte bulunma gibi baskın özellikleriyle kendini gösteren ön planda olmayı hedefleme tutumlarıyla örtüştürmek mümkün gözükmektedir.

Dışa dönüklük boyutunun narsisizmi yordamasını, narsisizmin başat dinamiği olan üstünlük algısı ile açıklamak da mümkün gözükmektedir. Narsist birey, kendisinin diğerlerinden daha zeki, yaratıcı, güzel ve hak sahibi olduğuna inanmakta; bu öz algı da narsist bireyin bakış açısıyla onu diğerlerinden üstün kılmaktadır (Twenge ve Campbell, 2015). Eşsiz olduğuna inanan birey; üstünlük algısı içinde hem diğerlerini anlama, empati kurma hem de duygusal bakımdan diğerleriyle sıcak, derin ve sevgi dolu ilişkiler kurmayı değerli bulmamakta ancak çevresince ön planda tutulabilmek adına sosyal ilişkilerini canlı tutmayı yeğlemektedir. Bu bağlamda narsisizm eğilimli bireyler için diğerlerini anlamaya çalışmak, onların duygularının farkında olmak önem taşımamakta; ancak diğerlerinin varlığı sadece onun üstünlüğünü onaylamak, ilgi, hayranlık ile onun etrafında dolaşmak ve çıkarlarına ulaşmak için önemsenmektedir. Diğer yandan narsist bireyler; diğerlerinin onayını almak, sosyal olarak kabul görmek ve diğerleri tarafından beğenilmek istemekte, diğerlerinin hayranlığını kazanmaya çalışmaktadırlar. Buradan hareketle de yukarıda değinilen dışa dönüklükteki sosyal çevre arama örüntüleri arttıkça narsisizm eğilimlerinin de artacağı yahut bu davranış örüntülerinin onları, dışa dönüklük kişilik özelliğine yaklaştırabileceğini söylemek mümkün gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgular deneyime açıklık kişilik boyutunun da narsisizm kişilik özelliğini anlamlı olarak pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Deneyime açıklık kişilik boyutu; çok yönlü düşünebilme, yeniliklere açık olma, özgün fikirler üretebilme, hayal gücü kuvvetli ve sanata karşı duyarlı olma, değişiklikten korkmama, cesur ve meraklı olma eğilimlerini barındırmasıyla (Costa ve McCrae, 1992) diğer kişilik boyutlarından farklı olarak bilişsel nitelikleri ile öne çıkan bir kişilik boyutu olarak değerlendirilmektedir. Boyuttan yüksek puan alan bireyler; yaratıcılık, merak ve yeni düşüncelere açık olma gibi baskın özellikleriyle

tanımlanmakta (Morsünbül, 2014) aynı zamanda bu bireylerin gelişim, değişim, yenilenme, keşfetme ve deneyimleme örüntülerinden keyif aldıkları kabul edilmektedir (Burger, 2016). Dolayısıyla bütüncül olarak bu eğilimler değerlendirildiğinde deneyime açıklık boyutunun benliğe ilişkin olumlu algı ile ilişkilendirilen normal narsisizmi (Pincus ve Lukowitsky, 2010) yordaması beklenen bir durum olarak gözükmektedir. Normal narsisizm bireyi olumlu yönde motive ederek kendisi, çevresi ve çevrenin beklentileri doğrultusunda dış dünya ile başa çıkmada kısmen uyumlu hale getirmektedir (Rozenblatt, 2002). Narsisizm eğilimleri aynı zamanda bireyin deneyimlerinden keyif almasını, başarılarıyla gurur duymasını, başarısızlık ve eksikliklerinden dolayı ise utanç ve öfke duygularının daha rahat üstesinden gelmesini sağlayabilmektedir (Rozenblatt, 2002). Deneyime açıklık kişilik boyutunun narsisizmi yordaması; bu boyutun yeniliklere açık ve cesur olma, değişiklikten korkmama, geleneksele bağlı olmayıp yeni şeyler deneyimlemeyi isteme eğilimleriyle ilişkilendirilebilir gözükmektedir. Deneyimlere açıklık boyutunun narsisizmi yordamasının altında yatan bir diğer dinamiği ise narsisizm kişilik özelliğinde bulunan yüksek öz güven algısı, bu algıyla gelişen bireyin kendisine verdiği abartılı değer ve bu algıya ilişkin olarak çevresi yerine kendine odaklanma eğilimleri ile açıklamak işlevseldir. Nitekim deneyime açıklık boyutundaki yeni görüşlere açık olma, biliş düzeyinde merak, geniş bir hayal gücü ve durumlar üzerine analitik düşünebilme örüntüleri; kendine odaklanma ile birlikte bireyin kendisine yatırım yapmasını ve dolayısıyla bireyin kendisini yükseltmesini sağlayabilir, yorumu yapılabilir. Deneyime açık bireyler; çok yönlü düşünebilen, yeniliklere açık, özgün fikirler üretebilen, hayal gücü kuvvetli, sanata karşı duyarlı, cesur, değişiklikten korkmayan ve meraklı bireyler olarak tanımlanmış; dolayısıyla bu bireylerin gelenekselin ötesine geçerek yenilikleri kabul ettiği, alışlageleni yapmak yerine sıra dışı olanı seçtikleri, yaratıcı oldukları ve bu davranış örüntülerinin onları gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırttığı sayılı literatürde yerini almıştır (Burger, 2016). Deneyime açıklık kişilik özelliğine ait bu örüntüleri yine narsisizmdeki bireylerin kendilerini yükseltme, deneyimlerinden keyif almayı bilme, çevrelerinde diğerlerinden farklı, eşsiz ve biricik olarak algılanmayı istemeye dönük eğilimleri ile örtüştürmek mümkün gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgular duygusal denge kişilik boyutunun da narsisizm kişilik özelliğini anlamlı olarak yordadığını ancak değerlerin negatif yönde olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak duygusal denge arttıkça narsisizm eğilimlerinin azaldığı yorumu yapılabilir. Duygusal denge boyutu; bireylerin sakinlik ve rahatlık dereceleri ile

eleştirel yaklaşımlara açık olma eğilimlerini kapsarken (Morsünbül, 2014) bireylerin kişilerle ve çevreyle uyumunun yanında duygusal kararlılık durumunu da yordamakta; duygusal dengesizlik bireylerde kaygı, öfke durumları ile depresif eğilimlerin ön plana çıktığını göstermekte ve öz güven eksikliğine atıfta bulunmaktadır. Duygusal dengeye sahip olan bireyler ise tam tersi yönde sakinlikleri, duygusal açıdan dengeli olmaları ve öz güvenleri ile ön plana çıkmaktadır (Roccas vd., 2002). Bu özelliklerin narsisizm eğilimli bireylerin gösterişli ve abartılı tarzda önemli ve eşi benzeri olmama duygusuna sahip olmaları; başarı, güç, zeka, güzellik gibi kavramlara sınırsız bir biçimde sahip olduklarına inanmaları, olumsuz yaşam örüntülerine olan tahammülsüzlükleri; herhangi bir sorumluluk almadan ayrıcalık ve hak sahibi olduğu iddiasında olmaları; zayıf empati yetenekleri yahut empatiden tamamen yoksun olma eğilimleri ile örtüşmediği görülmektedir. Nitekim kendini diğerlerinden üstün gören narsist birey, abartılı bir benlik saygısıyla kendinden çok emin bir biçimde diğerlerinin bakış açılarına ihtiyaç duymasa da aslında bunun tam tersi yönde çevreden gelen yorumlarla beslenmekte; bu örüntüden hareketle de bu bireylerin çevresine yansıttığının aksine içselde düşük benlik saygısına sahip oldukları düşünülmektedir (Kernberg, 1975). Çevreye gösterilmek istenen yüksek benlik saygısı ile aslında içlerinde yaşadıkları ve bastırmaya çalıştıkları öz güven eksikliğinin karşılık taşımasının bu bireyleri nevrozlaştırdığı yorumu yapılabilmektedir. Olayları kendi çıkarları için değiştirme ve duygularından sıyrılarak hareket etme davranış örüntüleri, narsist bireylerin tüm kontrolü ve gücü kendi ellerinde tutmak istemeleri ile ilişkilendirilebilir. Kendilerine yönelik eleştirilere saldırganlık, öfke gibi olumsuz duygularla karşılık verme; kendilerinde beğenmedikleri özellikleri ise çevrelerine yansıtarak rahatlama yolunu seçme eğiliminde olan (Kernberg, 1975) narsist bireylerin bu eğilimleri düşünüldüğünde duygusal dengenin narsisizmi negatif yönde yordaması beklenen bir duruma işaret etmektedir.

Çalışmadaki bulgular, sorumluluk ve uyumluluk kişilik boyutları ile narsisizm arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Sorumluluk boyutu için bu, beklenen bir durum olsa da uyumluluk kişilik özelliği için bulguların literatürle örtüşmediği görülmektedir. Nitekim araştırmalar narsisizm eğilimli bireylerin uyumluluk boyutundan düşük puanlar aldıklarını göstermektedir (Campbell ve Miller, 2013; O'Boyle vd., 2015; Uçar ve Konal, 2017, 2018; Paulhus, 2011). Ancak diğer yandan çalışmalarda Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinden Makyavelizm ve psikopatinin uyumluluk ile ters yönlü güçlü bir ilişkisinin olduğu, narsisizm eğilimli bireylerin ise bu iki kişilik özelliğini barındıranlara

göre daha uyumlu bireyler olduğu bulgulanmıştır (Muris vd., 2017). Nitekim literatürde de narsisizm kişilik özelliği, Makyavelizm ve psikopatiye göre daha kabul edilebilir özellikleri barındırmakla birlikte Karanlık Üçlü'nün daha “az karanlık” tarafını oluşturmakta ve narsisizm eğilimli bireylerin kendilerini yükseltmek adına sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmaları, sosyal olarak itici kabul edilebilecek özellikleri gösterebilir de Makyavelizm ve psikopati eğilimlilere göre onlardan daha sıcak ve dostça ilişkiler kurmaları beklenmektedir.

Dışa dönüklük, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özellikleri ile Karanlık Üçlü eğilimleri arasındaki ilişkiler

Çalışmadaki bulgular, dışa dönüklük ve deneyime açıklık kişilik boyutlarının Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini pozitif yönde; duygusal denge ve uyumluluk boyutlarının ise negatif yönde yordadığını göstermektedir. Sorumluluk kişilik özelliği ile Karanlık Üçlü arasında ise herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bulguların literatürdeki çalışmalarla da örtüştüğü ve araştırma için bekleneni verdiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar (O'Boyle vd., 2015; Williams, 2002; Kessler vd., 2010; Muris vd., 2017; Jakobwitz ve Egan, 2006; Stead ve Fekken, 2014; Veselka vd., 2012; Vize vd., 2018) özellikle Karanlık Üçlü kişilik eğilimleri ile uyumluluk ve duygusal denge boyutları arasında ters yönde ve güçlü bir ilişki olduğunu göstermekte; bu çalışmada da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir.

Etik ve değerler ile örtüşmeyen, sosyal olarak hoş karşılanmayan, toplum tarafından kabul görmeyen ve itici sayılan kişilik özelliklerini (Kowalski, 2001) kapsayarak kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunan; daha geniş bir bakış açısıyla bireylerdeki yüzeysel ilişkileri, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntülerini içeren Karanlık Üçlü eğilimlerinin (Paulhus ve Williams, 2002) kişiliğin uyumluluk boyutu ile ters yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olması beklenen bir durumdur. Nitekim uyumluluk kişilik özelliği; olumlu kişilerarası ilişkileri barındıran, bireyin çevresi ile ilişkilerinde bir çeşit tutkal görevi gören, bireylerin fedakarlık, güvenilirlik, yumuşak başlılık, dürüstlük, yardımseverlik, merhametlilik ve alçakgönüllülük gibi özellikleri taşıma derecelerine atıfta bulunan bir kişilik özelliğine karşılık gelmektedir (Costa vd., 1991; Muris vd., 2017; Somer vd., 2002). Bu özellikler değerlendirildiğinde Karanlık Üçlü eğilimleri ile uyumluluk kişilik özelliğinin taban tabana zıt olduğu görülmektedir. Bireylerdeki insancıl yön ile açıklanan

uyumluluk boyutundan yüksek puan bireyler; çevrelerindeki insanlarla olumlu ilişkilerini sürdürme eğilimli, yardımsever, güvenilir, şefkatli aynı zamanda çevreleriyle olan ilişkilerinde kibar ve duyarlı olarak nitelendirilmektedir. Sözü edilen bu özellikler bu bireylerin sevecen, içten ve diğer bireylere karşı sıcak olarak tanımlanmasını da sağlamakta bunlara ek olarak uyumlu bireylerden empati kurma, iş birliğine yatkın olma, çatışma çözümünde yapıcı ve güvenilir olma gibi davranış örüntülerine sahip olmaları da beklenmektedir. Bunların tam tersi yönde uyumsuz bireyler ise iş birliğinden kaçma, inatçı ve kaba olma gibi özellikler göstermekte ve diğerlerine karşı olan kayıtsızlık, güvensizlik, şüphecilik eğilimleriyle dikkat çekmektedirler.

Karanlık üçlü eğilimlerine sahip bireylerin diğerlerine karşı duygusal soğukluk, işlerini yürütmede hileye başvurma ve dikkate alınabilecek ölçüde saldırganlık gibi birbiriyle örtüşebilen davranışsal örüntüleri de sergilediği görülmekte (Paulhus ve Williams, 2002) dolayısıyla bu özellikler onların uyumlu bireyler olmadıklarını göstermektedir. Uyumlu bir bireyden beklenen, tam tersi yönde çevresi ile samimi ilişkiler kurması, güvenilir olması, çevresine merhametli davranması, yapıcı olması, diğerleri ile empati kurabilmesi, olumsuzluklarda yapıcı davranış örüntüleri sergilemesidir. Dolayısıyla bireylerde uyumluluğa dair bu eğilimlerin düşmesinin onları Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine yaklaştırdığı yorumu yapılabilmektedir.

Çıkar ve amaç odaklı yüzeysel ilişkiler, bencillik, benmerkezcilik, menfaat için manipülasyona başvurma gibi olumsuz olarak nitelendirilebilecek eğilimler, Karanlık Üçlü boyutlarının ortak özellikleri olarak değerlendirilmekte (Özsoy ve Ardıç, 2017) dolayısıyla bu olumsuz özelliklerin uyumlu bireylerdeki yardımsever ve merhametli olma, diğerlerini anlama, fedakar ve dürüst olma gibi özellikler ile uyuşmadığı görülmektedir. Aksine bu özellikleri uyumsuz bireylerin benmerkezcilik, çıkarıcılık, kuşkuculuk, kötümserlik gibi eğilimleri ile kaba, intikamcı, merhametsiz, asabi, rekabetçi, güvenilmez, vefasız ve acımasız olma özellikleri ile örtüştürmek mümkün gözükmemektedir.

Aynı zamanda Karanlık Üçlü ile Beş Faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaya dönük yapılan çalışmalar, uyumluluk kişilik özelliğinin tüm Karanlık Üçlü kişilik özellikleriyle negatif yönlü güçlü bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir (Jakobwitz ve Egan, 2006; Paulhus ve Williams, 2002; Stead ve Fekken, 2014; O'Boyle vd., 2015; Veselka vd., 2012).

Çalışmadaki bulgular, Karanlık Üçlü toplam puanlarının duygusal denge kişilik boyutu ile de ters yönlü anlamlı ilişkisine işaret etmektedir. Bulgulara göre duygusal denge arttıkça Karanlık Üçlü eğilimleri düşmekte ve bu, yine beklenen bir duruma işaret etmektedir.

Bireyin stres yaratan durumlarla baş edebilme seviyesi olarak değerlendirilen duygusal denge (Doğan, 2013); bireylerin kaygı, öfke, nefret gibi negatif duygulara sahip olma eğilimleri etrafında belirlenmiştir. Bu bağlamda duygusal dengesizlik; yüksek nevrotiklik, kaygı ve düşmanca davranışlar ile karakterize edilirken (Berry vd., 2015); yüksek nevrotikliği ise bireylerde bulunan endişe, kızgınlık, sıkıntı, düşünmeden hareket etme, güvensizlik ve depresyon örüntüleri ile ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Duygusal denge durumu ise bireylerdeki sakinlik, aşırı ve uygunsuz duygusal tepkilere yatkın olmama gibi özelliklerle karşılık gelmektedir (Burger, 2016). Bu örüntülerin ise Karanlık Üçlü eğilimleri ile son derece ilişkisel olduğu görülmektedir. Nitekim Karanlık Üçlü eğilimleri daha önce de sözü edildiği üzere özellikle Makyavelizm ve psikopati boyutları ile ilişkisel olarak merhametsizliği, düşmanca duyguları, dürtüsellliği, fevri ve ani davranış örüntülerini, duygu yoksunluğunu, soğuk ve agresif tavırları barındırmaktadır. Bu bağlam düşünüldüğünde Karanlık Üçlü eğilimlerinin duygusal dengesizlikte yer alan kızgınlık, sıkıntılı ve gergin olma, düşünmeden hareket etme, kaygı ve gerginliğe bağlı olarak gelişen düşmanca davranışlar sergileme eğilimleri ile örtüştüğü görülmektedir.

Aynı zamanda etikler ile örtüşmeyen tutumlar sergileyen, sosyal bağlamda hoş karşılanmayacak davranışlar gösteren ve bunların farkındalığında olan Karanlık Üçlü eğilimlerine sahip bireyin bu davranış örüntülerinin kendine dönük içsel bir öfke durumuna yol açabileceği yorumunu yapmak da işlevsel gözükmemektedir. Duygusal denge boyutundan düşük puan alan bireyler, zor ve tedirgin edici durumlar ile karşılaştıklarında duygusal denge durumunda olanlara göre daha kolay strese girebilmekte; stresli durumlarla başa çıkma mekanizmalarını kullanmada eksiklikler gösterebilmektedirler. Dolayısıyla nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin zor ve stresli durumlara karşı olumsuz duygular geliştirmesi ve buna eşlik eden kendini suçlama türündeki örüntülere daha sık kapılmaları beklenebilir. Diğer yandan duygu durumuna ilişkin olarak daha kolay strese girme, karmaşık duygular, kuruntular; nevrotiklik düzeyi yüksek bireylerin kaygı ve gerginliklerine bağlı olarak yahut kendini suçlama örüntüleri ile karşı tarafa düşmanca davranışlar gösterebilmelerine neden

olmaktadır yorumu yapılabilir ve bu örüntüyü de Karanlık Üçlü’deki düşmanlık, diğerlerine güvensizlik ve yüksek tepkisellik ile örtüştürmek mümkün gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgular, kişilik boyutlarından dışa dönüklük ve deneyime açıklığın da Karanlık Üçlü eğilimlerini yordadığını göstermekte, değişkenler arasındaki ilişkilerin pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Hem dışa dönüklük hem de deneyime açıklık boyutlarının bu eğilimleri anlamlı olarak yordaması çalışmanın kendi içinde tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan çalışmalar, deneyime açıklık ve dışa dönüklük boyutlarının kendi aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir (Morsünbül, 2014).

Literatürdeki çalışmalar, Karanlık Üçlü boyutlarından özellikle narsisizm ve psikopati boyutlarının dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutlarıyla ciddi anlamda ilişkisel olduğunu göstermekte (Williams, 2002; Kessler vd., 2010; O’Boyle vd., 2015), bu çalışmadaki bulgular ise Makyavelizm’in de bu kişilik boyutlarıyla anlamlı ilişkisini ortaya koymaktadır. Çalışmadaki bulgular değerlendirildiğinde dışa dönüklük ve deneyime açıklığın üç kişilik boyutunu da anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Karanlık üçlü eğilimlerine dair yapılan çalışmalar; kişiliğin bir nevi bireylerin toplum içinde statü kazanma, kendi konumlarını güvence altına alma ve diğer insanlar ile arkadaşlık kurabilme amacı için bir araç olduğuna odaklanmaktadır (Buss, 1991). Dolayısıyla Karanlık Üçlü eğilimlerine sahip olan bir bireyden sosyal bir çevreye sahip olması, bu çevre içinde hedeflerine ulaşabilmek adına kendini göstermesi, bu çevredeki bireyleri kendi çıkarları için kullanması, kendini bu çevrede yükseltmesi, çevre ile rekabete girmesi, manipülatif davranış örüntüleri ile çevredeki bireyleri etkilemesi beklenmektedir yorumu yapılabilir. Nitekim Karanlık Üçlü eğilimlerine sahip olan bir bireyin Makyavelist, narsist ve psikopatik davranış örüntülerini sergileyerek etrafındakileri bencil bir şekilde kullanması, statü kazanması ve gücünü gösterebilmesi adına sosyal bir çevreye sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu gerekliliği, kişilik boyutlarından dışa dönüklük ile ilişkilendirmek mümkün gözükmektedir. Dışa dönüklüğün ayrıca uyarıcı sosyal çevre arama eğilimlerini (Berry vd., 2015); cesaretli ve hırslı olmayı, istediği şeylerin peşinden gidebilmeyi de içerdiği düşünüldüğünde (Barrick ve Mount, 1991) bu kişilik boyutunun bireylerdeki Karanlık Üçlü eğilimlerini yordaması beklenen bir durum olarak gözükmektedir. Aynı zamanda Karanlık Üçlü eğilimleri, özellikle narsisizm ve Makyavelizm boyutlarına bağlı olarak diğerlerini kendi çıkarları doğrultusunda

kullanma eğilimlerini, benmerkezciliği ve güç odaklı olmayı içermektedir. Dışa dönüklük boyutunun özellikleri arasında yer alan sürekli diğer insanlar ile birlikte olma, insanlar ile zaman geçirip rahatlama ve eğlenme eğilimleri; Karanlık Üçlü kişilik özellikleri gösteren bireylerin diğer insanlar ile birlikte olma ve sosyal bir çevre edinme isteğiyle örtüşürülebilir gözükmektedir. Nitekim sosyal bir çevre ve diğer insanlar, bu bireylerin övgü almalarına, kendilerini gösterebilmelerine, güçlerini kanıtlamalarına, kendilerini yükseltmelerine yarayacaktır. Diğer yandan Karanlık Üçlü'nün Makyavelizm ve özellikle de narsisizm boyutları göz önünde bulundurulduğunda ise başkalarının varlığı ile sosyal çevre sadece bu bireylerin üstünlüklerini onaylamak, ilgi, hayranlık ile onun etrafında dolaşmak ve çıkarlarına ulaşmak içindir yorumu yapılabilir gözükmektedir.

Çalışmanın bulguları, deneyime açıklık boyutunda yine literatür ile uyuşmakta ve deneyime açıklık boyutunun Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini pozitif yönde anlamlı olarak yordadığını göstermektedir. Yapılan araştırmalar, narsisizm ve psikopati boyutlarının dışa dönüklükte olduğu gibi deneyime açıklık boyutuyla da ciddi anlamda ilişkisel olduğunu ortaya koymaktadır (Williams, 2002; Kessler vd., 2010; O'Boyle vd., 2015). Bu çalışmada boyut bazında ulaşılan bulgular ise Karanlık Üçlü'nün üç boyutunun da deneyime açıklık kişilik özelliği ile anlamlı bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymakta, aynı zamanda Karanlık Üçlü'nün toplam puanları da yine aynı yönde bir ilişkiye işaret etmektedir. Deneyime açıklık kişilik boyutu daha önce de değinildiği üzere çok yönlü düşünebilme, yeniliklere açık olma, özgün fikirler üretebilme, yüksek hayal gücüne sahip olma, değişiklikten korkmama, cesur ve meraklı olma eğilimlerini barındırması yönü ile diğer kişilik boyutlarından farklı olarak bilişsel nitelikleri ile ön plana çıkan bir kişilik boyutuna karşılık gelmektedir. Boyuttan yüksek puan alan bireyler; yaratıcılık, merak ve yeni düşüncelere açık olma gibi baskın özellikleriyle tanımlanmakta (Morsünbül, 2014) aynı zamanda bu bireylerin gelişim, değişim, yenilenme, keşfetme ve deneyimleme örüntülerinden keyif aldıkları kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu eğilimler değerlendirildiğinde deneyime açıklık boyutunun benliğe ilişkin olumlu algı ile ilişkilendirilebileceği görülmekte ve boyutun Karanlık Üçlü eğilimlerini (Pincus ve Lukowitsky, 2010) yordaması beklenmektedir.

Özgün, yaratıcı, cesaretli, maceracı ve meraklı olma, analitik düşünebilme ile karakterize edilen deneyime açıklık boyutunda, boyuttan yüksek puan alan bireylerden düşük puan alanlara göre -sözü edilen bilişsel bağlam da düşünüldüğünde- daha zeki olmaları ve özgün

bakış açılarıyla sorunlar karşısında farklı çözüm yolları üretebilmeleri beklenmektedir. Karanlık Üçlü eğilimleri bir bütün olarak düşünüldüğünde ve bu eğilimi taşıyan bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma örüntüleri, güç odaklı olmaları, diğerlerini manipüle etme ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranışları göz önünde bulundurulduğunda bu özelliklerin iyi seviyede bilişsel beceriler gerektirdiği dikkat çekmektedir ve bilişsel becerilerin yüksek seviyede olması durumunun deneyime açıklık kişilik boyutundaki analitik zeka ile örtüşürülebileceği görülmektedir. Burger (2016)'a göre deneyimlere açıklık boyutu; yaratıcı ve sıra dışı bireyleri, gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırmakta; boyuttan yüksek puan alan bireylerin gelenekselin dışında bağımsız düşünceleri ile ön plana çıktıkları görülmektedir. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri gösteren bir bireyden ise beklenen, alışlagelene uymaması ve sosyal bağlamda kabul gören genelgeçer kuralların dışında davranmasıdır. Cesur, değişiklikten korkmayan ve meraklı olarak da tanımlanan deneyime açık bireylerde alışlageleni yapmak yerine sıra dışı olanı seçme eğilimleri görülmekte, dolayısıyla bu bireylerden bu özelliklerle ilişkisel olarak heyecan arama davranışı da beklenmektedir. Özellikle psikopati boyutu ile ilişkisel olarak bu heyecan arama davranışı, Karanlık Üçlü eğilimli bireylerin riskli davranışlarının dinamiğinde görülen dürtüsellikleri eşliğinde ortaya çıkan risk alma, heyecan, zevk ve yenilik arama özellikleri ile uyumaktadır, yorumu yapılabilir.

Çalışmadaki bulgular, sorumluluk kişilik özelliği ile Karanlık Üçlü eğilimleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığına işaret etmektedir. Bu bulguların literatür ile uyummadığı görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar, genel olarak Karanlık Üçlü kişilik özelliği ile sorumluluk boyutunun negatif yönlü bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Çalışmadaki bulguların bu yönde olmasının, araştırmanın öğrenim görmekte olan sınav sürecindeki öğrencilerle yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.2.2. Benlik Saygısı ile Karanlık Üçlü Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkiler

Çalışmadaki bulgular benlik saygısının; Karanlık Üçlü kişilik eğilimleri ile bu eğilimlerin boyutları olan Makyavelizm, psikopati ve narsisizmi yordamadığını göstermekte ve değişkenlerin herhangi bir ilişkiye sahip olmadığına işaret etmektedir. Bu bulguların özellikle benlik saygısına dair yapılan güncel çalışmaları (Baumeister, 2013; Baumeister vd., 2003; Twenge ve Campbell, 2015) desteklemediği ancak benlik saygısına olumlu atıfta bulunarak onu bir çeşit motivasyon kaynağı olarak gören diğer bir deyişle gerçek benlik

saygısını ön plana çıkaran çalışmalarla (Rosenberg, 1965, 1979; Coopersmith, 1967; William James, 1890; Kağıtçıbaşı, 2017) örtüştüğü görülmektedir.

Adams'a (1995) göre benlik, bireyin deneyimleri ile oluşmuş bilişsel bir yapıya karşılık gelmekte; bireyin var olması ile başlamakta, diğerleriyle kurduğu etkileşimler ile de gelişimine devam etmekte, sonuç olarak da benliğin oluşumu belli bir süreci kapsamaktadır. Bireyin yaşam örüntülerine bağlı şekillenen bu yapı, dolayısıyla bireyin dünyayı algılayışını da etkilemektedir. Diğer bir deyişle bireyin kendine ve dünyaya dair oluşturduğu bu bilişsel şemalar, bireyin dünyaya bakış açısını belirlemektedir. Sağlıklı bir benlik için de bireyin kendine dair onayladığı ve kabul ettiği alanların çoğunlukta olması gerekmektedir (Adams, 1995). Benlik saygısı ise bireyin kendisiyle ilgili pozitif ya da negatif değerlendirmeleri olarak tanımlanmakta (Rosenberg, 1965, 1995); bireyin kendini değerlendirmesi merkezinde şekillenen benlik saygısı; bireyin cinsiyet, yaş ve farklı yaşam deneyimlerine göre değişiklik gösterebilen kendine yönelik tutumlarını yansıtmaktadır (Coopersmith, 1967). "Bireyin başarısının girişimlerine oranı" olarak da açıklanan (William James, 1893), benlik saygısı Kağıtçıbaşı'na göre (2017) bir çeşit motivasyon, bireyin kendisini genel olarak ne kadar olumlu bir şekilde değerlendirdiğinin ölçütü olarak kabul edilmektedir. Benlik saygısı; bireyin kendini sevmesi, onaylaması ve değerli bulmasına karşılık gelmekte; bireyin kendisini kabul etmesi, onaylaması, kendisinden duyduğu memnuniyet, kendini değerli görmesi ve seilmeye değer bulması ile karakterize edilmekte diğer bir ifade ile bireyin kendine dönük olumlu ya da olumsuz tutumları, algıları benlik saygısını yordamaktadır (Tiggemann, 2001). Bu bağlamda birey kendini değerlendirirken olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek; olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır. Dolayısıyla bireyin bu değerlendirmede performansını, kapasitesini, yeterliliğini ve değerlerini göz önünde bulundurduğu; benlik saygısının ise bireyin kendisini yetenekli, başarılı, önemli ve değerli olarak algılama derecesi ile ilgili inanç ve tutumlarını yansıttığı düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017). Benlik saygısına dair bu yaklaşımlar göz önüne alındığında benlik saygısı ile Karanlık Üçlü eğilimleri arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmaması beklenen bir duruma işaret etmekte nitekim bu yaklaşımlar bireylerdeki gerçek ve olumlu yönde işleyen sağlıklı bir benlik saygısına atıfta bulunmaktadır. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri etik ve değerler ile örtüşmeyen, sosyal olarak hoş karşılanmayan, toplum tarafından kabul görmeyen ve itici sayılan kişilik özelliklerini kapsamakta, kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunarak bireylerdeki yüzeysel

ilişkileri, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimlerini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntülerini içermektedir. Bu kişilik özellikleri ve bu özellikler ile gelişen davranış örüntüleri göz önüne alındığında bu eğilimler ile hareket eden bir bireyden gerçek bir benlik saygısına sahip olması beklenmemektedir. Nitekim sağlıklı benlik saygısı, bireylerin kendine güvenen (Orth ve Robins, 2014), kendinin de diğerleri kadar değerli olduğunu düşünen, beceri ve bilgilerini çevresi ile paylaşabilen ve aynı zamanda bunlarla gurur duyabilen, diğerleri tarafından kabul gördüğünü hissedenden bireyler olmasını sağlamaktadır (Wallerstein, 1998; Özkan, 1994). Bu özelliklerin duygusal denge ve uyumluluk kişilik özellikleriyle de tersi yönde bir ilişkiye sahip olan, benmerkezcilik, bencillik, diğerlerine karşı düşmanlık ve acımasızlık içeren, çıkarıcı ve güç odağında davranma örüntüleri ile kendini gösteren Karanlık Üçlü eğilimleri ile uyuşmadığı görülmektedir.

Çalışmadaki bulguların aynı zamanda benlik saygısına dair yapılan güncel çalışmaları desteklemediği de görülmektedir. Bu çalışmalara göre benlik saygısının son zamanlarda yükselme eğilimi içinde olduğu, benlik saygısının abartılı ve dengesiz biçimde artmasının narsisizme yol açabileceğini öngörülmektedir (Baumeister vd., 2003). Twenge ve Campbell'a (2015) göre benlik saygısı tüm zamanlardan daha yüksek bir artma eğrisinde gözükmemekte; benlik saygısıyla ilişkilendirilen bireycilik, iddialılık, dışa dönüklük ve narsisizm gibi kendine hayranlıkla ilişkilendirilen özelliklerin puanlarındaki artış, abartılmış ve şişirilmiş bir benlik saygısına işaret etmektedir. Ancak çalışmadaki bulgulara göre benlik saygısı; benmerkezcilik, bencillik, diğerlerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğilimleri ile ilişkilendirilen Makyavelizm ve narsisizm boyutları ile bu boyutları içeren Karanlık Üçlü eğilimlerini yordamamakta ve bulguların bu yönü düşünüldüğünde çalışma grubundaki bireylerin genel anlamda sağlıklı bir benlik saygısına sahip olduğu öngörülmektedir.

5.2.3.Karanlık Üçlü ve Değerler Arasındaki İlişkiler

Geleneksellik, güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyuma değerleri ile Makyavelizm arasındaki ilişkiler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre geleneksellik, güvenlik ve iyilikseverlik değerleri Makyavelizm'i negatif yönde yordarken güç ve başarı değerlerinin ise bu kişilik

boyutunu pozitif yönde yordadığı; elde edilen bulguların literatürdeki çalışmalar (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015) ile örtüştüğü görülmektedir.

Değerler, toplumdaki ahlaki gelişimin kaynağı olarak kabul edilmekte ve bu bağlamda büyük önem taşıyan yapılara karşılık gelmektedir (Silfver vd., 2008). Değerler, amaçlarımız için bilişsel kontrol altındaki kalıcı hedefler olarak tanımlanmış (Roccas vd., 2002; Schwartz, 1992); bireyin biyolojik, sosyal etkileşimlerini düzenleme ve grup ile toplumsal gereklilikleri yerine getirmeye ilgili ihtiyaçları olmak üzere üç evrensel ihtiyacın bilişsel temsilleri olarak kavramsallaştırılmıştır (Sümer ve Demirutku, 2010). Schwartz' a (1992, 2014) göre biyolojik örüntüler; gereksinimlerini tek başına karşılayamayan insanoğlunu toplum halinde yaşamaya zorlamakta ve bu da hem bireyin ve grubun hayatta kalabilmesi hem de refah içinde yaşayabilmesi için sosyal bağlamda davranışların diğerlerine göre ayarlanmasını, eşgüdümlemesini zorunlu kılmaktadır (Schwartz, 2014). Bu sayıltıdan hareketle 10 temel değer tanımlayan Schwartz (1992), bu temel değerlerden birini de geleneksellik değeri olarak belirlemiştir. Geleneksellik değeri; güvenlik ve uyum değerleri ile birlikte muhafazakarlık boyutunun birleşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu değerin, uyum ve güvenlik değerleri ile güçlü bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. Geleneksellik değeri dinamiğini, bireyin kendi kültürünün getirdiği gelenek, görenekler ve fikirlerin kabulü ile onlara bağlanma ve saygı gösterme örüntülerinden almaktadır. Tüm toplumlar ve grupların paylaşılan yaşantı ve kaderlerinin temsiline dair uygulamalar, simgeler, görüşler ve inançlar geliştirdiği kabul görmekte ve gelenekler çoğu zaman inanç ve davranış normları biçiminde kendini göstermektedir (Schwartz, 1992). Geleneksellik değerine ilişkin bu örüntüler göz önünde bulundurulduğunda boyutun Makyavelizm ile ters yönlü ilişkisi, beklenen bir duruma işaret etmektedir. Nitekim Makyavelizm kişilik özelliği doğası gereği, toplumsal kabul gören etikleri, normları ve ahlaki değerleri görmezden gelen, hiçe sayan davranış eğilimleri ile karakterize edilmektedir. Bireysel amaçları için toplumsal kabul gören ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, geleneksel bağlamda toplum tarafından onaylanamayacak yalan söyleme, hileye başvurma, çıkarları doğrultusunda hareket etme gibi davranışları sergileyen, benmerkezcilik eğiliminde olan Makyavelistler; Christie ve Geis' e (1970) göre ahlaktan yoksun değil, sadece geleneksel ahlakla bağdaşmayan etik dışı davranışlar sergilemektedirler. Bu bağlam düşünüldüğünde Makyavelizm eğilimli bireylerin toplumsal kabul gören geleneksele karşı zıt yönde davranış eğilimleri içinde oldukları su

götürmez bir gerçeğe karşılık gelmektedir. Alçakgönüllü, ılımlı ve kanaatkar olma; dinsel ve ruhsal yaşama, geleneklere saygı gösterme değerlerinin geleneksellik değerinin alt değerlerini oluşturduğu düşünüldüğünde de yine bu alt değerlerin Makyavelizm'in duygusal yüzeyselliği, benmerkezciliği, manipülatif olma eğilimleri, güç/statü düşkünlüğü ve rekabetçilik özelliği ile taban tabana zıtlık taşıdığı görülmektedir. Buradan hareketle de geleneksellik değeri düştükçe Makyavelizm eğilimleri yükselmektedir, yorumu yapılabilir.

İyilikseverlik değerinin de Makyavelizm'i ters yönde yordadığı görülmektedir. Bu bulgu da yine beklenen bir duruma işaret etmekte ve literatürle uyumluluk göstermektedir (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015). İyilikseverlik değerlerinin temelinde sık sık kişisel temas halinde olunan kişilerin refahının korunması ve geliştirilmesi yer almaktadır (Schwartz, 1992). İyilikseverliğe dair bu eğilimlerin, manipülatif davranışlarla duygusal olarak diğerlerini sömüren bireyler olarak anılan Makyavelist bireylerle örtüştürülmesi mümkün gözükmemektedir. Duygular yerine faydacı sonuçlara odaklanan bu bireyler, diğerlerini amaçlarına ulaşmada birer araç olarak görme eğilimindedirler. Sinik, kurnaz, şüpheli, baskıcı, soğuk, ahlaki değerlerden yoksun (Ali vd., 2009) olma eğilimleriyle kişilerarası sosyal rekabette güç kazanma odaklı olan (Rauthmann, 2012; Kareshki, 2011) Makyavelistlerin bu özellikleri onları; yararlı, dürüst, bağışlayıcı, yardımsever, sadık ve sorumlu olma gibi alt değerlerden oluşan iyilikseverlik değerinden ciddi anlamda uzaklaştırmaktadır. İyilikseverlik değerleri genel olarak diğerlerinin iyilik ve refahını istemeye dolayısıyla zorlama olmaksızın bunlarla ilgilenmeye atıfta bulunmakta; iyilikseverliğe dair bu örüntü; insanoğlunun özünde kötü olduğunu düşünen, dolayısıyla da onları kendi çıkarları için yönlendirmenin faydalı ve çıkarların değerlerden önemli olduğuna inanan Makyavelistlerin bu bakış açılarıyla da uyuşmamaktadır. Diğer yandan iyilikseverlik değeri; yardımsever, dürüst, sadık, sorumluluk sahibi olmak ve gerçek arkadaşlık örüntüleri kurmak, olgun bir sevgiye ulaşmak ile de açıklanmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). İyilikseverliğin doğasında bulunan dürüstlük özelliğinin Makyavelizm ile tam bir zıtlık taşıdığı görülmektedir. Nitekim Makyavelizm eğilimli bir bireyin amaçları doğrultusunda hileye başvurma, yalan söyleme ya da diğerlerini aldatma eğilimleri; dürüst ve çevresine sadık olmayı engellemektedir. Onun odağında kendisi, amaçları ve çıkarları vardır. Diğer yandan çevresine karşı son derece soğuk, diğerleriyle kurulan duygusal yakınlığa karşı ilgisiz olan bu bireyin gerçek arkadaşlık örüntüleri kurması ve olgun bir sevgiye ulaşması da

ondan beklenen bir durum olarak gözükmemektedir, yorumu yapılabilir. Dolayısıyla iyilikseverlik düştükçe Makyavelizm'in yükseldiği görülmektedir.

Çalışmadaki bulgulara göre Makyavelizm'i ters yönde yordayan diğer bir değer ise güvenlik değeridir. Buradan hareketle güvenlik değeri düştükçe Makyavelizm eğilimlerinin arttığı sonucuna ulaşılabilir. Benliğin, ilişkilerin, toplumun güvenliği, uyumu ve kararlılığını sürdürme isteği veya güdüsü temelinde açığa çıkan güvenlik değeri; bireysel çıkarları ve toplumsal çıkarları gözetmek odağında iki alt boyuta ayrılmaktadır (Schwartz, 1992). Kendi çıkarlarını sonuna kadar gözetmesi hatta bu çıkarlar için hoş olmayan davranışlar sergilemesi beklenen Makyavelizm eğilimli bireyden toplumsal çıkarlar boyutunda olumlu yönde davranması beklenmemektedir. Nitekim onun odağında kendisi vardır ve bu bağlamda diğerlerini yahut toplumu umursamayacaktır. Ulusal ve toplumsal güvenliğin yanı sıra iyiliklere karşılık verme, bir gruba ait olma şeklinde alt değerler de içeren güvenlik değerinin; bireysel çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, kendi amaçlarına ulaşmada diğerlerini birer araç yahut nesne olarak gören, diğerlerinin varlığını benmerkezciliğinden ve onlardan faydalanmak için isteyen Makyavelist bir bireyin tutumları ile uyuşmadığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Çalışmadaki bulgular, güç değerinin Makyavelizm'i pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Bulgular, yapılan çalışmalarla da örtüşmekte (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015); beklenen bir duruma işaret etmektedir. Sosyal konum ve saygınlık elde etme, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol ve egemenlik kurma güdüsü ile açıklanan güç değeri (Schwartz, 1992); Makyavelizm kişilik özelliğindeki hırslı, rekabetçi ve güç odaklı olma eğilimleri ile örtüşür gözükmemektedir. Nitekim kaynaklar üzerinde kontrol ve egemenlik kurma isteği; amaçlarına ulaşmada her yolu kullanabilecek, çıkarları için etik olmayan manipülasyonlara yer verecek, sonuç odaklı davranış eğilimleri içinde olan, kendilerinden ziyade diğerlerinin gözünde mükemmel olma ve kusursuz görünmeye çalışan Makyavelist bir bireyden beklenen bir tutuma işaret etmektedir, yorumu yapılabilir. Gücün ve egemenliğin onda olması; uzun vadeli stratejik planlamalar yapabilen ve kişilerarası sosyal rekabette güç kazanma odaklı bir eğilim gösteren Makyavelist bir bireye aynı zamanda fayda sağlayacaktır, yorumunu yapmak da işlevsel gözükmemektedir. Alt boyutlarında otorite kurma, zenginlik ve toplumsal güce sahibi olma gibi değerleri de barındıran (Schwartz, 2014) güç değeri, aynı zamanda bu güce ve otoriteye sahip olan Makyavelist bir bireye diğerlerini

manipüle etme, çıkarları doğrultusunda kullanabilme, diğerlerini etkileme, kontrol altına alabilme bağlamında da kolaylık sağlayacaktır, yorumu yapılabilir gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgular; hırslı, zeki, sözü geçen biri olma gibi özellikleri barındıran başarı değerinin de Makyavelizm'i pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Literatürle (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015) de uyuşan bu sonuç, beklenen bir durum olarak görülmektedir. Başarı değeri de güç değeri gibi toplumsal saygınlık üzerine odaklanmakta ancak başarı değerleri somut etkileşimdeki başarılı olma eylemini ve bunun etkin gösterimini vurgularken, güç değerleri daha genel bağlamda toplumsal sistem içinde başat bir konumun elde edilmesini ya da bunun korunmasını kapsamaktadır (Schwartz, 2014). Dolayısıyla ayrılmış olsalar da her iki değer de bir bağlamda benzerlikler barındırmaktadırlar. Başarılı olma, yetenek, hırs ve etki gibi alt boyutları kapsayan başarı değerlerinin (Schwartz ve Boehnke, 2004) bu alt boyutlardan yola çıkarak Makyavelizm ile örtüştüğünü söylemek mümkün gözükmektedir. Nitekim Makyavelizm eğilimleri; hırslı ve rekabetçi olma gibi örüntülerin yanı sıra bireylerin diğerlerini yüksek derecede etki altına alması ile de karakterize edilmektedir. Makyavelizm eğilimli birey, hırsları doğrultusunda amaç ve çıkarlarına ulaşabilmek için manipülatif taktikleri de kullanarak diğerlerini etkisi altına almayı hedefleyecektir, yorumu yapılabilir. Daha önce de sözü edildiği üzere Makyavelizm eğilimli bireyler; bireysel çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, gözetilen amaca ulaşmak için diğerlerini kullanan ve manipülatif davranışlarla duygusal olarak diğerlerini sömüren bireylerdir ve buradan hareketle de amaçlarına ulaşabilmek adına diğerlerini etkileyebilmek, onlar için son derece önemli gözükmektedir. Ayrıca manipülasyon, yalan söyleme örüntüleri, hileye başvurma ve etiklerle uyuşmayan bu davranış örüntülerini kendini belli etmeden ortaya koymaya çalışma, yüksek dürtü kontrolü; bilişsel örüntüler taşımakta ve zeki olmayı gerektirmektedir, yorumunu yapmak da işlevsel gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgulara göre Makyavelizm ile uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve uyma değerleri arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu bulgular, özellikle uyma değerine ilişkin beklenen bir durum olmamakla birlikte literatürdeki çalışmalar, uyma değeri ile Makyavelizm arasında ters yönlü bir ilişkiye işaret etmektedir (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015). Nitekim uyma değeri; başkalarını üzecek veya başkalarına zarar verecek, sosyal beklentileri veya normları ihlal edebilecek eylemlerin, eğilimlerin ve dürtülerin kısıtlanması ile karakterize edilen bir değerdir. Dolayısıyla bu özelliklerin Makyavelizm ile

uyuşmadığı, benmerkezci Makyavelist bir bireyin aldığı kararların duygusal boyutundan çok fayda boyutu ile ilgilenmesinin, amaçları doğrultusunda sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmemesinin, çevresindekilere karşı soğuk olmasının diğerleriyle arasına duygusal mesafe koyabilmesinin ciddi anlamda onu uyumluluk değerinden uzaklaştırdığı görülmektedir. Diğer yandan bu değer grup etkileşimlerinin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için bireylerin diğer kişiler ile düzgün etkileşim kurması ve grubun işlev görmesini kesintiye uğratacak eğilimlerin ketlenmesi gereksiniminden dinamik aldığı (Schwartz, 1992) da görülmektedir. Bu dinamikten hareketle çalışma grubunun sınıf içerisinde bulunan ve bununla ilişkisel olarak belli başlı kurallara uymak zorunda olan lise öğrencileri ile yapıldığı düşünüldüğünde bu beklenmeyen durum, çalışma grubunun bu özelliği ile ilişkilendirilebilir gözükmemektedir.

Geleneksellik, güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri ile psikopati arasındaki ilişkiler

Çalışmadaki bulgulara göre iyilikseverlik ve uyma değerlerinin psikopati kişilik boyutunu negatif; güç değerinin ise anlamlı olarak pozitif yönde yordadığı görülmekte; bu bulgular, hem anlamlı bir duruma işaret ederken hem de yapılan çalışmalarla (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015) örtüşmektedir. Bu bulgulardan hareketle iyilikseverlik ve uyma azaldıkça psikopati eğilimleri artmaktadır, yorumu yapılabilir.

Temelinde çevredeki insanların refahının korunması ve geliştirilmesi yer alan (Schwartz, 1992), diğerlerinin iyilik ve refahını istemeye dolayısıyla zorlama olmaksızın bunlarla ilgilenmeye atıfta bulunan (Schwartz, 2014) iyilikseverlik diğer bir ifadeyle yardımseverlik değeri; doğasında duyuşsal boyut için empati, suçluluk veya pişmanlık hissiden yoksun olma, çabuk sinirlenme, başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kuramama gibi olumsuz özellikleri bulunduran psikopati eğilimli bireylerin özellikleri ile taban tabana zıtlık taşımaktadır. Diğer yandan yapılan çalışmalar; bu bireylerin kişilerarası boyutunda bulunan kibirlilik, görkemlilik, duygusuzluk, yüzeysellik ve manipülatiflik eğilimlerine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla hem duyuşsal hem de kişilerarası boyutlara dair yapılan analizlerdeki özellikler, psikopati kişilik boyutunu iyilikseverlik değerinden uzaklaştırmaktadır. Nitekim kibir, duygusuzluk, çabuk sinirlenme ve acımasız olma örüntülerini; diğerlerinin mutluluğunu isteme, diğerlerine fayda sağlama, bağışlayıcı ve merhametli olma, empati kurabilme özellikleri ile bağdaştırmak mümkün gözükmemektedir.

Beklenen durum da dolayısıyla iyilikseverliğe ait olumlu özelliklerin düştükçe psikopatiye ait olumsuz özelliklerin artma eğilimine girmesidir. Bunların yanı sıra psikopati; yapılan araştırmalarda diğerlerini küçümseyici davranışlar, sömürü de içeren kısa vadeli arkadaşlık ilişkileri ve şiddet odaklı çeşitli anti-sosyal iletişim örüntüleri ile de ilişkilendirilerek açıklanmıştır (Nathanson vd., 2006). İyilikseverlik değerinin; sadık olma, gerçek arkadaşlık kurma isteğinde olma, olgun bir sevgiye ulaşma, manevi ve anlamlı bir hayata sahip olma ile de kavramlaştırıldığı düşünüldüğünde psikopati eğilimlilerin sözü edilen özellikleri ile tezatlık örüntüsü içinde olduğu görülmektedir. Nitekim diğer bireylerle dostluk kurmaktan, anlamlı ve sevgi dolu bir hayata sahip olmayı istemekten çok uzak olan psikopati eğilimli bir birey; bu özelliklerine bağlı olarak anti-sosyal ve duygu yoksunluğu içeren eğilimler sergileyecektir. Genel bir ifade ile nevroitiklik ve düşmanca saldırganlık barındıran, duygusal tepkisellik içeren, zarar vericilik ile sömürücülüğe sahip olan ve yaşam biçimi haline gelen bu davranış örüntülerini gösteren psikopati eğilimli bir bireyin diğerlerine karşı iyiliksever eğilimlerle yaklaşması beklenen bir durum olarak gözükmemektedir.

Çalışmadaki bulgular yine literatürdeki çalışmalarla örtüşen (Kajonius, Persson ve Jonason, 2015; Jonason vd., 2015) ve beklenen bir duruma işaret etmekte ve uyma değerinin psikopatiyi ters yönde yordadığını göstermektedir. Uyma değeri, başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılmasını içeren bir değere karşılık gelmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Psikopati kişilik özelliği ise bireylerin davranış örüntülerinde dürtüsellik, zarar vericilik, şiddet, sömürücülük, duyarsızlık, ahlak dışılık gibi baskın özellikleri barındırmakta ve dolayısıyla bu bireylerde başkalarını üzecek veya başkalarına zarar verebilecek, sosyal beklentileri veya normları ihlal edecek eylemlerin, eğilimlerin ve dürtülerin kısıtlanmasına dair bir çabaya rastlanmamaktadır. Bu da psikopati eğilimli bireyleri, uyma değerinden uzaklaştırmaktadır. Özellikle uyma değerinde yer alan grup etkileşimlerinin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için bireylerin diğer kişiler ile düzgün etkileşim kurması ve grubun işlev görmesini kesintiye uğratacak eğilimlerin ketlenmesi (Schwartz, 1992); psikopati kişilik özelliğine sahip bir bireyin yüksek dürtüsellik içeren davranışları ile ciddi anlamda zıtlık oluşturmaktadır. Nitekim yüksek dürtüsellik, bu bireylerin kendilerini kısıtlamasına ket vuracak ve ilişkilerinde onların ortama uygun olmayan ani, kaygılı, tepkisel, öfke dolu ve saldırgan davranma eğilimleri içinde olmalarına yol açacaktır dolayısıyla bu örüntü de onları uyumlu olmaktan uzaklaştıracaktır, yorumunu yapmak işlevsel gözükmektedir. Öz disiplin, kendi

kendini denetleyebilme, saygı, itaatkarlık gibi alt değer boyutlarından oluşan uyma değerinin (Bardi & Schwartz, 2003) psikopati eğilimli bireylere dair özellikler göz önüne alındığında boyutu ters yönde yordaması beklenmektedir. Nitekim yüksek dürtüsellik eğilimleri; kendi kendini denetleyebilme ve öz disiplin ile anlamlı derecede bir tezatlık içermektedir.

Çalışmadaki bulgular güç değerinin psikopatiyi pozitif yönde anlamlı olarak yordadığını göstermekte ancak güçlü bir ilişkiye işaret etmemektedir. Literatürde yer alan çalışmalar da güç değeri ile psikopati arasında aynı yönlü bir ilişkiyi göstermektedir (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015). Güç değeri daha önce de değinildiği üzere insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol ve egemenlik kurma güdüsü ile açıklanmakta (Schwartz, 1992); otorite kurma, güç sahibi olma gibi eğilimleri barındırmaktadır (Schwartz, 2014). Bu bağlamda güç değerini psikopati kişilik özelliğindeki sosyal açıdan yıkıcı olma ile dolaylı olarak ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Psikopati eğilimli bir bireyden beklenen, olumsuz davranış eğilimlerini sergileyebilmesi adına diğerleri üzerinde güç ve otorite sahibi olmaya, egemenlik kurmaya çalışması; baskıcı bir tutum ile diğerlerini küçümsemeye yahut onlar üzerinde baskı kurmaya dönük davranış örüntülerini göstermesidir. Güç değerleri daha genel bağlamda toplumsal sistem içinde sosyal güç sahibi olma ve insanlar ile kaynaklar üzerinde denetim gücüne sahip olmayı kapsamaktadır (Schwartz, 2014). Psikopati eğilimleri ise bencillik, acımasızlık ve düşmanca saldırganlık içermesi özellikleri ile diğerleri üzerinde ciddi bir baskının kurulmasının istenmesine neden olabilir, bu eğilimler de psikopati kişilik özelliğine sahip bireyi güç değerine yaklaştırmaktadır, yorumu yapılabilir.

Ayrıca çalışma bulgularına göre güvenlik, uyarılma, geleneksellik, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim ve başarı değerleri ile psikopati arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamaktadır. Bu bulgular ise güvenlik, geleneksellik, evrenselcilik, öz yönelim değerleri kapsamında beklenmeyen bir duruma işaret etmektedir. Beklenen, bu değerlerin psikopati kişilik özelliğini ters yönde yordamasıdır.

Geleneksellik, güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri ile narsisizm arasındaki ilişkiler

Çalışmadaki bulgulara göre hazcılık, başarı ve güç değerlerinin narsisizm kişilik boyutunu pozitif; geleneksellik değerinin ise anlamlı olarak negatif yönde yordadığı görülmekte; bu bulgular, hem anlamlı bir duruma işaret ederken hem de yapılan çalışmalarla (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015) örtüşmektedir.

Bulguların güç, başarı ve hazcılık değerlerindeki sonuçları ve tüm bu değerlerin değişime açıklık (kendini güçlendirme) değerinin alt boyutları (Schwartz vd., 2001) olduğu düşünüldüğünde bulgular araştırma sonucundan bekleneni vermektedir. Nitekim narsisizm kişilik özelliğinde yer alan deneyime açık olma eğilimleri de bu bulguları destekler nitelikte gözükmemekte; her üç değer de deneyime açıklık kişilik boyutu ile ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Daha açık bir ifade ile hazcılık değeri, bireysel zevke ve hazza yönelimi; güç değeri, diğerlerini etkileme ve sosyal güç sahibi olma eğilimlerini; başarı ise hırslı, sözü geçen biri olma ve bilişsel olarak zeki olma örüntülerini içermekte ve narsisizm eğilimli bireylerin deneyime açık ve diğer yandan dışa dönük olma özelliklerini göstermelerini desteklemektedir, yorumu yapılabilir gözükmemektedir.

Hazcılık değeri, bireyin kendisi için haz ya da duyumsal doyum elde etmesi ve zevk ile duyguların kişisel olarak ödüllendirilmesi eğilimleriyle açıklanan bir değerdir (Schwartz, 2014). Narsisizm eğilimleri ise bireyin kendi benliğine dönük olumlu algısı ile ilişkilendirilmiş ve bazı çalışmalarda bulgular, normal narsisizmin birey için pozitif yönde işlediğini göstermiştir (Campbell ve Foster, 2007). Rozenblatt'a (2002) göre narsisizm eğilimleri; bireyin kendini önemli hissetmesi, güçlü ve çekici olma gibi istenen özellikleri kendine atfetmesiyle ilişkilendirilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalardaki bulgular, bu bireylerin dışadönük, kendini geliştirmeyi amaçlayan, deneyimlere açık bireyler olduğunu göstermektedir (Twenge vd., 2008). Narsisizme ait bu örüntüler düşünüldüğünde özellikle bireyin kendisini önemli hissetmesine bağlı olarak hazcılık değerindeki kendini ödüllendirme eğilimlerine sahip olacağı, yorumu yapılabilir. Aynı zamanda narsisizmdeki bireyin diğerlerine göre deneyimlerinden keyif almasını ve başarılarıyla gurur duymasını, kendini önemli bir yere koymasından ötürü kendine yatırım yapma ve yükseltmeye çalışmasını hazcılık değerinde yer alan zevk alma, hayatı sevme ve yaşamın tadını çıkarma alt boyutları ile ilişkilendirmek işlevsel gözükmemektedir. Bu örüntü, deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip olan narsisizm eğilimli birey ile hazcılık değeri arasındaki ilişkinin yönünün pozitif olmasını açıklamaktadır.

Çalışmadaki bulgular başarı değerinin de narsisizmi yordadığını göstermekte, bu da yine beklenen bir sonuca işaret etmektedir. Nitekim başarı değeri; yetenek, hırs ve etki gibi alt boyutları kapsamakta (Schwartz ve Boehnke, 2004); öz saygı, zeka, toplumsal tanınma gibi örüntülerle de ilişkisellik taşımaktadır (Schwartz, 2014). Yukarıda da değinildiği üzere

bireyin kendi benliğine dönük olumlu algısı ile karakterize edilen ve bazı çalışmalara göre birey için pozitif yönde işlediği saptanan narsisizm eğilimleri; bireyi kendisi, çevresi ve çevrenin beklentileri doğrultusunda dış dünya ile başa çıkmada motive ederek uyumlu hale getirebilmekte; bu durum ise narsisizm eğilimindeki bireyin kendini önemli hissetmesi, güçlü ve çekici olma gibi istenen özellikleri kendine atfetmesiyle ilişkilendirilmektedir. Çalışmalardan elde edilen bu bulgular ise bu bireylerin dışa dönük, kendini geliştirmeyi amaçlayan, deneyimlere açık bireyler olduğunu göstermekte; bu kişilik özellikleri ise narsist bireylerin diğerlerine iyi ve eşsiz görünmeyi amaçlama dinamiğiyle açıklanmaktadır (Twenge vd., 2008). Bu örüntüyü ise başarı değerinde yer alan etki alt boyutu ile bire bir ilişkilendirmek işlevsel gözükmemekte; narsisizm eğilimli birey, sözü edilen bu özellikleriyle diğerleri üzerinde etki bırakmayı başarabilmektedir. Başarı değerinde yer alan yetkin ve başarılı olma özellikleri düşünüldüğünde diğerleri tarafından yetkin olarak algılanmak, başarıya ulaşarak diğerlerinin dikkatini kendi üzerine çekebilmek; narsisizm eğilimli bir bireyin eşsiz ve biricik olmayı isteme eğilimleriyle de uyumaktadır. Aynı zamanda çalışmadaki bulgular, benlik saygısının narsisizmi yordamadığını da göstermekte ve bu bulgu da bu çalışma için başarı değerindeki öz güven örüntüleriyle narsisizm eğilimlerini örtüştürmek için işlevsel gözükmemektedir. Sonuçlardaki bulgular, katılımcıların sağlıklı bir benlik saygısına sahip olduğunu göstermektedir. Buradan başarı değeri ve bununla ilişkisel olarak bir alt boyut olan öz güven arttıkça narsisizm eğilimleri de artmakta ve bu örüntü diğerlerinin onayını almak, sosyal olarak kabul görmek, diğerleri tarafından beğenilmek ve diğerlerinin hayranlığını kazanmak isteyen narsisizm eğilimli bireyi, başarı değerine yaklaştırmaktadır, yorumu yapılabilir. Tüm bunlara ek olarak narsisizm eğilimli bireylerin rekabeti sevmeleri ve yarışmacılık eğilimleri başarı değeri ile ilişkisellik taşımakta; bu ilişkiselliği ise elde edilen başarı ve ödüllerin onları ön plana daha çok çıkartacağı ve yükselteceği ile açıklamak mümkün gözükmemektedir.

Güç değerinin de çalışmadaki bulgular doğrultusunda narsisizmi pozitif yönde yordadığı görülmekte, bu sonuç da beklenen bir duruma işaret etmektedir. Sosyal güç sahibi olma, insanlar tarafından benimsenme, sosyal konum ve saygınlık elde etme ile ilişkilendirilen güç değerinin bu özellikleri göz önüne alındığında bunların narsisizm eğilimindeki bireyin kendisinin diğerlerinden daha zeki, yaratıcı, güzel ve hak sahibi olduğuna inanması; bu öz algının da narsist bireyin bakış açısıyla onu diğerlerinden üstün kılması ile ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Güç değeri; eşsiz olduğuna inanan üstünlük algısı içindeki narsist

bireyin diğerleri üzerinde hak sahibi olmasını olumlayacak ve yine bu güç değeri, onun diğerleri içindeki üstünlüğünü ve dolayısıyla egemenliğini, kendi içinde de görkemli benlik algısını korumasına yardımcı olacaktır, yorumunun yapılması bu ilişkiyi açıklamak için işlevseldir.

Güç ve başarı değerlerinin toplumsal saygınlık üzerine odaklandığı görülmekle birlikte başarı değerleri somut etkileşimdeki başarılı olma eylemini ve bunun etkin gösterimini vurgularken (Schwartz, 2014) bu bağlamda bu değer; narsisizm eğilimli bireyin kendini yükseltmesini, diğerlerinin de kendine hayranlık duymasını sağlayacak; daha genel bağlamda toplumsal sistem içinde başat bir konumun elde edilmesini ya da bunun korunmasını kapsayan güç değerleri (Schwartz, 2014) ise bu bireyin diğerlerinden daha fazla hak sahibi olmasını, üstünlük algısına girmesini ve dolayısıyla diğerleri üzerinde daha fazla egemenlik kurabilmesini sağlayacaktır, yorumu yapılabilir gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgular, geleneksellik değerinin narsisizmi negatif yönde yordadığını göstermekte ve literatürdeki çalışmalarla da örtüşmektedir (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015). Bu da yine beklenen bir sonuç olarak görülmektedir.

Geleneksellik değeri; alçakgönüllü olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, dünyevi işlerden el ayak çekmek gibi özellikler ile ilişkilendirilmekte; dinamiğini, bireyin kendi kültürünün getirdiği görenekler ve fikirlerin kabulü ile onlara bağlanma ve saygı gösterme örüntülerinden almaktadır. Geleneksellik değerine dair bu örüntüler değerlendirildiğinde gelenekselin ötesine geçerek yenilikleri kabul etme, alışlageleni yapmak yerine sıra dışı olanı seçme özellikleri ile karakterize edilen (Burger, 2016) deneyime açıklık kişilik özelliği gösteren narsisizm eğilimli bireylerin bu kişilik özelliğine bağlı olarak geleneksellik değerinden ayrıldığı görülmektedir, yorumu yapılabilir. Diğer bir deyişle narsisizm, deneyime açıklık kişilik boyutu ile ilişkisel bir kişilik özelliğidir. Narsisizm eğilimli bireylerin deneyime açık olmaları onların geleneksellik içeren sıradan olanı kabul etmek yerine gelenekselin ötesine geçerek yenilikleri kabul etme ve alışlageleni yapmak yerine sıra dışı olanı seçme eğilimlerine sahip olduklarını göstermektedir. Nitekim narsisizm eğilimlerinde görülen deneyime açıklık kişilik boyutu, Burger (2016)'a göre yaratıcı ve sıra dışı bu bireyleri, gerçekçi ve basmakalıp bireylerden ayırmakta; boyuttan yüksek puan alan bireylerin gelenekselin dışında bağımsız düşüncelere sahip; geleneksellik ve bilineni tercih etme eğilimlerinin ise boyuttan düşük puan alanlarda görüldüğü dikkat çekmektedir. Bu

örüntü ise çalışmadan elde edilen ters yöndeki bulguları ciddi anlamda desteklemektedir. Geleneksellik değeri azaldıkça narsisizm eğilimlerinin yükseldiği görülmektedir. Geleneksele bağlılık ve bu bağlılıkla örtüşen yeni bir şeylerdense alışlageleni seçme örüntüleri (Burger, 2016); yenilik, değişiklik ve farklı bilgilere açık olma eğilimlerini kapsayan deneyime açıklık boyutu (Morsünbül, 2014) ile tam tersi yönde işlemektedir. Deneyime açıklıktan düşük puan alan bireyler; daha çok tutucu, sabit fikirli (Tekin, 2012), gelenekçi, var olan bilgilerle yetinen, dar bir bakış açısına sahip bireyler olarak değerlendirilmektedirler (Burger, 2016). Narsisizm eğilimli bireylerin narsisizmin doğası gereği bu özelliklere sahip olamayacağı, geleneksel olanı tercih etmek yerine farklı ve sıra dışı olanı yapmalarının onları yükselteceği ve üstünlük algılarını pekiştireceği düşünülmektedir. Diğer yandan geleneksellik değerinin içerdiği alçakgönüllü olma örüntüleri de narsisizm eğilimleri ile ciddi anlamda zıtlık taşımakta; narsisizm eğilimli bireylerin diğerleri arasında biricik olduğuna inanması, iddialılık özelliği, kendinden son derece emin olması ve abartılı gösterişte bulunması bu bağlamda alçakgönüllülük ile bağdaşmamaktadır.

Çalışmadaki bulgular kapsamında iyilikseverlik, uyma, güvenlik, uyarılma, evrenselcilik, öz yönelim ve güvenlik değerleri ile narsisizm arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bu durumun çalışma grubunun yaş aralığı ile ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir. Nitekim beklenen; narsisizmin uyarılma değeri ile pozitif, uyma değeri ile de negatif bir ilişkiye sahip olmasıdır. Ancak çalışmada uyumluluk kişilik özelliğinin de narsisizm ile ters yönlü beklenen bir ilişkiye sahip olmaması, çalışmanın ve bulguların kendi içinde tutarlılık gösterdiğine işaret etmektedir.

Geleneksellik, güvenlik, güç, iyilikseverlik, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, öz yönelim, başarı ve uyma değerleri ile Karanlık Üçlü eğilimleri arasındaki ilişkiler

Çalışmadaki bulgulara göre Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini; güç, başarı ve hazcılık değerleri pozitif yönde; iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik değerleri ise negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Bu bulgular, literatürdeki çalışmalarla da uyumluluk göstermektedir (Kajonius vd., 2015; Jonason vd., 2015).

Kişiliğin karanlık yönüne atıfta bulunan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri; bireylerdeki yüzeysel ilişkileri, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğerlerini kullanma eğilimlerini, benmerkezciliği, güç odaklı olmayı, uyumsuz, olumsuz ve antipatik sayılabilecek sosyal

davranışları, diğerlerini manipüle etme eğilimleri ile yalancılık ve hileye başvurma gibi davranış örüntülerini içermekte ve bu özellikler ile karakterize edilen Makyavelizm, psikopati ve narsisizm olmak üzere üç olumsuz kişilik boyutunu kapsamaktadır. Bu boyutların her birinin literatürel ve teorik olarak kendine özgü özelliklerle değerlendirilebildiği görülse de Karanlık Üçlü kişilik özellikleri belirli bağlamlarda (duygu yoksunluğu, saldırganlık eğilimleri, sahtekarlık gibi, üstünlük algısı, benmerkezci eğilimler) birbiriyle ilişkisel ve örtüşen, kişilerarası uyumsuzluğu karakterize eden olumsuz kişilik özellikleridir. Dolayısıyla Karanlık Üçlü eğilimleri tek bir boyut olarak düşünüldüğünde de beklenen, yine aynı şekilde ayrı ayrı analiz edilen boyutlarla uyumlu olarak belirli değerler ile ilişkili bulgulara rastlanmasıdır. Çalışmadaki bulgular bu doğrultuda değerlendirildiğinde güç değerinin her üç boyutun yanı sıra Karanlık Üçlü eğilimlerini de pozitif yönde yordadığını göstermekte; bu durumun ise güç değerinin sosyal güç sahibi olma ve insanlar tarafından benimsenmeyi isteme ile diğerleri ve kaynaklar üzerinde kontrol ve egemenlik kurma özellikleriyle ilişkisel olduğu düşünülmektedir. Nitekim Karanlık Üçlü eğilimlerine sahip bir bireyin benmerkezci eğilimlerle amaçlarına ulaşabilmek ve çıkarları doğrultusunda diğerlerini yönlendirebilmek için güç odaklı baskın davranış örüntüleri göstermesi gerekmektedir. Bireyin gücü gözeterek bu gücü diğerleri üzerinde kullanması, amaçlarına ulaşabilmesi açısından ona ekstra fayda sağlayacaktır, yorumu yapılabilmektedir.

Çalışmada başarı değerinin boyutlar bağlamında hem Makyavelizm hem de narsisizmi pozitif yönde yordadığı, Karanlık Üçlü eğilimlerinin de bu boyutlara bağlı olarak yine aynı yönde başarı değeri ile ilişkisel olduğu görülmektedir. Başarı değeri; yetenek, başarı, hırs ve etki gibi alt boyutları kapsamakta (Schwartz ve Boehnke, 2004); sosyal bağlamda tanınma gibi örüntülerle de ilişkisellik taşımaktadır (Schwartz, 2014). Karanlık Üçlü eğilimlerine sahip bireylerin toplum içinde güç ve statü kazanma, kendi konumlarını güvence altına alma ve diğer insanları amaçlarına ulaşmada birer araç olarak kullanma eğilimleri ile hırslı ve rekabetçi olma gibi örüntülerin yanı sıra yüksek derecede diğerlerini etki altına alma çabaları onların başarı odaklı davranışlarıyla ilişkisel gözükmektedir. Başarı değerinin Karanlık Üçlü eğilimlerini yordaması, bu bireylerin benmerkezciliklerine bağlı olarak geliştirdikleri üstünlük algıları ve diğerleri üzerinde etki sahibi olmalarına dair baskınlıkları ile de açıklanabilir gözükmektedir.

Çalışmadaki bulgulara göre hazcılık değeri, hem boyutsal bağlamda narsisizmi hem de tek boyut olarak Karanlık Üçlü eğilimlerini pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Karanlık Üçlü eğilimli bireylerin benmerkezcilik örüntüleri ile deneyimlere açık olmaları, kendi üstünlük algılarıyla ilgili olarak kendilerini yükseltmeye ilişkin girişimlerde bulunmaları, geleneksel değerlerin getirdiği örüntülere uymayarak alışlagelenin tersi yönde sıra dışı davranışları, kendilerine eşsiz bir önem atfetmeleri; bireyin kendisi için haz ya da duyumsal doyum elde etmesi ve zevk ile duyguların kişisel olarak ödüllendirilmesi eğilimleriyle açıklanan hazcılık değeri ile güçlü bir ilişkisellik göstermektedir. Nitekim Karanlık Üçlü'nün narsisizm boyutu düşünüldüğünde bu eğilimlere sahip bireylerin deneyimlerinden keyif almayı, başarılarıyla gurur duymayı, kendini önemli bir yere koymasıyla ilişkisellik olarak kendine yatırım yapmayı ve kendini yükseltmeyi diğerlerine göre daha çok önemsendiği düşünülmekte; dolayısıyla tüm bu tutumların hazcılık değerindeki zevk alma, hayatı sevmek ve yaşamın tadını çıkarma ile ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Dolayısıyla bireylerde hazcılık değerinin arttıkça Karanlık Üçlü eğilimlerinin de artması beklenmektedir.

Çalışmadaki bulgular iyilikseverlik değerinin boyutsal bağlamda hem Makyavelizm hem de psikopati ile tek boyut bağlamında ise Karanlık Üçlü eğilimleri ile negatif yönde ilişkisine işaret etmektedir. Bu, beklenen bir durumdur. Bireyin çevresindeki insanların refahının korunması, geliştirilmesi (Schwartz, 1992) ve diğerlerinin iyilik ve refahının istenmesi dolayısıyla bireyin zorlama olmaksızın bunlarla ilgilenmesine atıfta bulunan (Schwartz, 2014) iyilikseverlik değerinin dinamikleri; çıkar ve amaç odaklı yüzeysel ilişkileri, bencilliği, kibirliliği, menfaat için manipülasyona başvurma gibi olumsuz olarak nitelendirilebilecek eğilimleri, istismarcılık dinamikleri ile hilebaz tutum ve davranışları barındıran Karanlık Üçlü eğilimleri ile taban tabana zıtlık taşımaktadır. Karanlık Üçlü eğilimli bireylerin bencil yapıları ve diğerleriyle kurdukları yüzeysel ilişkileri, özellikle bu bireylerin iyilikseverlikle bağdaşmayacak davranışlar göstermesine neden olabilir, yorumu yapılabilir. Diğer bir deyişle çevresindeki bireylerden ziyade kendine odaklanan ve onları umursamayan Karanlık Üçlü eğilimli bireyin çevresine karşı olan kayıtsızlığı iyilikseverlik değerindeki ters yönlü yüksek puanları açıklamak için kullanılabilir gözükmektedir. Yardım etme davranışı azaldıkça bu bireylerin sözü edilen olumsuz davranış örüntüleri de artma eğilimine girecektir, yorumunu yapmak da işlevseldir. Dolayısıyla iyilikseverlik değerinin

düştükçe Karanlık Üçlü özelliklerinin yükselme eğilimine girdiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Çalışmadaki bulgulara göre uyma değeri, hem boyutsal bağlamda psikopatolojiyi hem de tek boyut olarak Karanlık Üçlü eğilimlerini negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Bu bulgu da literatürle uyuşan ve beklenen bir duruma işaret etmektedir. Uyma değeri, başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılmasını içeren bir değere karşılık gelmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Etik ve değerler ile örtüşmeyen, sosyal olarak hoş karşılanmayan, toplum tarafından kabul görmeyen işlerini yürütmede hileye başvurma ve dikkate alınabilecek ölçüde saldırganlık gibi eğilimler sergilemekten çekinmeyen, uyumsuz, duygu yoksunluğu taşıyan ve yer yer dürtüsel davranma eğiliminde olan Karanlık Üçlü kişilik özelliğine sahip bir bireyin bu özellikleri; kibarlık, itaatkarlık, kendini denetleyebilme ile de karakterize edilen uyma değeri ile zıtlık taşımaktadır. Nitekim uyma değerinin temelinde bireylerin başkalarına zarar verebilecek eylemlerden kaçınması bulunmakta dolayısıyla bu temel dinamik, Karanlık Üçlü eğilimli bir bireyin hem niyetine hem de dürtüsellğine bağlı olarak onda bulunabilecek bir özellik olarak görülmemektedir, yorumu yapılabilir. Ayrıca diğerlerini düşünmeyen ve yüzeysel ilişkiler ile diğerlerine karşı kayıtsızlık içinde olan bireyin bu eğilimlerinin artmasının, uyma davranışının düşmesine neden olabileceği ve bu bağlamda toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin artabileceği, yorumu yapılabilir gözükmemektedir.

Çalışmadaki bulgular geleneksellik değerinin boyutsal bağlamda hem Makyaavelizm hem de narsisizm ile tek boyut bağlamında ise Karanlık Üçlü eğilimleri ile negatif yönde ilişkisine işaret etmektedir. Bu bulgu da literatürle uyuşan ve beklenen bir duruma işaret etmektedir. Geleneksellik değeri; alçakgönüllü olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, dünyevi işlerden el ayak çekmek gibi özellikler ile ilişkilendirilmekte; dinamiğini, bireyin kendi kültürünün getirdiği görenekler ve fikirlerin kabulü ile onlara bağlanma ve saygı gösterme örüntülerinden almaktadır. Bireysel amaçları için toplumca kabul gören ahlak kurallarını hiçe saymaktan, sosyal ilişkilerini zedelemekten çekinmeyen, geleneksel bağlamda toplum tarafından onaylanmayan yalan söyleme, hileye başvurma, çıkarları doğrultusunda hareket etme gibi davranışları sergileyen Karanlık Üçlü eğilimli bireylerin bu özellikleri düşünüldüğünde toplumsal kabul gören geleneksellik değeri ile tam tersi yönde işlediği

görülmektedir. Bunun yanı sıra geleneksellik değerin alçakgönüllü olma, hayatın verdiklerini kabullenme gibi özellikleri de içerdiği göz önüne alındığında üstünlük algısı ile çevresine zarar vermekten çekinmeyen, geleneksel değerleri görmezden gelen, hırslı ve rekabetçi olma özelliği gösteren Karanlık Üçlü eğilimli bir bireyin davranış örüntülerini yordamayacağı yorumu, yapılabilir gözükmemektedir.

5.3.Sınırlılıklar ve öneriler

Araştırmanın tüm bulguları ışığında sonuçlar incelendiğinde bulguların genelinin literatürle uyduğu görülse de beklenen belli başlı sonuçlara ulaşamadığı görülmektedir. Bu bağlamda Beş Faktör kişilik boyutlarından biri olan sorumluluk boyutunun psikopati ile beklenen negatif yönlü ilişkisine rastlanmamış; bulgular değişken arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur. Yine benzer bir şekilde literatürle uyur olarak uyumluluk boyutunun narsisizm kişilik özelliğini negatif yönde yordaması beklenirken bulgular, değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Bulguların Karanlık Üçlü ve değerler arasında da belli başlı beklenen sonuçları vermediğini göstermektedir. Literatürdeki araştırmalar göz önüne alındığında beklenenlerden biri uyma değerinin Makavelizm kişilik özelliğini ters yönde yordamasıdır. Ancak bu çalışmada değişkenler arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yine literatürle ilişkisel olarak uyarılma değerinin hem psikopati hem de narsisizmi pozitif yönde yordaması beklenmiş ancak yine değerler arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Sözü edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin bekleneni vermemiş olması, çalışmanın belirli bir yaş grubu aralığında ve öğrenim görmekte olan öğrencilerle yapılmış olmasına bağlanmaktadır. Dolayısıyla örnekleme oluşturan katılımcıların belirli yaş aralığında olması ve lisede öğrenim görmekte olan ergenlerden oluşması, çalışmanın başlıca sınırlılığı olarak görülmektedir. Bundan sonraki çalışmalar için araştırmacılara üniversite öğrencilerinden oluşan beliren yetişkinler başta olmak üzere yetişkinlerden oluşan geniş bir örneklem ile çalışılması önerilmektedir. Diğer yandan bu araştırma özel bir okulda öğrenim görmekte olan öğrenciler ile yapılmıştır. Çalışmada yer alan değişkenlerin arasındaki ilişkinin devlet okullarında öğrenim gören ve lise öğrencilerinden oluşan geniş bir örneklem ile de çalışılması önerilmektedir.

Bunun yanı sıra araştırma, nicel bir çalışmadır ve buna bağlı olarak ölçümlerin tamamı öz bildirime dayalı ölçeklerden oluşmaktadır. Araştırma; Karanlık Üçlü ölçeği, Büyük Beşli

Kişilik ölçeği, benlik saygısı ve değerler ölçeği ile ölçülebilen niteliklerle sınırlıdır. Bunun da bir diğer sınırlılık olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bir başka sınırlılığı ise Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin nispeten yeni bir konu olması ile bağlantılı olarak ülkemizde fazla çalışılmamış olmasıdır. Ülkemizde değerler üzerine birçok çalışmanın olduğu görülmüş ancak değerler ile kişilik özellikleri üzerine kurulu çalışmalarının eksikliğine rastlanmıştır. Dolayısıyla araştırmacılara bundan sonraki çalışmalarında bu değişkenlere yer vermeleri önerilmektedir. Değerlere ve Karanlık Üçlü eğilimlerine dönük ilişkilerin araştırılmasının toplumca istenmeyen etik dışı davranışları önlemede kullanılabileceği düşünülmekte ve araştırmacılara çalışmalarında bu değişkenleri kullanmaları önerilmektedir.

6.KAYNAKÇA

Adams, E. T. (1995). The effects of cooperative learning on the achievement and self-esteem levels of students in the inclusive classroom (Doctoral dissertation, Wayne State University).

Adler, A., & Dişbudak, B. Ç. (1997). Psikolojik aktivite: Üstünlük duygusu ve toplumsal ilgi, Say Yayınları.

Aghababaei, N., & Błachnio, A. (2015). Well-being and the Dark Triad. Personality and individual differences, 86, 365-368.

Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(2), 403-414.

Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. Psychiatric Clinics of North America.

Akyıldız, H. (2006). Freudçu, liberal ve Marksist kişilik kuramlarının türevi olarak toplum, iktisat ve siyaset teorileri. Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(11).

Ali, F., Amorim, I. S., & Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy deficits and trait emotional intelligence in psychopathy and Machiavellianism. Personality and individual differences, 47(7), 758-762.

Aliyev, P. (2008). Beş faktörlü kişilik özellikleri ve cinsiyet rollerinin üniversite alan seçimi ile ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Allport, G. W. (1961). Pattern and growth in personality.

- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological monographs*, 47(1), i.
- Allport, G. W., Vernon, P. E., & Lindzey, G. (1960). Study of values.
- Allsopp, J., Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1991). Machiavellianism as a component in psychoticism and extraversion. *Personality and Individual Differences*, 12(1), 29-41.
- Arkonaç, S. (1993). *Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi*, İstanbul. Alfa Yayınlar.
- Arrigo, B. A., & Shipley, S. (2001). The confusion over psychopathy (I): Historical considerations. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(3), 325-344.
- Aslan, S. (2008). Kişilik, huy ve psikopatoloji. *Rewiews, Cases and Hypotheses in Psychiatry RCHP*, 2(1-2), 7-18.
- Atay, s. (2009), Narsistik kişilik envanteri'nin Türkçeye standardizasyonu. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-16.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E., Bem, D., & Nolen-Hoeksema, S. (2006). *Psikolojiye Giriş (Çeviren: Yavuz Alogan)*. Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Babiak, P., & Hare, R. D. (2006). *Snakes in suits: When psychopaths go to work*. New York, NY: HarperCollins.
- Bacanli, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sifatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Baldwin, S. A., & Hoffmann, J. P. (2002). The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis. *Journal of youth and adolescence*, 31(2), 101-113.
- Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and social psychology bulletin*, 29(10), 1207-1220.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The big five personality dimensions and job performance: a meta-analysis. *Personnel psychology*, 44(1), 1-26.
- Baumeister, R. F. (Ed.). (2013). *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. Springer Science & Business Media.

Baumeister, R. F., & Tice, D. M. (1986). Four selves, two motives, and a substitute process self-regulation model. *Public self and private self*, 63-74.

Baumeister, R. F., Tice, D. M., & Hutton, D. G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of personality*, 57(3), 547-579.

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, 4(1), 1-44.

Bekiroğlu, B. (2020). *Karanlık Üçlü Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin Klinik Bağlamda İncelenmesi* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Berens, L. V. (1999). *The sixteen personality types: Descriptions for self-discovery*. Telos Publications.

Berg, J. M., Smith, S. F., Watts, A. L., Ammirati, R., Green, S. E., & Lilienfeld, S. O. (2013). Misconceptions regarding psychopathic personality: implications for clinical practice and research. *Neuropsychiatry*, 3(1), 63.

Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A., & Sam, D. L. (2015). *Kültürlerarası psikoloji: Araştırma ve uygulamalar*. (çev. ed.: Leman Pınar Tosun). Ankara: Nobel.

Bilgin, M. (2017). Ergenlerin beş faktör kişilik özelliği ile bilişsel esneklik ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 945-954.

Block, J. (1995). Going beyond the five factors given: Rejoinder to Costa and McCrae (1995) and Goldberg and Saucier (1995).

Bogart, K., Geis, F., Levy, M., & Zimbardo, P. (1970). No dissonance for Machiavellians. *Studies in Machiavellianism*, 4, 236-259.

Brown, J. D. (1993). Motivational conflict and the self: The double-bind of low self-esteem. In *Self-esteem* (pp. 117-130). Springer, Boston, MA.

Brown, J. D., & Dutton, K. A. (1995). The thrill of victory, the complexity of defeat: self-esteem and people's emotional reactions to success and failure. *Journal of personality and social psychology*, 68(4), 712.

- Buffardi, L. E., & Campbell, W. K. (2008). Narcissism and social networking web sites. *Personality and social psychology bulletin*, 34(10), 1303-1314.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik* (5. Basım). Çev. İD Erguvan Sarıoğlu. İstanbul: Kaktüs Yayınları.(Eserin orijinali 1986'da yayımlanmıştır).
- Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence?. *Journal of personality and social psychology*, 75(1), 219.
- Buss, D. M. (1991). Evolutionary personality psychology. *Annual review of psychology*, 42(1), 459-491.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem A.
- Caligiuri, P. M. (2000). The big five personality characteristics as predictors of expatriate's desire to terminate the assignment and supervisor-rated performance. *Personnel psychology*, 53(1), 67-88.
- Campbell W. K., & Miller, J. D. (2011). *Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings and Treatments*. Hoboken, NJ: Wiley
- Campbell, M. A., French, S., & Gendreau, P. (2009). The prediction of violence in adult offenders: A meta-analytic comparison of instruments and methods of assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 36(6), 567-590.
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and social Psychology*, 77(6), 1254.
- Campbell, W. K., & Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. *The self*, 115-138.
- Carrel A (1973) *İnsan Denen Meçhul*, Refik Özdek (çev), Yağmur Yayınevi, İstanbul.
- Cattell, R. B. (1986). The 16 PF personality structure and Dr. Eysenck. *Journal of Social Behavior and Personality*, 1(2), 153.

Christie, R., & Geis, F. L. (1970). Chapter 1-why Machiavelli?, *Studies in Machiavellianism*, 1-9.

Cleckley, H. (1976). *The mask of sanity* (5th ed.). St. Louis, MO: Mosby.

Cloninger, C. R. (2013). What makes people healthy, happy, and fulfilled in the face of current world challenges?. *Mens Sana Monographs*, 11(1), 16.

Coopersmith, S. (1967). *Coopersmith self-esteem inventory form A*. Self-Esteem Institute.

Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (1992a). Four ways five factors are basic. *Personality and individual differences*, 13(6), 653-665.

Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (1992b). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of personality disorders*, 6(4), 343-359.

Costa Jr, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and individual Differences*, 12(9), 887-898.

Costa PTJ, McCrae RR (1995): Primary traits of Eysenck's P-E-N system: three- and five-factor solutions. *J Pers Soc Psychol* 69:308–317.

Cüceloğlu D (1993) *İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul*.

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çivitci, N., & Arıcıoğlu, A. (2012). Psikolojik danışman adaylarının yardım etme stilleri ve beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 78-96.

Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara*.

Davidov, E., Schmidt, P., & Schwartz, S. H. (2008). Bringing values back in: The adequacy of the European Social Survey to measure values in 20 countries. *Public opinion quarterly*, 72(3), 420-445.

De Raad, B., & Mlacic, B. (2015). Big five factor model, theory and structure. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 2(2), 559-566.

- Del Gaizo, A. L., & Falkenbach, D. M. (2008). Primary and secondary psychopathic-traits and their relationship to perception and experience of emotion. *Personality and Individual Differences*, 45(3), 206-212.
- Demirutku, K., & Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre değerler anketinin Türkçe uyarlaması. *Türk psikoloji yazıları*, 13(25), 17-25.
- Dickman, S. J. (1990). Functional and dysfunctional impulsivity: personality and cognitive correlates. *Journal of personality and social psychology*, 58(1), 95.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology* 44. 417-440.
- Dilek, H. (2007). Farklı eğitim programlarına devam eden lise 11. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile anne-babalarının benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Douglas, H., Bore, M., & Munro, D. (2012). Distinguishing the dark triad: Evidence from the five-factor model and the Hogan development survey. *Psychology*, 3(03), 237.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi narsisizm? Büyüklenmeci ve kırılğan narsizmin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(37), 1-10.
- Elkind, D. (1979). Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi (Çev. Dönmez, A.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1): 27-38.
- Emmons, R. A. (1987), "Narcissism: Theory and Measurement", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 52, No. 1, pp.11-17
- Engeler, A. (2005). Psychopathy and Antisocial Personality Disorder. Unpublished Doctoral Dissertation, İstanbul University, İstanbul, Turkey.
- Er, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer algıları ile benlik saygıları arasındaki ilişki (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Eraslan-Çapan, B., Satıcı, S. A., Yılmaz, M. F., & Kayış, A. R. (2015). Karanlık üçlü ölçeği: Türkçeye Uyarlama çalışması, 13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 7-10.

- Erikson, E. H. (1984). Reflections on the last stage—and the first. The psychoanalytic study of the child, 39(1), 155-165.
- Erikson, E. H. (2014). İnsan ın 8 Evresi (Çev. Akkaya, G., 2. Baskı). İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Esas, Z. F., Aksoy, B. A. (2001). Ergen ve Gelişimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Evertsson, H., & Meehan, A. (2012). Genetic and Environmental Influences on Psychopathic Personality Traits A Meta-Analytic Review. Örebro University.
- Eysenck, H. J. (1993). The nature of impulsivity.
- Falkenbach, D., Poythress, N., & Creevy, C. (2008). The exploration of subclinical psychopathic subtypes and the relationship with types of aggression. Personality and Individual Differences, 44(4), 821-832.
- Fehr, B., Samsom, D., & Paulhus, D. L. (1992). The construct of Machiavellianism: Twenty years later. In C. D. Spielberger & J. N. Butcher (Eds.), Advances in personality assessment (Vol. 9, pp. 77-116). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Fernie, B. A., Fung, A., & Nikčević, A. V. (2016). Different coping strategies amongst individuals with grandiose and vulnerable narcissistic traits. Journal of affective disorders, 205, 301-305.
- Ferris, G. R., & King, T. R. (1996). Politics in human resources decision: A walk on the dark side. IEEE Engineering Management Review, 24(3), 52-59.
- Foster, J. D., Shenese, J. W., & Goff, J. S. (2009). Why do narcissists take more risks? Testing the roles of perceived risks and benefits of risky behaviors. Personality and Individual Differences, 47(8), 885-889.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (1993). How to Design and Evaluate Research in Education. New York: McGraw-Hill.
- Freud, S. (2007). Narsizm üzerine ve Schreber vakası (2. bs., çev. B. Büyükal ve S. M. Tura). İstanbul: Metis Yayınları (Orjinal makalenin yayın tarihi; 1914)
- Friedman, H. S., & Schustack, M. W. (1999). Personality: Classic theories and modern research (p. 576). Boston, MA: Allyn and Bacon.

Friedman, H. S., & Schustack, M. W. (2003). Personality: classic theories and modern research (3: e upplagan).

Furnham, A., & Crump, J. (2005). Personality traits, types, and disorders: an examination of the relationship between three self-report measures. *European Journal of Personality*, 19(3), 167-184.

Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass*, 7(3), 199-216.

Gable, M., & Topol, M. T. (1991). Machiavellian managers: Do they perform better?. *Journal of Business and Psychology*, 5(3), 355-365.

García, G. M. (2009). Narcissism, self-esteem, and self-worth as predictors of aggression. The University of Tennessee at Chattanooga.

Geçtan, E. (1988). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2015). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E., *Psiko-dinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, s.168.

Geis, F. L., & Moon, T. H. (1981). Machiavellianism and deception. *Journal of personality and social psychology*, 41(4), 766.

Girgin, B. (2007). *Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (Mobbing) Etkileri*. Dumlupınar University Masters Thesis.

Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological assessment*, 4(1), 26.

Goldberg, L. R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American psychologist*, 48(1), 26.

Grams, W. C., & Rogers, R. W. (1990). Power and personality: Effects of Machiavellianism, need for approval, and motivation on use of influence tactics. *The Journal of General Psychology*, 117(1), 71-82.

Gündoğdu, Y. B. (2016). *Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkanı*.

- Güngör, E. (2000). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. İstanbul: Ötüken Yayınlar.
- Gürhan Can, “Kişilik Gelişimi”, (ed.)Binnur Yeşilyaprak, Eğitim Psikolojisi, Gelişim-ÖğrenmeÖğretim, PegemA Yay., Ankara 2006, ss. 117-134.
- Hall, C., Lindzey, G. & Campbell, J. (1998). Theories of personality. New York: John Wiley and Sons.
- Hamarta, E. (2009). A prediction of self-esteem and life satisfaction by social problem solving. Social behavior and personality: an international journal, 37(1), 73-82.
- Hare, R. D. (1999). Psychopathy as a risk factor for violence. Psychiatric quarterly, 70(3), 181-197.
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2009). Psychopathy: Assessment and forensic implications. The Canadian Journal of Psychiatry, 54(12), 791-802.
- Hare, R. D., Harpur, T. J., Hakstian, A. R., Forth, A. E., Hart, S. D., & Newman, J. P. (1990). The revised psychopathy checklist: reliability and factor structure. Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2(3), 338.
- Hazar, Ç. (2006). Kişilik ve iletişim tipleri. Selçuk İletişim, 4(2), 125-140.
- Hicks, B. M., Markon, K. E., Patrick, C. J., Krueger, R. F., & Newman, J. P. (2004). Identifying psychopathy subtypes on the basis of personality structure. Psychological assessment, 16(3), 276.
- Hodson, G., Book, A., Visser, B. A., Volk, A. A., Ashton, M. C., & Lee, K. (2018). Is the dark triad common factor distinct from low honesty-humility?. Journal of Research in Personality, 73, 123-129.
- Hofstede, G. (1981). Management control of public and not-for-profit activities. Accounting, Organizations and society, 6(3), 193-211.
- Hudek-Knežević, J., Kardum, I., & Mehić, N. (2016). Dark triad traits and health outcomes: An exploratory study. Psihologijske teme, 25(1), 129-156.
- Hyman, S. (1989), Acil Psikiyatri, Çev: İ. Doğaner, A. Ayan, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, No:133, İzmir
- İnanç Yazgan, B., & Yerlikaya, E. (2014). Kişilik Kuramları. Ankara: Pegem Akademi.

İnci, E. (2017). Kişilik gelişimi. Pegem Atıf İndeksi, 216-262.

Jakobwitz, S., & Egan, V. (2006). The dark triad and normal personality traits. *Personality and Individual Differences*, 40(2), 331-339.

Jonason, P. K., & McCain, J. (2012). Using the HEXACO model to test the validity of the Dirty Dozen measure of the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 935-938.

Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological assessment*, 22(2), 420.

Jonason, P. K., Webster, G. D., Schmitt, D. P., Li, N. P., & Crysel, L. (2012). The antihero in popular culture: Life history theory and the dark triad personality traits. *Review of General Psychology*, 16(2), 192-199.

Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism.

Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 679-682.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji. Koç Üniversitesi.

Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2017). Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş, İstanbul: Evrim Yayınları. Karasu F. ve Ark.(2017).“Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları”, SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 8(1), 21-27.

Kajonius, P. J., Persson, B. N., & Jonason, P. K. (2015). Hedonism, achievement, and power: Universal values that characterize the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 77, 173-178.

Karasar, N. (2004). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kareshki, H. (2011). Relation among machiavellianism belief and goal orientations in academic situations. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 12, 414-418.

Karpman, B. (1940). The principles and aims of criminal psychopathology. *Journal of Criminal Psychopathology*.

- Karpman, B. (1941). On the need of separating psychopathy into two distinct clinical types: the symptomatic and the idiopathic. *Journal of Criminal Psychopathology*.
- Karpman, B. (1948). The myth of the psychopathic personality. *American Journal of Psychiatry*, 104(9), 523-534.
- Kelly, G. (1955). *Personal construct psychology*. Nueva York: Norton.
- Kernberg, O. (1975). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. (Çev. M. Atakay), Birinci Baskı, Metis Kitabevi.
- Kernberg, O. F. (1989). The narcissistic personality disorder and the differential: diagnosis of antisocial behavior. *Psychiatric Clinics*, 12(3), 553-570.
- Kernis, M. H., Brockner, J., & Frankel, B. S. (1989). Self-esteem and reactions to failure: The mediating role of overgeneralization. *Journal of personality and social psychology*, 57(4), 707.
- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., ... & Williams, D. R. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the WHO World Mental Health Surveys. *The British journal of psychiatry*, 197(5), 378-385.
- Kızıltan, H. (2000). *Narcissistic Personality Inventory (NPI) ölçeğinin Türkçe formu dil eşdeğerliliği, güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İÜSBE, İstanbul.
- Kluckhohn, F. R. (1951). Cultural factors in social work practice and education. *Social Service Review*, 25(1), 38-47.
- Kohut, H. (1971). *Kendiliğin Çözümlemesi*. Çev. Cem Atbaşoğlu, Banu Büyükkal, Cüneyt İşcan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.
- Kowalski, R. M. (Ed.). (2001). *Behaving badly: Aversive behaviors in interpersonal relationships*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Kuşaridi. J (1995). *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, İstanbul.

- Kurtyılmaz, Y., Gürhan, C. A. N., & Ceyhan, A. A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma*
- Kurumu, T. D. (2016). Türk dil kurumu sözlüğü. Erişim adresi (10.12. 2018): <http://www.tdk.gov.tr/index.php>, 145-157.ve *Rehberlik Dergisi*, 7(47), 33-52.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Lahey, C. E., Rose, P., Campbell, W. K., & Goodie, A. S. (2008). Probing the link between narcissism and gambling: the mediating role of judgment and decision-making biases. *Journal of behavioral decision making*, 21(2), 113-137.
- Lee, Z., & Salekin, R. T. (2010). Psychopathy in a noninstitutional sample: differences in primary and secondary subtypes. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1(3), 153.
- Levenson, M. R., Kiehl, K. A., & Fitzpatrick, C. M. (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population. *Journal of personality and social psychology*, 68(1), 151.
- Lowen, A. (2016). Narsisizm: Gerçek Benliğin İnkarı. Cem Yayınevi.
- Lynam, D. R., Whiteside, S., & Jones, S. (1999). Self-reported psychopathy: A validation study. *Journal of personality assessment*, 73(1), 110-132.
- Lyons, M. (2019). The dark triad of personality: Narcissism, machiavellianism, and psychopathy in everyday life. Academic Press.
- MacDonald, K. (1995). Evolution, the five-factor model, and levels of personality. *Journal of personality*, 63(3), 525-567.
- Maddi, S. R. (1976). *Personality Theories: A Comparative Analysis*. Homewood, Ill.
- Maslow, A. (1965). *Self-actualization and beyond*.
- Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D., & Babiak, P. (2014). A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 59, 83-88.

- McAdams, D. P. (1995). What do we know when we know a person?. *Journal of personality*, 63(3), 365-396.
- McAdams, D. P., & Olson, B. D. (2010). Personality development: Continuity and change over the life course. *Annual review of psychology*, 61, 517-542.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 81.
- McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1991). The NEO Personality Inventory: Using the five-factor model in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 69(4), 367-372.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of personality*, 60(2), 175-215.
- McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American psychologist*, 52(5), 509.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). Facts and theories of adult development. *Personality in adulthood a five-factor theory perspective*.
- McIlwain, D. (2011). Young Machiavellians and the traces of shame: Coping with vulnerability to a toxic affect.
- McShane, S. L., Von Glinow, M. A. Y., & Jing, R. (2000). *Organizational behavior* (No. 658/M113). Boston: Irwin/McGraw-Hill.
- Mealey, L. (1995). Primary sociopathy (psychopathy) is a type, secondary is not. *Behavioral and Brain Sciences*, 18(3), 579-599.
- Mehmet E. Sardoğan; Tefik Fikret Karahan, “Kişilik Gelişimi”, (ed.) Alim Kaya, Eğitim Psikolojisi, Pegem A Yay., Ankara 2007, s. 133-144.
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Expanding the dynamic self-regulatory processing model of narcissism: Research directions for the future. *Psychological Inquiry*, 12(4), 243-251.
- Morgan, C. T. (2013). *Psikolojiye Giriş* (20. b.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Morris, C. (1956). *Varieties of human value*.

- Morrison, D., & Gilbert, P. (2001). Social rank, shame and anger in primary and secondary psychopaths. *Journal of Forensic Psychiatry*, 12(2), 330-356.
- Morsünbül, Ü. (2014). Hızlı büyük beşli kişilik testi türkçe versiyonu geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 27(4), 316-322.
- Murdock, M. E. (1997). The prediction of adjustment in institutionalized juvenile offenders. University of North Texas.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H., & Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on psychological science*, 12(2), 183-204.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*.
- Nathanson, C., Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2006). Predictors of a behavioral measure of scholastic cheating: Personality and competence but not demographics. *Contemporary educational psychology*, 31(1), 97-122.
- Neuman, G. A., & Wright, J. (1999). Team effectiveness: beyond skills and cognitive ability. *Journal of Applied psychology*, 84(3), 376.
- Newman, J. P., MacCoon, D. G., Vaughn, L. J., & Sadeh, N. (2005). Validating a distinction between primary and secondary psychopathy with measures of Gray's BIS and BAS constructs. *Journal of abnormal psychology*, 114(2), 319.
- O'Boyle, E. H. Jr., Forsyth, D. R., Banks, G. C., & McDaniel, M. A. (2012). A meta-analysis of the Dark Triad and work behavior: A social exchange perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97, 557-579.
- O'Connor, P. J., & Athota, V. S. (2013). The intervening role of agreeableness in the relationship between trait emotional intelligence and Machiavellianism: Reassessing the potential dark side of EI. *Personality and Individual Differences*, 55(7), 750-754.
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current directions in psychological science*, 23(5), 381-387.

- Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T., & Oral, M. (2008). Narsisistik kişilik bozukluğu: Gelişim süreçleri ve yaşamı. *RCHP-Review Cases Hypotheses Psychiatry*, 2, 25-37.
- Özakkaş, T. (2006). (Ed.), *Narsistik ve Borderline Kişilik Bozuklukları*, Litera Yayıncılık. İstanbul.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 4-9.
- Özsoy, E., & Ardıç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (narsisizm, makyavelizm ve psikopati) iş tatminine etkisinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 391-406.
- Paal, T., & Bereczkei, T. (2007). Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and individual differences*, 43(3), 541-551.
- Parks-Leduc, L., Feldman, G., & Bardi, A. (2015). Personality traits and personal values: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 19(1), 3-29.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556-563.
- Perry, S. R. (2003). Big five personality traits and work drive as predictors of adolescent academic performance. The University of Tennessee.
- Petrides, K. V., Vernon, P. A., Schermer, J. A., & Veselka, L. (2011). Trait emotional intelligence and the dark triad traits of personality. *Twin Research and Human Genetics*, 14(1), 35-41.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446.
- Poythress, N. G., Skeem, J. L., & Lilienfeld, S. O. (2006). Associations among early abuse, dissociation, and psychopathy in an offender sample. *Journal of abnormal psychology*, 115(2), 288.
- Puher, M. A. (2009). The big five personality traits as predictors of adjustment to college. Villanova University.

- Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and interpersonal perception: Similarities and differences in the social consequences of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science*, 3(4), 487-496.
- Rauthmann, J. F. (2012). Towards multifaceted Machiavellianism: Content, factorial, and construct validity of a German Machiavellianism Scale. *Personality and Individual Differences*, 52(3), 345-351.
- Rauthmann, J. F., & Kolar, G. P. (2012). How “dark” are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 884-889.
- Rhodewalt, F., & Eddings, S. K. (2002). Narcissus reflects: Memory distortion in response to ego-relevant feedback among high-and low-narcissistic men. *Journal of Research in Personality*, 36(2), 97-116.
- Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29(1), 1-23.
- Rhodewalt, F., Madrian, J. C., & Cheney, S. (1998). Narcissism, self-knowledge organization, and emotional reactivity: The effect of daily experiences on self-esteem and affect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(1), 75-87.
- Robbins, S. P. (1998). *Organizational behavior*. Prentice-Hall International: New Jersey.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo, A. (2002). The big five personality factors and personal values. *Personality and social psychology bulletin*, 28(6), 789-801.
- Rogoza, R., & Cieciuch, J. (2020). Dark Triad traits and their structure: An empirical approach. *Current Psychology*, 39(4), 1287-1302.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free press.
- Rokeach, M., & Regan, J. F. (1980). The role of values in the counseling situation. *The personnel and guidance Journal*, 58(9), 576-582.
- Rolland, J. P. (2002). The cross-cultural generalizability of the Five-Factor model of personality.

- Ros, M., Schwartz, S. H., & Surkiss, S. (1999). Basic individual values, work values, and the meaning of work. *Applied psychology*, 48(1), 49-71.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and individual differences*, 33(3), 379-391.
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). Acceptance and commitment therapy. *Measures package*, 61, 52.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. 1979. Basic, New York.
- Rozenblatt, S. (2002), *In Defence of Self: The Relationship of Self-Esteem and Narcissism to Agressive Behavior* Long Island University, Psychology, Yayınlanmamış Doktora Tezi, USA
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European journal of social psychology*, 30(2), 177-198.
- Saltoğlu, S. (2018). The role of coping style as a mediator between the dark triad and psychological well-being (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Saltoğlu, S., & Irak, D. U. (2020). Primary versus secondary psychopathy: Coping styles as a mediator between psychopathy and well-being. *Current Psychology*, 1-9.
- Satıcı, B. (2019). Testing a model of subjective well-being: The roles of optimism, psychological vulnerability, and shyness. *Health Psychology Open*, 6(2), 2055102919884290.
- Satıcı, S. A., Kayış, A. R., Yılmaz, M. F., & Eraslan-Çapan, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde karanlık üçlü kişilik özellikleri ile dürtüsellik ve heyecan arama davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 857-881.
- Schermerhorn Jr, J. R., Osborn, R. N., Uhl-Bien, M., & Hunt, J. G. (2011). *Organizational behavior*. John Wiley & Sons.
- Schultz D ve Schultz S E (1998) *Theories of Personality*, 6th Ed, Brooks/Cole Publishing Company, California.

- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the content and structure of values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.
- Schwartz, S. H. (1996). "Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems." Pp. 1-23 in *The Psychology of Values: The Ontario Symposium*, Vol. 8, edited by Clive Seligman, James M. Olson, and Mark P. Zanna. Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Schwartz, S. H. (1999). Cultural value differences: Some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48, 23-47.
- Schwartz, S. H. (2003). A proposal for measuring value orientations across nations. *Questionnaire Package of the European Social Survey*, 259 – 290.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2307-0919.
- Schwartz, S. H. (2014). Rethinking the concept and measurement of societal culture in light of empirical findings. *Journal of cross-cultural Psychology*, 45(1), 5-13.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of personality and social psychology*, 53(3), 550.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications. *Journal of personality and social psychology*, 58(5), 878.
- Schwartz, S. H., & Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of research in personality*, 38(3), 230-255.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of cross-cultural psychology*, 32(5), 519-542.
- Sedikides, C., & Gregg, A. P. (2008). Self-enhancement: Food for thought. *Perspectives on Psychological Science*, 3(2), 102-116.

Sencer, Muzaffer. (1989) Toplum Bilimlerinde Yöntem, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım

Sherry, S. B., Hewitt, P. L., Besser, A., Flett, G. L., & Klein, C. (2006). Machiavellianism, trait perfectionism, and perfectionistic self-presentation. *Personality and individual differences*, 40(4), 829-839.

Silfver, M., Helkama, K., Lönnqvist, J. E., & Verkasalo, M. (2008). The relation between value priorities and proneness to guilt, shame, and empathy. *Motivation and Emotion*, 32, 69–80.

Skeem, J. L., Polaschek, D. L., Patrick, C. J., & Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathic personality: Bridging the gap between scientific evidence and public policy. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(3), 95-162.

Skeem, J. L., Poythressb, N., Edensc, J. F., Lilienfeldd, S. O., & Caled, E. M. (2003). Psychopathic personality or personalities? Exploring potential variants of psychopathy and their implications for risk assessment. *Aggression and Violent Behavior*, 8, 513-546.

Smith, S. F., & Lilienfeld, S. O. (2013). Psychopathy in the workplace: The knowns and unknowns. *Aggression and Violent Behavior*, 18(2), 204-218

Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin geliştirilmesi-I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*.

Somer O, Korkmaz M, Tatar A (2004). Five-factor personality model and five-factor personality inventory from Theory to practice. Ege University Faculty of Literature Izmir. Publication No: 128

Somer, O. (1998). Beş-faktör kişilik model. *Türk Psikoloji Yazıları*.

Southard, A. C., & Zeigler-Hill, V. (2016). The dark triad traits and fame interest: Do dark personalities desire stardom?. *Current Psychology*, 35(2), 255-267.

Stake, J. E., Huff, L., & Zand, D. (1995). Trait self-esteem, positive and negative events, and event-specific shifts in self-evaluation and affect. *Journal of Research in Personality*, 29(2), 223-241.

Stead, R., & Fekken, G. C. (2014). Agreeableness at the Core of the Dark Triad of Personality. *Individual Differences Research*, 12.

Steg, L., Van Den Berg, A. E., & Groot, J. I. M. (2015). Çevre psikolojisi (Çev. LK Cicalali ve EE Cicalali). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Tatlıhoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Tarih Okulu Dergisi, 7(17), 939-971.

Taymur, İ., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(2), 154-177.

Tekin, Ö. A. (2012). Yabancılaşma ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler: Antalya Kemer'deki beş yıldızlı otel işletmeleri çalışanları üzerinde bir uygulama.

Tiggemann, M. (2001). The impact of adolescent girls' life concerns and leisure activities on body dissatisfaction, disordered eating, and self-esteem. The Journal of Genetic Psychology, 162(2), 133-142.

Timur Demirtaş, www.kriminoloji.com

Twenge, J. M., & Campbell, K. (2015). Asrın vebası: Narsisizm illeti.(3. Baskı). Çev. Ö. Korkmaz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K., & Bushman, B. J. (2008). Further evidence of an increase in narcissism among college students. Journal of Personality, 76(4), 919-928.

Uçar, M. E., & Konal, B. (2017). Narsisizm kişilik özellikleri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. Journal of Social and Humanities Sciences Researches, 4(10), 260-280.

Uçar, M. E., & Konal, B. (2018). Öğretmenler ile lise ve üniversite öğrencilerindeki narsisizm kişilik özellikleri benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiler. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(14), 92-136.

Vangelisti, A. L., Daly, J. A., & Rae Rudnick, J. (1991). Making people feel guilty in conversations: Techniques and correlates. Human Communication Research, 18(1), 3-39.

Vassileva, J., Kosson, D. S., Abramowitz, C., & Conrod, P. (2005). Psychopathy versus psychopathies in classifying criminal offenders. Legal and Criminological Psychology, 10(1), 27-43.

- Vermulst, A. A., & Gerris, J. R. M. (2005). Quick Big Five personality test manual. Leeuwarden, the Netherlands: LCD.
- Veselka, L., Schermer, J. A., & Vernon, P. A. (2012). The Dark Triad and an expanded framework of personality. *Personality and Individual Differences*, 53(4), 417-425.
- Vize, C. E., Collison, K. L., Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2018). Examining the effects of controlling for shared variance among the dark triad using meta-analytic structural equation modelling. *European Journal of Personality*, 32(1), 46-61.
- Vize, C. E., Lynam, D. R., Collison, K. L., & Miller, J. D. (2018). Differences among dark triad components: A meta-analytic investigation. *Personality disorders: Theory, research, and treatment*, 9(2), 101.
- Wai, M., & Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and individual differences*, 52(7), 794-799.
- Wallerstein, R. S. (1998). Erikson's concept of ego identity reconsidered. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 46(1), 229-248.
- Watson, D., & Hubbard, B. (1996). Adaptational style and dispositional structure: Coping in the context of the Five-Factor model. *Journal of personality*, 64(4), 737-774.
- Watson, P. J., Hickman, S. E., & Morris, R. J. (1996). Self-reported narcissism and shame: Testing the defensive self-esteem and continuum hypotheses. *Personality and Individual Differences*, 21(2), 253-259.
- Watson, P. J., Little, T., Sawrie, S. M., & Biderman, M. D. (1992). Measures of the narcissistic personality: Complexity of relationships with self-esteem and empathy. *Journal of Personality Disorders*, 6(4), 434-449.
- Weitten, W., Hammer, Y. E., Dunn, D. S. (2015). Psikoloji ve çağdaş yaşam insan uyumu. (Çev. Ed. Ebru İlkiz, 2015). Nobel yay. Ankara.
- Widiger, T. A., & Costa Jr, P. T. (1994). Personality and personality disorders. *Journal of abnormal psychology*, 103(1), 78.
- Wiggins, J. S. (Ed.). (1996). The five-factor model of personality: Theoretical perspectives. Guilford Press.

Williams, M. K., (2002). Discriminating the dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy in normal populations. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. University of British Columbia.

Wilson, D. S., Near, D., & Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: a synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological bulletin*, 119(2), 285.

Yaşlıoğlu, d. t., & Atılgan, ö. (2018). Karanlık Üçlü ölçeği: Türkçeye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(3), 725-739.

Yazıcı, H. (1997). KTÜ öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Eysenck kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmesi, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Yazıcı, K., & Yazıcı, A. E. (2010). Dürtüselliğin nöroanatomik ve nörokimyasal temelleri. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*.

Yigittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri*/Value Tendency of 6th Grade Elementary School Students. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 407.

Yürür, S. (2009). Yöneticilerin çatışma yönetim tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin analizine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(1), 23-42.

Zeigler-Hill, V., & Vonk, J. (2015). Dark personality features and emotion dysregulation. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(8), 692-704.

7.EKLER

EK 1:

Sayın Veliler, Sevgili Anne-Babalar,

Eğitimine Aksaray Üniversitesinin Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olarak devam etmekteyim. Bu program dahilinde araştırmalarını yürüttüğüm "Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Benlik Saygısı ve Değerler ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler" adlı tez çalışmamda velisi olduğunuz öğrencinin de çalışmama katılmasını istiyorum.

Bu çalışma sadece bilimsel amaçlı bir çalışmadır. Velisi olduğunuz öğrencinin verdiği cevaplar sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır ve kesinlikle kimseyle paylaşılmayacaktır. Öğrencilerden isim ve kimlik bilgileri istenmeyecek, araştırmaya katılımda sadece gönüllülük ilkesi esas alınacaktır. Araştırmamın amacı, tez başlığında geçen konular arasındaki ilişkilerin ölçülmesini kapsamaktadır. Bu amaçla öğrencilerden bazı anketleri doldurmaları istenecektir. Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz anketi okulda ders saatinde dolduracaktır. Çocuğunuzun cevaplayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Bu formu imzaladıktan sonra çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahiptir.

Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak bana yöneltebilirsiniz. Teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Niğde Final Eğitim Kurumları

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Bilge KONAL

Tel:

e-posta:

Lütfen bu araştırmaya velisi olduğunuz öğrencinin katılması konusundaki tercihinizi aşağıdaki seçeneklerden size en uygun gelenin altına imzanızı atarak belirtiniz ve bu formu çocuğunuzla okula geri gönderiniz.

A) Bu araştırmaya velisi olduğum adlı öğrencinin katılımcı olmasına izin veriyorum ☐ izin vermiyorum ☐

Baba Adı-Soyadı.....

Anne Adı-Soyadı.....

İmza

İmza

EK 2:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcım,

Verdiğiniz cevaplar sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır ve kesinlikle kimseyle paylaşılmayacaktır.

Lütfen soruları hiç kimseden çekinmeden ve samimiyetle cevaplandırınız.

Lütfen hiçbir maddede birden fazla işaretleme yapmayınız ve hiçbir maddeyi boş bırakmayın.

Her bir anket maddesine katılma düzeyinizi size en uygun gelen sayıyı işaretleyerek değerlendiriniz.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Yaşınız:

Kaç kardeşsiniz:

Sınıfınız:

Okul durumunuz: Devlet okulunda okuyorum () Özel bir okulda okuyorum ()

Babamın eğitim durumu:

İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (Lisans) ☐ Üniversite(Lisansüstü) ☐

Annemin eğitim durumu:

İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (Lisans) ☐ Üniversite(Lisansüstü) ☐

Aşağıdakilerden hangisi ailenizin sosyo-ekonomik statüsünü tanımlar?

Alt ☐ Ortanın altı ☐ Orta ☐ Ortanın Üstü ☐ Üst ☐

Herhangi bir spor dalıyla uğraşıyor musunuz? Evet () Hayır ()

Lütfen ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirerek sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı işareti (X) koyunuz.

EK 3:

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı işareti (X) koyunuz.</i>	<u>Kesinlikle Katılmıyorum</u>	<u>Çoğunlukla Katılmıyorum</u>	<u>Katılmıyorum</u>	<u>Bazen Katılmıyorum</u>	<u>Kararsızım</u>	<u>Bazen Katılıyorum</u>	<u>Katılıyorum</u>	<u>Çoğunlukla Katılıyorum</u>	<u>Kesinlikle Katılıyorum</u>
1.Kendi amacıma ulaşmak için başkalarını yönlendirme eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.İstedigimi elde etmek için hileye veya yalana başvururum.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3.Amacıma ulaşmak için yağcılık yaparım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4.Kendi çıkarlarım doğrultusunda başkalarını kullanma eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5.Yaptıklarımın pişmanlık duymam.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6.Davranışlarımın ahlaki olup olmamasını umursamam.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7.Duyarsız ve katı yürekli olma eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8.Başkalarını küçümseme eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9.Diğerlerinin bana hayran olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10.Başkalarının dikkatini üzerime çekmek isterim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.Prestij veya statü peşinde koşarım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
12.Başkalarından özel ilgi beklerim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

EK 4:

	Tamamen Yanlış	Oldukça Yanlış	Biraz Yanlış	Ne Doğru Ne Yanlış	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Tamamen Doğru
1.Hayal gücü geniş	1	2	3	4	5	6	7
2. Hırçın	1	2	3	4	5	6	7
3. Dağınık	1	2	3	4	5	6	7
4. Mesafeli	1	2	3	4	5	6	7
5. Cana yakın	1	2	3	4	5	6	7
6. Meraklı	1	2	3	4	5	6	7
7. Gergin	1	2	3	4	5	6	7
8. Dikkatli	1	2	3	4	5	6	7
9. Sessiz	1	2	3	4	5	6	7
10. Yardımsever	1	2	3	4	5	6	7
11. Alınan	1	2	3	4	5	6	7
12. Tertipli	1	2	3	4	5	6	7
13. İçe dönük	1	2	3	4	5	6	7
14. Bilgili	1	2	3	4	5	6	7
15. Nazik	1	2	3	4	5	6	7
16. Kaygılı	1	2	3	4	5	6	7
17. Dakik	1	2	3	4	5	6	7
18. Konuşkan	1	2	3	4	5	6	7
19. Yenilikçi	1	2	3	4	5	6	7
20. Birlikte çalışmayı seven	1	2	3	4	5	6	7
21. Utangaç	1	2	3	4	5	6	7
22. Uyumlu	1	2	3	4	5	6	7
23. Sanati ruhlu	1	2	3	4	5	6	7
24. Ürkek	1	2	3	4	5	6	7
25. Düzenli	1	2	3	4	5	6	7
26. Çekingen	1	2	3	4	5	6	7
27. Sistemli	1	2	3	4	5	6	7
28. Anlayışlı	1	2	3	4	5	6	7
29. Endişeli	1	2	3	4	5	6	7
30. Yaratıcı	1	2	3	4	5	6	7

EK 5:

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı işareti (X) koyunuz.</i>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	1	2	3	4
2.Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4
3.Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	1	2	3	4
4.Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	1	2	3	4
5.Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	1	2	3	4
6.Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	1	2	3	4
7.Genel olarak kendimden memnumum.	1	2	3	4
8.Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	1	2	3	4
9.Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4
10.Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4

EK 6:

	Bana hiç benzemiyor	Bana benzemiyor	Bana çok az benziyor	Bana az benziyor	Bana benziyor	Bana çok benziyor
1.Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
2.Onun için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.	1	2	3	4	5	6
3.Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6
4.Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.	1	2	3	4	5	6
5.Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğini tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.	1	2	3	4	5	6
6.Hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler arar.	1	2	3	4	5	6
7.İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünür.	1	2	3	4	5	6
8.Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığında bile onları anlamak ister.	1	2	3	4	5	6
9.Sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünür. İnsanların sahip olduklarıyla tatmin olmaları gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6
10.Eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
11.Yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek onun için önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
12.Çevresindeki insanlara yardım etmek onun için çok önemlidir. Onların refaha kavuşmasını ister.	1	2	3	4	5	6
13.Çok başarılı olmak onun için önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6

	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
14.Ülkesinin güvende olması onun için çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünür.	1	2	3	4	5	6
15.Risk almaktan hoşlanır. Her zaman macera peşinde koşar.	1	2	3	4	5	6
16.Her zaman uygun şekilde davranmak onun için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak ister.	1	2	3	4	5	6
17.İşin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek onun için önemlidir. İnsanların onun söylediklerini yapmalarını ister. GÜÇ	1	2	3	4	5	6
18.Arkadaşlarına sadık olmak onun için önemlidir. Kendisini ona yakın olan insanlara adanmak ister.	1	2	3	4	5	6
19.İnsanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanır. Çevreyi korumak onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
20.Dini inanç onun için önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcar.	1	2	3	4	5	6
21.Eşyaların düzenli ve temiz olması onun için önemlidir. Her şeyin pislik içinde olmasından hiç hoşlanmaz.	1	2	3	4	5	6
22.Her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünür. Meraklı olmaktan ve her türlü şeyi anlamaya çalışmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
23.Dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanır. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
24.Hırslı olmanın önemli olduğunu düşünür. Ne kadar kabiliyetli olduğunu göstermek ister.	1	2	3	4	5	6
25.İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünür. Öğrendiği gelenek ve göreneklerin devam ettirmek onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
26.Hayattan zevk almak onun için önemlidir. Kendisini “şımartmaktan” hoşlanır.	1	2	3	4	5	6

	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
27.Başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek onun için önemlidir. Tanıdıklarına destek olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6
28.Ana-babasına ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanır. Onun için itaatkar olmak önemlidir.	1	2	3	4	5	6
29.Herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
30.Sürprizlerden hoşlanır. Heyecan verici bir yaşamının olması onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
31.Hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösterir. Sağlıklı kalmak onun için çok önemlidir.	1	2	3	4	5	6
32.Hayatta öne geçmek onun için önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışır.	1	2	3	4	5	6
33.Kendisini inciten insanları bağışlamak onun için önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
34.Bağımsız olmak onun için önemlidir. Kendi ayakları üzerinde durmak ister.	1	2	3	4	5	6
35.İstikrarlı bir hükümetin olması onun için önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenir.	1	2	3	4	5	6
36.Başkalarına karşı her zaman kibar olmak onun için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız veya huzursuz etmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
37.Hayattan zevk almayı çok ister. İyi zaman geçirmek onun için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
38.Alçakgönüllü ve kibirsiz olmak onun için önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.	1	2	3	4	5	6
39.Her zaman kararları veren kişi olmak ister. Lider olmaktan hoşlanır.	1	2	3	4	5	6
40.Doğaya uyum sağlamak ve onun uyumlu bir parçası olmak onun için önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanır.	1	2	3	4	5	6

EK 7:

Aksaray Üniversitesi- İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanlığı/Tarih:
04/11/2021 16:11

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Konu : Başvurunuz Hk.

Sayın: Bilge KONAL

“Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Benlik Saygısı ve Değerler ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler” başlıklı 2021/07-04 protokol numaralı başvuru 25.10.2021 tarihli toplantıda kurulumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesi’nde belirtilen etik ilkelere uygun olduğuna toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Necattin HANAY
Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları
Etik Kurul Başkanı V.

Ek: İnsan Araştırmaları Etik Kurul Kararı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden eb9eaa80-3cde-4bbf-a064-4a1cfd67166c kodu ile erişebilirsiniz. Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu’nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: EB9EAA80-3CDE-4BBF-A064-4A1CFD67166C

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/aksaray-universitesi>

Adres: Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Bahçesaray Mah. 68100
Aksaray

Ayrıntılı bilgi için: Necmettin AYGÜN

Telefon No: 03822882326 Faks No: 03822882310

Profesör

1 / 1

8. TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Proje Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Proje Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki yıl doğru mu?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
4	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
5	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
6	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
7	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
8	Hazırlanan projenin önemini anlatıyor mu?	
Özet/Abstract		
9	Kılavuza uygun mu?	
10	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve proje danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
11	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
12	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
13	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐		
Genel Değerlendirme		
14	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
15	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
16	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
17	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
18	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
19	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	